

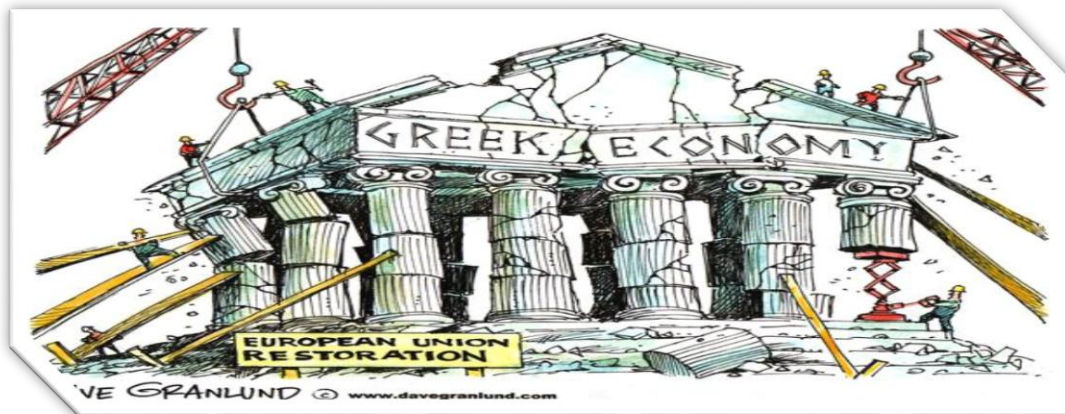
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΣΧΟΛΗ: ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ: ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα, το φορολογικό και ασφαλιστικό σύστημα και η πορεία των επιχειρήσεων στη χώρα μας

Επιμέλεια: ΤΣΑΚΑΛΑΚΗ ΑΝΤΩΝΙΑ

Α.Μ.: 2013024

Επιβλέπων καθηγητής: Σταυρόγιαννης Σταύρος

Καλαμάτα 2017

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή μου κ. Σταυρόγιαννη Σταύρο για τη πολύτιμη βοήθεια του στη πορεία της πτυχιακής μου εργασίας καθώς με τις δικές του γνώσεις και καθοδήγηση μπόρεσα να την ολοκληρώσω επιτυχώς.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω και την οικογένεια μου για τη στήριξη και τη κατανόηση που μου έδειξε όλους αυτούς τους μήνες μέχρι την ολοκλήρωσης της πτυχιακής μου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	5
Εισαγωγή.....	6
Κεφάλαιο 1. Η οικονομική κρίση	7
1.1 Ορισμός οικονομικής κρίσης.....	7
1.2 Η περίπτωση της Ελλάδας	8
1.3 Αίτια οικονομικής κρίσης.....	9
1.4 Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης.....	13
1.5 Χρηματοδότηση από το «Μηχανισμό Στήριξης»	15
1.6 Η πορεία προς το δεύτερο μνημόνιο.....	19
1.7 Δημοψήφισμα	19
1.8 Η πορεία προς το τρίτο μνημόνιο	21
1.9 Πέντε μύθοι και πέντε αλήθειες για την οικονομική κρίση.....	22
1.10 Η κατάσταση σήμερα	24
Κεφάλαιο 2. Το φορολογικό σύστημα.....	26
2.1 Η έννοια της φορολογίας	26
2.2 Κυριότερες διακρίσεις των φόρων.....	27
2.3 Φορολογία Εισοδήματος για φυσικά και νομικά πρόσωπα	28
2.3.1 Αθροιστική Φορολόγηση Εισοδημάτων.....	29
2.3.2 Ειδική Εισφορά Αλληλεγγύης στα εισοδήματα άνω των 12.000€.....	29
2.4 Φορολογία Εισοδήματος από μισθώματα.....	30
2.5 Φορολογικές απαλλαγές για μισθωτούς, συνταξιούχους και επαγγελματίες αγρότες.....	30
2.6 Υπολογισμός Τεκμηρίων – Αντικειμενικές δαπάνες	32
2.6.1 Τεκμήρια – Ετήσια Τεκμαρτή Δαπάνη	32
2.6.2 Ετήσια αντικειμενική δαπάνη οικιών.....	33
2.6.3 Ετήσια αντικειμενική δαπάνη αυτοκινήτων	33
2.6.4 Ετήσια αντικειμενική δαπάνη για σκάφη αναψυχής	34
2.6.5 Ετήσια αντικειμενική δαπάνη αεροσκαφών, ανεμόπτερον και ελικοπτέρων.....	35
2.6.6 Ετήσια αντικειμενική δαπάνη για δεξαμενές κολύμβησης	36
2.7 Αμφισβήτηση Αντικειμενικής Δαπάνης	36

2.8 Το ζήτημα της φοροαποφυγής και της φοροδιαφυγής.....	37
2.9 Οι αλλαγές στο φορολογικό σύστημα	40
Κεφάλαιο 3. Το ασφαλιστικό σύστημα.....	48
3.1 Η έννοια της κοινωνικής ασφάλισης.....	48
3.2 Το σύστημα της κοινωνικής ασφάλισης	48
3.3 Η ιστορική εξέλιξη του ασφαλιστικού συστήματος	49
3.4 Η πορεία του ασφαλιστικού στη πάροδο του χρόνου	51
3.5 Οι αλλαγές στο ασφαλιστικό σήμερα.....	57
3.6 Οι αλλαγές στο εργασιακό.....	67
Κεφάλαιο 4. Η πορεία των επιχειρήσεων στα χρόνια της κρίσης.....	72
4.1 Η στάση των παλιών και νέων επιχειρήσεων απέναντι στη κρίση	72
4.2 Τα προβλήματα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων	74
4.3 Ο φόβος για το μέλλον των οικογενειακών επιχειρήσεων	76
4.4. Οι νικητές και οι χαμένοι της οικονομικής κρίσης.....	79
4.5 Το top 5 των λουκέτων στις επιχειρήσεις.....	82
4.6 Το μέλλον των επιχειρήσεων στην Ελλάδα.....	84
Παραρτήματα	
Κεφάλαιο 2 Πίνακας 2.1.....	41
Κεφάλαιο 2 Πίνακας 2.2.....	42
Κεφάλαιο 3 Διάγραμμα 3.1	52
Κεφάλαιο 3 Διάγραμμα 3.2	54
Κεφάλαιο 3 Διάγραμμα 3.3	54
Κεφάλαιο 3 Διάγραμμα 3.4	55
Κεφάλαιο 4 Διάγραμμα 4.1	74
Κεφάλαιο 4 Διάγραμμα 4.2	75
Κεφάλαιο 4 Διάγραμμα 4.3	79
Κεφάλαιο 4 Διάγραμμα 4.4	80
Κεφάλαιο 4 Διάγραμμα 4.5	84
Κεφάλαιο 4 Διάγραμμα 4.6	86
Βιβλιογραφία	89

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια της φοίτησης μου στο τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Πελοποννήσου. Η παρούσα πτυχιακή εργασία παρουσιάζει το φαινόμενο της οικονομικής κρίσης που πλήττει τα τελευταία χρόνια την Ελλάδα. Μια κατάσταση από τις πιο δύσκολες που έχει περάσει ποτέ και χωρίς να είναι ακόμα εμφανές πως θα καταφέρει να βγει αλώβητη. Η οικονομική κρίση έφερε όμως συνέπειες και στη καθημερινότητα των πολιτών καθώς και στο ασφαλιστικό σύστημα της χώρας. Όπως ήταν αναμενόμενο όμως και το φορολογικό σύστημα της χώρας επηρεάστηκε και αυτό με τη σειρά του οδηγώντας πολλούς στις παρανομίες και στις φοροδιαφυγές αλλά και τη κυβέρνηση στο να ψηφίζει συνέχεια καινούργιους νόμους που να αναιρούν τους προηγούμενους. Τέλος και οι επιχειρήσεις ειδικά οι μικρομεσαίες και οι οικογενειακές βίωσαν και αυτές με τη σειρά τους πολύ σκληρά τη κρίση με αποτέλεσμα κάποιες να οδηγηθούν στο να κλείσουν οριστικά μιας και δε μπορούσαν να ανταπεξέλθουν πια.

Σκοπός της εργασίας είναι να παρουσιαστούν αναλυτικά τα αίτια και οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης, το πώς έχουμε φτάσει εδώ που είμαστε, οι αλλαγές που γίνονται καθημερινά στο φορολογικό και ασφαλιστικό σύστημα της χώρας μας, και πολλές από αυτές δεν τις αντιλαμβανόμαστε καν καθώς και το πώς όλα αυτά έχουν επηρεάσει τη πορεία και το μέλλον των επιχειρήσεων στη χώρα μας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κρίση είναι η κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας. Είναι η φάση του οικονομικού κύκλου κατά την οποία παρατηρούνται διάφορα αρνητικά οικονομικά φαινόμενα, τα κυριότερα από τα οποία είναι τα εξής, πτώση του όγκου των συναλλαγών, πτώση των τιμών των αγαθών, αισθητός περιορισμός των κερδών των επιχειρήσεων με επακόλουθο τις πτωχεύσεις και τα λουκέτα. Τέτοιου είδους κρίση βιώνει και η χώρα μας, τη λεγόμενη οικονομική κρίση. Στη παρούσα λοιπόν εργασία θα γίνει αναφορά σε λέξεις και νόμους που ακούγονται καθημερινά, θα εστιάσουμε στις αλλαγές που γίνονται σε διάφορους τομείς και θα εξετάσουμε και τη πορεία των επιχειρήσεων. Πιο αναλυτικά η εργασία χωρίζεται σε τέσσερα κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται αναλυτικά όλο το "ταξίδι" της χώρας μας προς τη κρίση, οι αλλαγές που έχουν γίνει στη κυβέρνηση για το καλό της χώρας μας. Επίσης παρατίθενται οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης, διάφοροι μύθοι και αλήθειες που έχουν ειπωθεί και παρουσιάζεται και η κατάσταση στο σήμερα και κάποιες προβλέψεις για το μέλλον.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται ο κόσμος της φορολογίας για φυσικά και νομικά πρόσωπα. Δίνοντας έμφαση στις διακρίσεις των φόρων, στο πως μας φορολογεί το κράτος για τα περιουσιακά στοιχεία που έχουμε στη κατοχή μας καθώς επίσης και για τις αλλαγές που έγιναν φέτος στο φορολογικό σύστημα. Τέλος γίνεται αναφορά στο ζήτημα της φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής αναλύοντας τους δύο αυτούς όρους ξεχωριστά και παραπέμποντας τα συμπεράσματα που προκύπτουν.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το ασφαλιστικό σύστημα της χώρας μας. Παρουσιάζεται η εξέλιξη του ασφαλιστικού συστήματος, το σύστημα της κοινωνικής ασφάλισης και η πορεία του στη πάροδο του χρόνου. Επίσης γίνεται ιδιαίτερη έμφαση στις αλλαγές που έχουν γίνει το τελευταίο έναν χρόνο στο ασφαλιστικό – εργασιακό, καθώς είναι κάτι που αφορά όλους και πρέπει να γνωρίζουμε τι αποφασίζουν άλλοι καθημερινά για εμάς.

Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο γίνεται αναφορά για τη πορεία των επιχειρήσεων στην Ελλάδα από τα χρόνια της οικονομικής κρίσης μέχρι και σήμερα δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στις μικρομεσαίες και οικογενειακές επιχειρήσεις καθώς αυτές έχουν πληγεί περισσότερο. Παρουσιάζονται ποιοι βγήκαν νικητές και χαμένοι της οικονομικής κρίσης, ποιες επιχειρήσεις αναγκάστηκαν να βάλουν λουκέτο αλλά και πως προβλέπεται το μέλλον των επιχειρήσεων στη χώρα μας.

Κεφάλαιο 1 Η οικονομική κρίση

Τα τελευταία χρόνια η Ελλάδα "γράφει" από τις πιο γκρίζες σελίδες στο βιβλίο της ιστορίας της. Το φαινόμενο της οικονομικής κρίσης σημειώνει δεκαετία τώρα πια και τα πράγματα συνεχίζονται να είναι αβέβια. Μνημόνια, μέτρα λιτότητας, φόροι αποτελούν πια τη καθημερινότητά μας. Όλοι προσπαθούν για το καλύτερο αυτής της χώρας για ένα καλύτερο αύριο το οποίο δυστυχώς δε ξέρουμε πότε θα έρθει.

1.1 Ορισμός Οικονομικής Κρίσης

Ο ορισμός της οικονομικής κρίσης έχει πολυδιάστατες μορφές. Ο καθένας ανάλογα με το αντικείμενο του αποδίδει διαφορετικά αυτόν τον όρο. Στο χώρο των ακαδημαϊκών το ενδιαφέρον της ανακάλυψης και της κατανόησης αυτού του όρου είναι αρκετά υψηλό. Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται καθημερινά και έχει αποδοθεί ποικιλοτρόπως, ακόμα και από απλούς ανθρώπους για να περιγράψουν με μια λέξη ότι αντιμετωπίζουν ένα δύσκολο πρόβλημα, ότι διανύουν μια περίοδο ανωμαλίας και αντικανονικότητας ή βρίσκονται σε κρίσιμη περίοδο. Ωστόσο έχουν δοθεί αρκετές ερμηνείες σχετικά με αυτό τον όρο.

Οικονομική κρίση είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Όταν λέμε οικονομική δραστηριότητα αναφερόμαστε σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις κ.λπ. Ο βασικότερος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις, οι οποίες όταν αυξομειώνονται, συμπαρασύρουν μαζί τους και όλα τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη. (Κουφάρης 2010)

Η οικονομική κρίση αποτελεί τη μία από τις δύο φάσεις των οικονομικών διακυμάνσεων και συγκεκριμένα τη φάση της καθόδου, όταν δηλαδή η οικονομική δραστηριότητα βρίσκεται σε μια συνεχή συρρίκνωση. (European Commission, 2009)

Επιπροσθέτως οικονομική κρίση είναι «η διατάραξη της ομαλής πορείας μιας διαδικασίας, η κακή λειτουργία ή η έμπρακτη αμφισβήτηση καθιερωμένων δομών, αξιών, θεσμών κλπ». (Μπαμπινιώτης)

Επανερχόμενοι σε καθαρά οικονομικούς όρους βλέπουμε ότι σύμφωνα με τον Sharpe στο βιβλίο του "A simplified Model For Portfolio Analysis, Management Science", «μια κρίση είναι μια χρονική περίοδος όπου υπάρχει μια μεγάλη πτωτική κίνηση στην αγορά»

Σύμφωνα με τον Μαρξ, οι κρίσεις χαρακτηρίζονται από μια «πληθώρα κεφαλαίου» δηλαδή μια υπερπαραγωγή κεφαλαίου. Υπερπαραγωγή κεφαλαίου σημαίνει υπερπαραγωγή μέσων παραγωγής που μπορούν να λειτουργήσουν σαν κεφάλαιο. Η λειτουργία του κεφαλαίου προϋποθέτει την εξασφάλιση ενός ποσοστού κέρδους το οποίο ανταποκρίνεται σε ότι απαιτεί η «υγιής», «ομαλή» ανάπτυξη του κεφαλαιοκρατικού προτσές παραγωγής». Αυτό το ποσοστό κέρδους είναι «το συνηθισμένο ποσοστό κέρδους». Το συνηθισμένο ποσοστό του κέρδους δεν πρέπει να το θεωρούμε σαν ένα νούμερο συγκεκριμένο, ούτε μεγαλύτερο ούτε μικρότερο. Από τη στιγμή που το ποσοστό του κέρδους πέφτει κάτω από το συνηθισμένο του επίπεδο, αρχίζει από την πλευρά των κεφαλαιοκρατών ο περιορισμός των επιχειρήσεων. (Μαρξ 1982)

1.2 Η περίπτωση της Ελλάδας

Σήμερα η Ελλάδα βρίσκεται αντιμέτωπη με μια βαθιά οικονομική ύφεση που άρχισε στις ΗΠΑ ως χρηματοοικονομική κρίση το 2007 και οδήγησε σε μια παγκόσμια ύφεση που απειλεί τώρα πολλές υπερχρεωμένες χώρες της Ευρώπης. Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας να αναστείλει απότομα την χορήγηση δανείων προς τα αδύνατα κράτη σε μια τόσο κρίσιμη στιγμή για την παγκόσμια οικονομία αποτέλεσε τη σπίθα για μια πυρκαγιά που εξαπλώνεται σταδιακά σε όλες τις χώρες του Ευρωπαϊκού νότου. Στην πρώτη γραμμή βρίσκονται οι αποκαλούμενοι από διάφορους ευφάνταστους αρθρογράφους, "χοίροι" (P.I.G.S.) ακρώνυμο που προέρχεται από τα αρχικά των χωρών Πορτογαλία, Ιρλανδία, Ελλάδα, και Ισπανία. Η τρόικα που αποτελείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τη Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) εφαρμόζει νεοφιλελεύθερες πολιτικές για την επίλυση προβλημάτων της Ελλάδας. Αυτή η προσέγγιση θέτει ως αίτημα ότι μια ευρεία ποικιλία μέτρων, όπως η περικοπή των δημόσιων δαπανών, η μείωση των μισθών, και η αύξηση των φόρων, θα σταθεροποιήσει μακροπρόθεσμα την οικονομία. Αυτή η λύση δεν λειτουργεί στην Ελλάδα, και το πιο σημαντικό, τα στοιχεία προτείνουν ότι δεν έχει λειτουργήσει οπουδήποτε. Προκαλεί όπως φαίνεται τα αντίθετα αποτελέσματα εμβαθύνοντας την κρίση.

Με τον ερχομό της χρηματοοικονομικής κρίσης στις καρδιά της Ευρώπης και συγκεκριμένα στην Ελλάδα, όλα άρχισαν να κλονίζονται. Κάποιοι άρχισαν να μην μπορούν να το διαχειριστούν όλο αυτό και κατέληξαν πως για όλα φταίει η Ελληνική

κυβέρνηση. Η οικονομία δεν αποτελεί μεμονωμένη υπόθεση. Είναι συνδεδεμένη με την πολιτική, με την ανθρώπινη φύση και με το τι θεωρείται ορθή συμπεριφορά. Σήμερα, η τρέχουσα οικονομική κρίση ξεπερνά τα διαθέσιμα μέσα και δύσκολα μπορεί να υπάρξει λύση από τις αγορές και από το κράτος ξεχωριστά.

Τα πραγματικά όμως προβλήματα της κρίσης τα οποία επεκτάθηκαν και στο σύνολο των πολιτών, είναι η άνοδος των επιτοκίων, η δύσκολη λήψη δανείων, η άνοδος των τιμών των εμπορευμάτων και των καυσίμων που επέφεραν την ακρίβεια και τη μείωση της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών. Δημιουργήθηκε πτώση των καταναλωτικών δαπανών, άρα και πτώση των κύκλων των εργασιών. Η ελληνική οικονομία, πρώτη φορά μετά από τόσα χρόνια, βρίσκεται παγιδευμένη ανάμεσα στην οικονομική ύφεση και τη δημοσιονομική κατάρρευση. (Κουφάρης, 2010)

Σύμφωνα με την ΕΣΥΕ, το πρώτο τρίμηνο του 2009 χάθηκαν 70.000 θέσεις εργασίας, ενώ, παρά τα 28 δισ. ευρώ που δόθηκαν στις τράπεζες, η ρευστότητα δεν πέρασε στις επιχειρήσεις. Οι σφραγισμένες επιταγές έχουν ξεπεράσει τα 1,7 δισ. ευρώ. Το πρόβλημα της Ελλάδας μεγαλώνει συνέχεια με αποτέλεσμα αργά ή γρήγορα να επιταχυνθεί και το πρόβλημα της Ισπανίας αλλά και της Ιταλίας και της Πορτογαλίας μέσω του μηχανισμού μετάδοσης χρηματιστηριακών ιών. Μία τέτοια εξάπλωση είδαμε στην Ανατολική Ευρώπη μετά τον Αύγουστο, ενώ παλαιότερα είχαμε δει στην ασιατική κρίση, στην κρίση της Ρωσίας, του Μεξικού κλπ.

(Πηγή: Βικιπαίδεια)

1.3 Αίτια Οικονομικής Κρίσης

Το φαινόμενο της οικονομικής κρίσης αποτελεί την καθημερινότητά μας περισσότερο από μια δεκαετία τώρα πια. Ένα γεγονός που έχει βαθιές ρίζες, με τους περισσότερους να πιστεύουν ότι όλο αυτό ξεκίνησε από τη κακή διαχείριση των δύο κομμάτων που κυβερνούσαν την Ελλάδα εναλλάξ μετά τη κατάρρευση της χούντας το 1974, χωρίς βέβαια αυτό να ελαφρύνει και τις ευθύνες των υπόλοιπων κομμάτων. Παρόλο που η Ελλάδα ήταν μέσα στις 29 πιο αναπτυγμένες χώρες του κόσμου για το 2004, κανένας δε μπορούσε να φανταστεί την εξέλιξη που θα είχε τα επόμενα χρόνια. Για να μπορέσουμε να καταγράψουμε τα αίτια αυτής της κατάστασης που έχουν οδηγήσει τη χώρα μας στα όρια της χρεοκοπίας θα μας βοηθούσε αν ξεκινήσουμε την αναζήτηση ανατρέχοντας στο παρελθόν.

Το πρόβλημα άρχισε το 1981 όπου η τότε κυβέρνηση προσπάθησε και κατάφερε να μειώσει την ανεργία σε μεγάλα επίπεδα ακολουθώντας όμως την πολιτική

της πρόσληψης στο δημόσιο τομέα και της πληρωμής τους με δανικά. Χιλιάδες κομματικά στελέχη και μη, προσλαμβάνονταν τότε σε όλες της δημόσιες υπηρεσίες του κράτους, πολιτική που βρήκε άξιους μιμητές σε όλου τους πολιτικούς χώρους. Μια τακτική γνωστή σε όλους μας από την εποχή της τουρκοκρατίας, το λεγόμενο ρουσφέτ, που συνεχίστηκε με απaráμιλλο ζήλο και από τα πρώτα κόμματα του νεοσύστατου Ελληνικού κράτους. Το ρουσφέτι είναι απλά ο διορισμός σε δημόσιες υπηρεσίες από στελέχη του κυβερνώντος κόμματος, ψηφοφόρων, συγγενών και φίλων. Με μια μεσολάβηση όχι απαραίτητα από υπουργό αλλά ακόμα και από κάποιο κατώτερο στέλεχος του κόμματος μπορούσε κάποιος να διοριστεί μόνιμος ή προσωρινός υπάλληλος οποιασδήποτε δημοσίας υπηρεσίας.

Ένα άλλο αίτιο αυτής της κρίσης ήταν η πολιτική διαφθορά και η αδιαφάνεια των συναλλαγών, πράγμα που συμβαίνει σε πολλές χώρες με αναθέσεις μεγάλων οικονομικών έργων σε επιχειρηματίες, κυβερνητικούς φίλους και άλλους παράγοντες, που για την ανάθεση του έργου έδιναν και δίνουν ακόμα μεγάλα χρηματικά ποσά κάτω από το τραπέζι στους μεσολαβητές κυβερνητικούς υπαλλήλους. Τα σκάνδαλα της πολιτικής διαφθοράς στην Ελλάδα αποτέλεσαν τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων τα τελευταία 30 χρόνια με αποπομπές ακόμα και υπουργών. Δεν χρειάζεται φυσικά να αναφερθούμε εκτενώς στις υπέρογκες εξοπλιστικές δαπάνες που πραγματοποιήθηκαν με γνώμονα την ασφάλεια της χώρας και την ισορροπία δυνάμεων και κατέληξαν στην κατασπατάληση δημοσίου χρήματος για την αγορά άχρηστων και πανάκριβων όπλων.

Συνεχίζοντας ένα άλλο μεγάλο πρόβλημα που αποτελεί και το κυριότερο αίτιο της κρίσης είναι η φοροδιαφυγή. Από την εποχή της ίδρυσης του ελληνικού κράτους η φοροδιαφυγή αποτελεί ένα πάγιο καθεστώς στην Ελλάδα. Φυσικά η φοροδιαφυγή δεν γίνεται τόσο από την εργατική τάξη αλλά κυρίως από τα οικονομικά εύρωστα κοινωνικά στρώματα και ειδικότερα από επιχειρήσεις και επιχειρηματίες και επαγγελματίες όλων των κλάδων. Τα τελευταία χρόνια χιλιάδες πολυτελείς βίλλες, κότερα, πολυτελή αυτοκίνητα γέμισαν την Ελλάδα από μια νέα γενιά νεόπλουτων. Παράνομες εξοχικές κατοικίες δημιουργήθηκαν σε δασικούς χώρους, παραλίες και αλλά δημόσια εδάφη σχεδόν ανεξέλεγκτα. Η αλήθεια είναι ότι πολλές φορές το κράτος έστειλε τις μπουλντόζες να ξηλώσει τα παράνομα κτίσματα αλλά σε μικρό ποσοστό. Τεράστιες περιοχές απaráμιλλης φυσικής ομορφιάς του δημοσίου πλούτου πουλήθηκαν χωρίς διαφάνεια με μεσολαβήσεις ακόμα και μοναχών. Ένα πρόβλημα που όσα χρόνια και αν περάσουν καμία κυβέρνηση δε θα μπορέσει να δώσει λύση.

Με τη πάροδο του χρόνου και προσπαθώντας να ακολουθήσουμε το νέο ρεύμα ήταν η χρήση των πιστωτικών καρτών και ο ανεξέλεγκτος δανεισμός από τις τράπεζες. Με τις κατάλληλες τεχνικές πέρασαν στο κόσμο το μήνυμα ότι με τις πιστωτικές κάρτες ή με την αγορά δανείων δεν υπάρχουν κοινωνικές διαφορές και πως όλοι είμαστε ίσοι. Όλο αυτό όμως είχε σαν αποτέλεσμα να οδηγήσει εκατομμύρια ανθρώπους σε αγορές πανάκριβων αγαθών όπως πολυτελή αυτοκίνητα, σκάφη με τη χρήση καρτών ακόμα και τη δυνατότητα ακριβών διακοπών με τη χρήση κάποιου διακοποδάνειου. Όταν όμως ήρθε η ώρα να αποπληρώσουν όλα αυτά, συνειδητοποίησαν ότι δε μπορούσαν με αποτέλεσμα να προβούν ακόμα και σε κατασχέσεις προκειμένου να εισπράξουν τα χρήματά τους οι φορείς και να δημιουργηθεί ένα τεράστιο έλλειμμα από δισεκατομμύρια που χάθηκαν από δανεισμούς εφόσον οι περισσότεροι αδυνατούσαν να πληρώσουν τις δόσεις.

Αλλά εκτός από την εσωτερική κακοδιαχείριση της οικονομίας ας μην ξεχνάμε και ένα άλλο βασικότερο αίτιο της σημερινής κρίσης που έχει πλήξει την Ελλάδα και άλλα ευρωπαϊκά κράτη όπως την, Ισπανία και Πορτογαλία είναι και η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας. Το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης έπληξε την Ελλάδα όπου πολλές επιτηρήσεις τοπικές και ξένες προτίμησαν επενδύσεις σε φτηνές αγορές στις χώρες με φτηνό εργατικό δυναμικό, παρόλο που ο μέσος μισθός στην Ελλάδα είναι από τους χαμηλότερους στην δυτική Ευρώπη. Πολλοί έλληνες επιχειρηματίες έφτιαξαν εργοστάσια στις βαλκανικές χώρες και χιλιάδες τοπικές επιχειρήσεις έκλεισαν. Η ελληνική ναυτιλία και ο ελληνικός εμπορικός στόλος που κάποτε ήταν ο κυριότερος κλάδος εισαγωγής συναλλάγματος της Ελλάδας σήμερα να μην εξακολουθεί να είναι από τους μεγαλύτερους στον κόσμο αλλά τα περισσότερα πλοία είναι κάτω από “φτηνές σημαίες” με το 90% περίπου των πληρωμάτων να αποτελείται από ξένους. Τελειώνοντας αξιοσημείωτο να αναφερθεί είναι και οι επιπτώσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην ελληνική αγροτική κυρίως οικονομία, όπως για παράδειγμα την επιδότηση για κλείσιμο του εργοστασίου παράγωγης ζάχαρης στη Λάρισα. Ένας άλλος κλάδος της αγροτικής οικονομίας που έχει πληγεί ανεπανάληπτα τα τελευταία χρόνια με τους διάφορους νόμους περί προστασίας του θαλασσιού πλούτου είναι και η αλιεία. (Πηγή: Βικιπαίδεια)

Από την άλλη πλευρά ο κ. Γιάννος Γραμματίδης επίτιμος πρόεδρος του Ελληνοαμερικανικού Επιμελητηρίου μέσα από τέσσερις ανεξάρτητες αλλά απολύτως ενδεικτικές παρατηρήσεις εξηγεί πως φτάσαμε στην οικονομική κρίση του 2008-

2009 η οποία αποκάλυψε και τα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας που μέχρι τότε ήταν καλά καλυμμένα.

Παρατηρώντας την εξέλιξη του δημόσιου χρέους από το 2001 μέχρι και σήμερα, που διαμορφώνεται αυξητικά από το 100% στο 180% του ΑΕΠ, άλλοτε με αυξανόμενο κι άλλοτε με μειούμενο ΑΕΠ. Το συμπέρασμα που προκύπτει λοιπόν από τη πρώτη παρατήρηση είναι ότι η πορεία του δημόσιου χρέους διαμορφώνεται δυσανάλογα με τη διαμόρφωση του ΑΕΠ και κυρίως ότι παρουσιάζεται δραματική αύξησή του ακόμα και σε περιόδους αύξησης του ΑΕΠ που μοιάζει τεχνικά αδικαιολόγητο.

Μια δεύτερη παρατήρηση είναι στην εξέλιξη της ανεργίας στην Ελλάδα σε σχέση με την εξέλιξη του ΑΕΠ κατά την περίοδο 2001 – 2010, όπου, ξεκινώντας με ΑΕΠ 152 δισ. μέχρι και 226 δισ., ο μέσος όρος του ποσοστού ανεργίας παραμένει στην περιοχή του 9 με 10%. Και να σκεφθεί κανείς ότι στο ενδιάμεσο διάστημα, δηλαδή στο 2008 και 2009 το ΑΕΠ ανέβηκε στην περιοχή των 240 δισ. ευρώ. Το συμπέρασμα από αυτήν την παρατήρηση είναι ότι παρά τη δραματικά αυξητική πορεία του ΑΕΠ, ο μέσος όρος της ανεργίας παραμένει σταθερά στην ίδια κατά μέσο όρο περιοχή του 10%, ενώ θα έπρεπε να μειώνεται λόγω της μεγαλύτερης παραγωγής πλούτου.

Μια τρίτη παρατήρηση είναι ότι από το 2000 η συμμετοχή του κλάδου των διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων και υπηρεσιών στο ΑΕΠ ήταν εξόχως ρευστή κινούμενη στην περιοχή μεταξύ 19% και 25%. Ας αναλογισθεί κανείς ότι η αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος προέρχεται από αυτόν τον κλάδο, όπου μόνο η σταθερή ετήσια συμμετοχή του τουλάχιστον κατά 35% στο ΑΕΠ θα ήταν δυνατό να εδραιώσει μια σταθερή αναπτυξιακή πορεία της οικονομίας. Το συμπέρασμα από αυτήν την παρατήρηση είναι ότι η απίσχναση του παραγωγικού ιστού της χώρας οφείλεται στο δομικό πρόβλημα της υπερίσχυσης του κλάδου των μη διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων έναντι εκείνου των διεθνώς εμπορεύσιμων που, σε συνδυασμό με την εξ αυτού του λόγου στρεβλή υπερκατανάλωση, απετέλεσε μια από τις καίριες αιτίες της εξάρσης τόσο του ιδιωτικού, όσο και του εξωτερικού δανεισμού.

Και τέλος μια τέταρτη ειδικότερη παραδειγματική παρατήρηση είναι πάνω στη συμμετοχή του ασφαλιστικού στην αύξηση του δημόσιου χρέους της χώρας. Ο προϋπολογισμός χρειάζεται να μεταφέρει σε ετήσια βάση περίπου το 10% του ΑΕΠ για να καλύψει το κενό του ασφαλιστικού συστήματος, σε σύγκριση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο που είναι 2½%. Ενώς δηλαδή μοιραίου και μη βιώσιμου

συστήματος, όπου 2.900.000 εργαζόμενοι του ιδιωτικού τομέα καλούνται να στηρίξουν 700.000 εργαζόμενους στον δημόσιο τομέα, 1.150.000 ανέργους και 2.700.000 συνταξιούχους, μία αναλογία δηλαδή 1:1,5. Το συμπέρασμα από αυτήν την παρατήρηση είναι ότι το ασφαλιστικό μαζί με τη μισθοδοσία του ευρύτερου δημόσιου τομέα είναι σήμερα πια οι βασικότεροι παράγοντες που ευθύνονται για τη θηριώδη διόγκωση του δημόσιου χρέους της χώρας. (Πηγή: Γιάννης Γραμματίδης, εφημερίδα liberal.gr, 12/04/2016)

1.4 Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης

Η οικονομική κρίση προκαλεί δραματικές επιπτώσεις σε διάφορους τομείς της ζωής μας. Οι κυριότερες από αυτές είναι οι κοινωνικές επιπτώσεις, οι επιπτώσεις στις επιχειρήσεις, στους νέους, στην εκπαίδευση καθώς επίσης και στην υγεία αλλά και στη ψυχολογία των ανθρώπων. Ας εξετάσουμε όμως καλύτερα κάθε περίπτωση ξεχωριστά.

➤ Κοινωνικές επιπτώσεις

Η οικονομική κρίση προκαλεί σοβαρές επιπτώσεις στη κοινωνική ζωή. Η μείωση ή και απουσία εισοδήματος, η στέρηση βασικών αγαθών, το αίσθημα της αβεβαιότητας, η ανισότητα στη κοινωνική προστασία και την υγεία διογκώνει όλο και περισσότερο το αίσθημα της κοινωνικής ανισότητας με αποτέλεσμα πολλές φορές την επιλογή λανθασμένων επιλογών προκειμένου να επιβιώσουν στη κοινωνία.

➤ Επιπτώσεις στις επιχειρήσεις

Η χρηματοπιστωτική κρίση έχει επηρεάσει την πραγματική οικονομία με αρνητικές συνέπειες, οι οποίες οφείλονται τόσο στη πτώση της ζήτησης των προϊόντων και υπηρεσιών όσο και στη πίεση για χαμηλότερες τιμές και μεγαλύτερη πίστωση. Δυστυχώς είναι γεγονός ότι ένα ποσοστό των ελληνικών επιχειρήσεων μεγαλύτερο από 70% δηλώνει μείωση των πωλήσεων τα τελευταία χρόνια. Παρόμοιες βέβαια είναι και οι εκτιμήσεις τους για τα καθαρά κέρδη, καθώς οι περισσότεροι προβλέπουν κάμψη των καθαρών κερδών τους. Όλο αυτό όμως έχει σαν αποτέλεσμα να μειώνονται οι επενδύσεις στη χώρα μας και ολοένα και περισσότερες επιχειρήσεις να μεταφέρουν την έδρα τους στο εξωτερικό λόγω της χαμηλότερης φορολογίας και των λιγότερων φόρων.

➤ Επιπτώσεις στους νέους

Η νέα γενιά αποτελεί τη πιο ευάλωτη κοινωνική ομάδα. Καταβάλλοντας τεράστια προσπάθεια και στερώντας πράγματα προσπαθούν να αποκτήσουν κάποιο

ακαδημαϊκό τίτλο και στη συνέχεια να εργαστούν πάνω σε αυτό που σπούδασαν. Βέβαια υπάρχει και μια άλλη πλευρά στην οποία εντάσσονται εκείνοι που δε μπόρεσαν να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους και όχι επειδή τα παράτησαν οι ίδιοι, αλλά επειδή οι γονείς τους δε μπόρεσαν να τους προσφέρουν τα υλικά αγαθά για να συνεχίσουν λόγω μείωσης στο εισόδημα τους, φαινόμενο που παρατηρείται σε άτομα που σπουδάζουν μακριά από το τόπο καταγωγής τους. Όλο αυτό λοιπόν έχει σαν αποτέλεσμα τα ποσοστά ανεργίας να είναι αρκετά αυξημένα ιδίως στους νέους, καθώς νέοι πτυχιούχοι αδυνατούν να βρουν δουλειά όταν τελειώσουν τις σπουδές τους. Σε ηλικιακό επίπεδο η υψηλότερη ανεργία σημειώνεται στην ομάδα 15 έως 24 ετών με ποσοστό 45,5% και στην ομάδα 25 έως 34 ετών με ποσοστό 27,6%. Φυσικό ακόλουθο αυτής της σκληρής πραγματικότητας είναι η αναζήτηση θέσεων εργασίας σε χώρες εκτός των ελληνικών συνόρων. Καθώς εκεί υπάρχουν καλύτερες προοπτικές επαγγελματικής εξέλιξης, αξιοπρεπείς οικονομικές απολαβές κλπ. Σύμφωνα με έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος ο αριθμός εξερχόμενων Ελλήνων ηλικίας 15 – 64 ανέρχεται στους 427.000 επιλέγοντας ως προορισμό τις ΗΠΑ, την Ευρώπη και την Αυστραλία. Ωστόσο η τωρινή φυγή αφορά νέους μορφωμένους με επαγγελματική εμπειρία που κατευθύνονται κυρίως στη Γερμανία, το Βέλγιο το Ηνωμένο Βασίλειο καθώς επίσης και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα.

➤ Επιπτώσεις στην εκπαίδευση

Ένας άλλος τομέας που "χτυπήθηκε" από την οικονομική κρίση είναι αυτός της εκπαίδευσης. Η μείωση των μισθών των εκπαιδευτικών, η συνταξιοδότηση αρκετών καθηγητών και ο διορισμός λιγότερων εκπαιδευτικών στις θέσεις που έπρεπε να καλυφθούν αποτελούν τα κυριότερα αίτια της μη σωστής εκπαίδευσης των νέων. Η έλλειψη βασικών πόρων όπως είναι τα βιβλία και το μειωμένο εκπαιδευτικό προσωπικό αποτελούν το κυριότερο παράγοντα όπου κάποια σχολεία, ιδίως σε απομακρυσμένες περιοχές, αναγκάστηκαν να βάλουν λουκέτο. Η μη χρηματοδότηση σχολικών κονδυλίων δυσχεραίνουν το έργο των εκπαιδευτικών καθώς είναι υποχρεωμένοι πολλές φορές να κάνουν χρήση του μισθού τους για να μπορέσουν να προσφέρουν στους μαθητές ότι χρειάζονται. Τέλος η μείωση της διδασκαλίας ξένων γλωσσών καθώς και τα μαθήματα συμβουλευτικής και σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού έχουν σαν αποτέλεσμα τα παιδιά να μην αποκτούν τα απαραίτητα προσόντα που χρειάζονται ή τη σωστή καθοδήγηση για να βγουν στο μέλλον στην αγορά εργασίας και να επιβιώσουν.

➤ Επιπτώσεις στην υγεία

Η ανεργία, το χαμηλό εισόδημα και η ανέχεια έχουν ως αποτέλεσμα τον περιορισμό των δαπανών για την υγεία, τη καθυστέρηση της θεραπείας και συχνά τη μη προσβασιμότητα στις υπηρεσίες υγείας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ότι το 2012 σημειώνεται αύξηση 20% σε χρήση των υπηρεσιών σε δημόσια νοσοκομεία ενώ παρατηρείται μείωση 15% σε χρήση των ιδιωτικών υπηρεσιών λόγω του αδυνατούν αν ανταπεξέλθουν οικονομικά στις τιμές του ιδιωτικού τομέα. Ένας άλλος τομέας εξίσου σημαντικός είναι και η ψυχική υγεία, μιας και η οικονομική κρίση κλονίζει όχι μόνο την υγεία των ψυχικά ασθενών αλλά και των υγιών ανθρώπων. Η φτώχεια σε συνδυασμό με την ανεργία είναι οι δυο σημαντικοί παράγοντες που αυξάνουν το ποσοστά κατάθλιψης, τα οποία τη τελευταία δεκαετία σημειώνουν αύξηση κατά 18%, το ποσοστό κατάχρησης αλκοόλ και ναρκωτικών (6,9% και 33% αντίστοιχα) καθώς και το ποσοστό αγχωδών διαταραχών και αυτοκτονιών.

(Πηγές: 1) Μαλλιαρού Μαρία, Σαράφης Παύλος, Τριμηνιαίο επιστημονικό, ηλεκτρονικό περιοδικό του τμήματος Νοσηλευτικής Α΄, ΤΕΙ Αθηνών 2) ερευνητική εργασία μαθητών, 2^ο Πρότυπο Πειραματικό ΓΕΛ Αθηνών 3) Προκόπης Χτζηνικολάου, εφημερίδα Η Καθημερινή, στήλη οικονομία, 07/07/2017 4) αυτοδιόκιση.gr, 02/07/2016 5) HuffPostGreece, 30/03/2017 6) εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ, στήλη κοινωνία, 06/06/2017)

1.5 Χρηματοδότηση από το «Μηχανισμό Στήριξης»

Προς το τέλος του 2008 άρχισε να φημολογείται ότι η χώρα μάλλον θα χρειαστεί να προσφύγει στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) για δανεισμό, ωστόσο η τότε κυβέρνηση αρνιόταν τέτοιου είδους φήμες. Τον Ιανουάριο του 2009 ο οίκος αξιολόγησης Standard & Poor's υποβάθμισε τη μακροπρόθεσμη πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας από Α σε Α- αυξάνοντας το κόστος δανεισμού της χώρας. Το πραγματικό ετήσιο δημοσιονομικό έλλειμμα της τάξης του 15% για το 2009 σήμαινε ότι μέσα σε ένα χρόνο το δημόσιο χρέος αυξήθηκε από περίπου 110% σε πάνω από 125% ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Αυτό συνέβη διότι λόγω της διεθνούς οικονομικής κρίσης, υπήρξε στασιμότητα του ΑΕΠ και ύφεση ήδη από το 2008. Ο παρονομαστής (το ΑΕΠ) ήταν πλέον στάσιμος. Η τότε κυβέρνηση προσπάθησε να αποκρύψει τα δυσάρεστα αυτά δεδομένα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τις διεθνείς χρηματαγορές. Με διαμορφωμένο ένα δυσάρεστο κλίμα για την ελληνική οικονομία στο εξωτερικό ο πρωθυπουργός της τότε κυβέρνησης

Κώστας Καραμανλής αποφάσισε τον Οκτώβριο του 2009 να προβεί σε εκλογές προκειμένου να αποδεσμευτεί από τη δύσκολη θέση.

Η καινούργια κυβέρνηση που εκλέχθηκε με πρωθυπουργό το Γιώργο Παπανδρέου και Υπουργό Οικονομικών τον Γιώργο Παπακωνσταντίνου κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν μια δραματική κατάσταση. Στις 20 Οκτωβρίου του 2009 ανακοίνωσε στο ECOFIN ότι το έλλειμμα για το 2009 βρίσκεται στο 12,5% από 6% που το υπολόγιζε η προηγούμενη κυβέρνηση. Δύο μέρες μετά ο οίκος αξιολόγησης Fitch επίσης υποβάθμισε την Ελλάδα από A σε A-. Στις 20 Νοεμβρίου του 2009 η κυβέρνηση κατέθεσε τον προϋπολογισμό για το 2010 ο οποίος περιλάμβανε αυξήσεις, στα όρια του πληθωρισμού, σε χαμηλούς μισθούς και συντάξεις, μέτρα μείωσης δαπανών με περιστολή κρατικής σπατάλης και περικοπές σε λειτουργικές δαπάνες ενώ υπολόγιζε αύξηση εσόδων, κυρίως μέσω της αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής. Λίγο μετά την κατάθεση του προϋπολογισμού στις 8 Δεκεμβρίου ο οίκος Fitch υποβάθμισε για δεύτερη φορά την ελληνική οικονομία στο επίπεδο BBB+. Με την σειρά του ο οίκος Standard and Poor's προχώρησε στις 16 Δεκεμβρίου σε υποβάθμιση της ελληνικής οικονομίας, κρίνοντας το πρόγραμμα της κυβέρνησης για τη δημοσιονομική εξυγίανση της χώρας ανεπαρκές. Ακολούθησε τρίτη υποβάθμιση της ελληνικής οικονομίας, στις 23 Δεκεμβρίου, αυτήν τη φορά από τον οίκο Moody's. Από τα μέσα Ιανουαρίου του 2010 ξεκίνησε μία συνεχής άνοδος των spreads. Στις 21 Ιανουαρίου του 2010 το spread των 10ετών ομολόγων ξεπέρασε τις 300 μονάδες και στη συνέχεια ακολούθησε έντονα αυξητική πορεία ξεπερνώντας ακόμα και τις 1000 μονάδες τον Απρίλιο του 2010.

Στις αρχές του 2010 το έλλειμμα της Ελλάδας βρισκόταν σε τέτοιο ύψος, που καθιστούσε αδύνατο το δανεισμό της χώρας από τις αγορές. Από εκείνο το σημείο, τα κράτη-μέλη της ευρωζώνης προσπάθησαν με τέσσερις κινήσεις να αντιμετωπίσουν την οικονομική κρίση που ξεκίνησε με αφορμή το ελληνικό χρέος. Οι τέσσερις αυτές κινήσεις είναι:

1) Σύμβαση Δανειακής Διευκόλυνσης (“Loan facility Agreement”-συνδέεται με τα τρία «μνημόνια»)

- ✓ “Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής” (ΜΟΧΠ),
- ✓ “Τεχνικό Μνημόνιο Συνεννόησης” (ΤΜΣ) και
- ✓ “Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής” (ΣΠΟΠ)

2) Ο προσωρινός μηχανισμός στήριξης EFSF (European Financial Stability Facility)

3) Ο μόνιμος μηχανισμός στήριξης EFSM (European Financial Stabilisation Mechanism)

4) Η δεύτερη δανειακή σύμβαση

Στα τέλη Ιανουαρίου ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας σ' ένα ταξίδι του στην Ελβετία δέχεται πιέσεις από ξένους ηγέτες για άμεση λήψη μέτρων. Λίγες μέρες αργότερα, στις 9 Φεβρουαρίου ανακοινώνει μέτρα για τον δημόσιο τομέα που περιελάμβαναν πάγωμα μισθών, περικοπές επιδομάτων 10%, περικοπές υπερωριών και οδοιπορικών γεγονός που προκάλεσε έντονες αντιδράσεις του ελληνικού λαού. Στις 3 Μαρτίου του 2010 υπό την πίεση των αγορών και των ευρωπαϊών εταίρων, η τότε κυβέρνηση παρουσιάζει ένα νέο πακέτο μέτρων λιτότητας για την αποδέσμευση 4,8 δισ. ευρώ. Το οποίο προβλέπει αύξηση του ΦΠΑ, πάγωμα των συντάξεων σε υπαλλήλους του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα κλπ. Τα μέτρα αυτά για άλλη μια φορά προκάλεσαν αντιδράσεις και έγιναν μεγάλες απεργίες.

Στις 2 Μαΐου του 2010 η Ελλάδα λαμβάνει χρηματοδότηση ενός τριετούς προγράμματος σταθεροποίησης της ελληνικής οικονομίας συνολικού ύψους 110 δισ. ευρώ, υπό την καθοδήγηση του ΔΝΤ, με διμερή δάνεια 80 δισ. από τους εταίρους και 30 δισ. από το ΔΝΤ. Με τη Γερμανία να συμμετέχει με το ποσό των 22,4 δισεκατομμυρίων ευρώ, η οποία είναι η μεγαλύτερη συνεισφορά από τα κράτη της ευρωζώνης. Υπογράφοντες για την ελληνική πλευρά ήταν ο Υπουργός Οικονομικών Γιώργος Παπακωνσταντίνου και ο Πρόεδρος της Τράπεζας της Ελλάδος Γεώργιος Προβόπουλος. Στις 8 Μαΐου 2010 εγκρίθηκε "Σύμβαση Δανειακής Διευκόλυνσης" ("Loan Facility Agreement") με τις χώρες του Ευρώ και "Διακανονισμός Χρηματοδότησης Αμέσου Ετοιμότητας" ("Stand-by Agreement") με το ΔΝΤ. Το σύνολο αυτών των συμφωνιών ονομάζεται συχνά για συντομία "Μνημόνιο". Στη συνέχεια σχηματίστηκε ομάδα εκπροσώπων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ΕΕ), της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), γνωστή και ως "Τρόικα", η οποία ανά τρίμηνο αξιολογεί την πρόοδο του προγράμματος εφαρμογής των όρων του "Μνημονίου" (ΜΟΧΠ και ΣΠΟΠ) και αποφασίζει για την εκταμίευση της αντίστοιχης δόσης του δανείου. Τα ποσά αυτά ήταν ασύλληπτα για τα δεδομένα της εποχής, καθώς ξεπερνούσαν κατά πολύ την οικονομική στήριξη που είχε ποτέ δοθεί σε χώρα παγκοσμίως, τόσο σε σχέση με το ΑΕΠ (48%) όσο και ως απόλυτο μέγεθος. Υπό το φόβο της διάχυσης της κρίσης και

των ζημιών που θα υφίσταντο οι τράπεζες στον πυρήνα της Ευρωζώνης, η συμφωνία του Μαΐου του 2010 δεν περιελάμβανε αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους, αν και το ΔΝΤ είχε πιέσει προς αυτή την κατεύθυνση. Τελικά το ΔΝΤ αποφάσισε να συμμετάσχει στο πρόγραμμα παρά το γεγονός ότι δεν μπορούσε να πιστοποιήσει ότι το χρέος ήταν πιθανότατα βιώσιμο, όπως απαιτείται για κάθε μεγάλο δάνειο του οργανισμού. Την ίδια περίοδο δημιουργήθηκε και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) με 750 δις. ευρώ, ένα επενδυτικό σχήμα με έδρα το Λουξεμβούργο, για να βοηθήσει τα ευρωπαϊκά κράτη που αντιμετωπίζουν δυσκολίες (Ελλάδα, Πορτογαλία, Ιρλανδία). Σε αντάλλαγμα για το διεθνές πακέτο βοήθειας, η κυβέρνηση αρχίζει ένα μεγάλο πρόγραμμα εξοικονόμησης 30 δις. ευρώ, συμπεριλαμβάνοντας κυρίως τη νόμιμη ηλικία συνταξιοδότησης (από τα 60 έτη για τις γυναίκες και τα 65 για τους άνδρες) στο εξής συνδέεται με το μέσο προσδόκιμο ζωής και τη διάρκεια των εισφορών που αυξάνεται από τα 37 στα 40 έτη μέχρι το 2015, παράταση στο πάγωμα των μισθών στο δημόσιο τομέα, κατάργηση του 13ου και 14ου μισθού για τους δημοσίους υπαλλήλους που κέρδιζαν περισσότερα από 3.000 ευρώ το μήνα, κατάργηση της 13ης και 14ης σύνταξης για τους συνταξιούχους, κάτι που εξισορροπείται από το ΕΚΑΣ για τους χαμηλοσυνταξιούχους κλπ.

Στο επόμενο διάστημα που ακολούθησε δεν υπήρξαν σημαντικές αντιδράσεις. Στα μέσα περίπου του 2011 άρχισε να δημιουργείται μια δυσαρέσκεια στην Ελληνική κοινωνία και να σχηματίζονται σιγά σιγά διάφορα κινήματα πολιτών που δεν συνδέονταν με πολιτικά κόμματα όπως το κίνημα «δε πληρώνω» και το κίνημα των αγανακτισμένων με πολίτες να διοργανώνουν σχεδόν καθημερινά ογκώδεις διαδηλώσεις σε διάφορες πόλεις της Ελλάδας. Τον Ιούνιο του 2011 το ελληνικό κοινοβούλιο υιοθετεί ύστερα από μακρές διαπραγματεύσεις ένα νέο σχέδιο λιτότητας 28,4 δις. ευρώ για τέσσερα χρόνια που υπαγορεύτηκε από το ΔΝΤ και την Ευρωπαϊκή Ένωση, με αντάλλαγμα την καταβολή της πέμπτης δόσης του προγράμματος διάσωσης. Το σχέδιο αυτό προέβλεπε το αφορολόγητο όριο να μειώνεται στα 8.000€ ετησίως, νέες αυξήσεις στο συντελεστή του ΦΠΑ και στο πετρέλαιο θέρμανσης. Δυστυχώς ένα μήνα μετά το πρόγραμμα λιτότητας, η Τρόικα - ΔΝΤ, ΕΕ, και Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα - αναγκάζεται να καταρτίσει ένα δεύτερο πακέτο διάσωσης 158 δις. ευρώ, εκ των οποίων τα 109 δις. σε δάνεια που κατανέμονται μεταξύ του ΔΝΤ και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF). Στο τέλος του Αυγούστου ανακοινώθηκε πως η οικονομία της

Ελλάδας βρισκόταν εκτός στόχων, καθώς υπήρχε μεγάλη υστέρηση εσόδων και αύξηση δαπανών. Ο Γερμανός υπουργός των Οικονομικών Βόλφγκανγκ Σόιμπλε πρότεινε την εθελοντική έξοδο της Ελλάδας από την Ευρωζώνη, πρόταση που απορρίφθηκε αμέσως από τον υπουργό Οικονομικών. Προκειμένου όμως να απελευθερωθεί η έκτη δόση του πρώτου διεθνούς πακέτου βοήθειας του 2010, η Ελληνική κυβέρνηση ανακοινώνει μέτρα που πλήττουν τους συνταξιούχους, τους δημοσίους υπαλλήλους και η φορολόγηση αναμένεται να εξοικονομήσουν άλλα 7,5 δισ. ευρώ τα οποία ήταν μείωση κατά 20% των συντάξεων άνω των 1.200 ευρώ, 30.000 δημόσιοι υπάλληλοι τίθενται σε «καθεστώς εφεδρείας», το αφορολόγητο όριο μειώθηκε από 8.000 στα 5.000 ευρώ ετησίως, νέος φόρος στα ακίνητα καθώς και νέες ιδιωτικοποιήσεις.

(Πηγές: 1) Βικιπαίδεια 2) εφημερίδα le monde, 24/08/2017 3) Diogenis Dimitrakopoulos, dialoggers.eu)

1.6 Η πορεία προς το δεύτερο μνημόνιο

Στις 23 Οκτωβρίου συγκλήθηκε έκτακτη σύνοδος κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης με στόχο την κατάρτιση ενός οριστικού σχεδίου αντιμετώπισης της κρίσης χρέους στην Ευρωζώνη. Η σύνοδος κατέληξε σε συμφωνία που ανακοινώθηκε τα ξημερώματα της 27ης Οκτωβρίου και απέβλεπε σε «κούρεμα» κατά 50% του ελληνικού χρέους και πρόσθετο πακέτο βοήθειας προς την Ελλάδα ύψους 130 δισ €. Με βάση την συμφωνία οι ιδιώτες θα αποδεχτούν σε εθελοντική βάση, μείωση της αξίας των ελληνικών ομολόγων που διαθέτουν κατά 50%. Νέα διεθνή δάνεια ύψους 100 δισ. ευρώ χορηγούνται επίσης στην Αθήνα (σε αντικατάσταση του προγράμματος των 109 δισ. ευρώ που αποφασίστηκε τον Ιούλιο του 2011). Σε αντάλλαγμα, η Ελλάδα πρέπει να αποδεχθεί αυστηρότερους ελέγχους στη δημοσιονομική πολιτική της με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν έντονες επικρίσεις στη χώρα για την «απώλεια της δημοσιονομικής κυριαρχίας»

(Πηγές: 1) Βικιπαίδεια 2) εφημερίδα le monde, 24/08/2017)

1.7 Δημοψήφισμα

Ο πρωθυπουργός της χώρας άρχισε να συνειδητοποιεί ότι τα πράγματα είχαν αρχίσει σιγά σιγά να βρίσκονται εκτός ελέγχου, τότε παίρνει την απόφαση και στις 31 Οκτωβρίου του 2011 ανακοινώνει τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος για την ευρωπαϊκή συμφωνία για τη διαγραφή μέρους του ελληνικού χρέους με αντάλλαγμα έναν

αυστηρότερο έλεγχο της τρόικας στη δημοσιονομική πολιτική. Η κίνηση αυτή όμως προκάλεσε έκπληξη τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, και βρέθηκε να είναι αντιμέτωπος με επικρίσεις. Όλο αυτό είχε σαν αποτέλεσμα στις αρχές του Νοεμβρίου να αποσύρει τη πρόταση του για το δημοψήφισμα, να διαπραγματευτεί τη δημιουργία κυβέρνησης εθνικής ενότητας και στη συνέχεια να παραιτηθεί. Τη πρωθυπουργία της χώρας ανέλαβε ο πρώην διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδας κ. Λουκάς Παπαδήμος.

Στο εν τω μεταξύ η πραγματική οικονομία συνέχιζε να επιδεινώνεται με την ανεργία να καταγράφει νέο ρεκόρ κατά τον μήνα Αύγουστο φτάνοντας το 18,5% και ακόμα υψηλότερα κατά τον μήνα Νοέμβριο όπου έφτασε, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, στο 20,9%. Λίγο αργότερα ο Λουκάς Παπαδήμος ζήτησε την ψήφιση ενός νέου προγράμματος λιτότητας για να καλύψει τρύπα του προϋπολογισμού 350 εκατομμυρίων ευρώ, η μη κάλυψη του οποίου απειλεί τη χώρα με στάση πληρωμών. Τα μέτρα αυτά συνόδευαν το δεύτερο μνημόνιο και περιελάμβαναν κυρίως μείωση κατά 22% του κατώτατου μισθού, περικοπές συντάξεων, δαπανών υγείας κλπ, αύξηση των εισιτηρίων στις Αστικές Συγκοινωνίες και στον ΟΣΕ καθώς και κατάργηση φοροαπαλλαγών και χαμηλού ΦΠΑ στα νησιά. Τα μέτρα αυτά εγκρίθηκαν τελικά από τη Βουλή και λίγες μέρες αργότερα ψηφίστηκε το δεύτερο μνημόνιο προκαλώντας εντάσεις και συγκρούσεις χιλιάδων πολιτών με τα ΜΑΤ.

Στις 11 Απριλίου ο Λουκάς Παπαδήμος ανακοίνωσε τη διεξαγωγή εκλογών. Ύστερα από μια υπηρεσιακή κυβέρνηση που σχηματίστηκε, πρώτο κόμμα αναδείχτηκε η Νέα Δημοκρατία και ο νέος πρωθυπουργός Αντώνης Σαμαράς σχημάτισε κυβέρνηση συνεργασίας με το ΠΑΣΟΚ και το μικρότερο αριστερό κόμμα τη ΔΗΜΑΡ. Κατά τη θητεία της κυβέρνησης συνεργασίας υπήρξαν αρκετές διαπραγματεύσεις με τη Τρόικα οι οποίες κατέληξαν στη κατάρτιση του μεσοπρόθεσμου πλαισίου δημοσιονομικής στρατηγικής 2013 – 2016. Τα μέτρα που προβλεπόντουσαν ήταν συνολικού ύψους 18,9 δις. ευρώ από τα οποία τα 9,4δις. ευρώ αφορούσαν το έτος 2013. Το πακέτο μέτρων λιτότητας, το οποίο και υπερψηφίστηκε στη Βουλή, περιελάμβανε:

- Αύξηση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης κατά 2 έτη
- Μείωση στις συντάξεις από 5 έως και 15%, από τα 1.000 ευρώ και άνω
- Μειώσεις στο εφάπαξ έως 83%
- Κατάργηση των Δώρων Χριστουγέννων και Πάσχα, όπως και των επιδομάτων αδείας για τους δημοσίους υπαλλήλους και συνταξιούχους

- Μείωση χρόνου προειδοποίησης για απολύσεις σε 4 αντί 6 μήνες
- Ένταξη στο ενιαίο μισθολόγιο των εργαζομένων στις ΔΕΚΟ
- Εφαρμογή διαθεσιμότητας ενός έτους, με μειωμένο μισθό σε μόνιμους υπαλλήλους του δημοσίου, οι θέσεις των οποίων καταργούνται
- Κατάργηση των πολυάριθμων οικογενειακών επιδομάτων και αντικατάστασής τους από το ενιαίο επίδομα στήριξης τέκνων
- Αντίτιμο 25 ευρώ για εισαγωγή σε νοσοκομείο

(Πηγές: 1) Βικιπαίδεια 2) εφημερίδα le monde, 24/08/2017 3) Μιράντα Ξαφά, HuffPost Greece, 11/07/2017)

1.8 Η πορεία προς το τρίτο μνημόνιο

Κατά τη θητεία της κυβέρνησης συνεργασίας έχοντας ψηφιστεί το μεσοπρόθεσμο, ο προϋπολογισμός για το έτος 2013 και το πολυνομοσχέδιο του Υπουργείου των Οικονομικών η ΔΗΜΑΡ αποχωρεί από τη κούρσα της κυβέρνησης λόγω της αιφνιδιαστικής απόφασης της κυβέρνησης για κλείσιμο της ΕΡΤ. Πραγματοποιείται ανασχηματισμός της κυβέρνησης και ψηφίστηκε την ίδια περίοδο και το πολυνομοσχέδιο. Στα τέλη του 2014 τα πράγματα όμως είχαν αρχίσει και πάλι να δυσκολεύουν η λύση για άλλη μια φορά ήταν η οδήγηση του Ελληνικού λαού στις κάλπες ύστερα από απόφαση του πρωθυπουργού της χώρας. Τον Ιανουάριο του 2015 πρώτο κόμμα των βουλευτικών εκλογών εκλέγεται ο ΣΥΡΙΖΑ με πρωθυπουργό τον Αλέξη Τσίπρα σχηματίζοντας κυβέρνηση συνεργασίας με τους Ανεξάρτητους Έλληνες. Πραγματοποιούνται διαπραγματεύσεις με τους Ευρωπαίους και το ΔΝΤ με στόχο την χαλάρωση των μέτρων λιτότητας, την αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους και την αποδέσμευση της τελευταίας δόσης του διεθνούς πακέτου βοήθειας ώστε να επιτραπεί στην Αθήνα να τηρήσει την προσηχή καταβολή των δόσεων της. Από την άλλη πλευρά όμως η συνεχής πίεση των δανειστών για τη σωστή εφαρμογή των όρων που έχουν τεθεί οδηγεί τον πρωθυπουργό να ανακοινώσει τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος προκειμένου ο λαός να αποφανθεί επί της ευρωπαϊκής πρότασης και ζητά από τους πολίτες να το καταψηφίσουν. Η κυβέρνηση κλείνει προσωρινά τις τράπεζες για να αποτρέψει τη μαζική ροή κεφαλαίων και επιβάλλονται και τα capital controls. Ύστερα από τη επικράτηση του «όχι» στο δημοψήφισμα με ποσοστό 61,31% και τον ανασχηματισμό της κυβέρνησης λόγω παραιτήσεων ορισμένων υπουργών λόγω της συμφωνίας με τους δανειστές, η κυβέρνηση συνέχισε της

συζητήσεις για τρίτο μνημόνιο το οποίο τελικά και ψηφίστηκε το καλοκαίρι του 2015 σημειώνοντας όμως σημαντικές απώλειες για τον κυβερνητικό σχηματισμό γεγονός που οδηγεί τον πρωθυπουργό στη διεξαγωγή πρόωρων εκλογών. Τις οποίες ξανακερδίζει ο ΣΥΡΙΖΑ και σχηματίζει κυβέρνηση με τους Ανεξάρτητους Έλληνες. (Πηγές: 1) Βικιπαίδεια 2) εφημερίδα le monde, 24/08/2015)

1.9 Πέντε μύθοι και πέντε αλήθειες για την οικονομική κρίση

Έχουν συμπληρωθεί ήδη επτά χρόνια όπου η Ελλάδα έχει μπει στο μηχανισμό στήριξης και έχουν ψηφιστεί και εφαρμοστεί τρία μνημόνια και ακόμα δεν μπορούμε να βγούμε από το "γολγοθά" των μνημονίων. Αξίζει να σημειωθεί ότι χώρες όπως η Ιρλανδία, η Πορτογαλία και η Κύπρος οι οποίες και αυτές βίωσαν τις συνέπειες της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008, εντάχθηκαν και αυτές στο μηχανισμό στήριξης αλλά έχουν καταφέρει και έχουν βγει από τη μνημόνια. Τρεις είναι οι κυριότεροι λόγοι οι οποίοι δημιουργούν ακόμα ένα αβέβαιο μέλλον για την Ελλάδα. Οι λόγοι αυτοί είναι η άγνοια στοιχειωδών αρχών εφαρμοσμένης μακροοικονομικής πολιτικής, η αμάθεια των θεσμικών λειτουργιών των διεθνών οργανισμών, ειδικότερα του ΔΝΤ, και η απειρία στη διεξαγωγή διαπραγματεύσεων.

Οι τρεις αδυναμίες των πολιτικών ηγετών που προαναφέρθηκαν σε συνδυασμό με την κατευθυνόμενη ενημέρωση από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης οδήγησαν στη δημιουργία πέντε μύθων οι οποίοι άρχιζαν να εμφανίζονται τον Μάιο του 2010. Οι πρώτοι τέσσερις μύθοι είχαν στόχο την έξοδο της χώρας από την παρατεταμένη ύφεση με τη λήψη σωστών και έγκαιρων αποφάσεων. Οι πρώτοι τρεις μύθοι αφορούν το παρελθόν ενώ ο τέταρτος το παρόν. Στον πέμπτο μύθο γίνεται λόγος για την πολυπόθητη «επόμενη μέρα» μετά την έξοδο από τη κρίση. Πιο αναλυτικά έχουμε:

❖ **Μύθος 1:** Τα μνημόνια έφεραν την κρίση.

Αλήθεια 1: Η κρίση έφερε τα μνημόνια. Η κρίση δημιουργήθηκε από τη διακοπή χρηματοδότησης των δημοσίων ελλειμμάτων και αναχρηματοδότησης παλαιών δανείων (γενικότερα, των δανειακών αναγκών του δημόσιου τομέα) από τον ιδιωτικό τομέα την άνοιξη του 2010, και αφού είχε προηγηθεί διπλασιασμός των επιτοκίων των ελληνικών ομολόγων τους προηγούμενους εννέα μήνες. Τα μνημόνια δεν είναι τίποτα άλλο από τις δανειακές συμβάσεις των διεθνών οργανισμών με τις οποίες

βοήθησαν τη χώρα να αποφύγει την πτώχευση όταν την είχαν εγκαταλείψει οι ιδιωτικές τράπεζες. Η κυβέρνηση Παπανδρέου μπορεί να κατηγορηθεί για ολιγωρία σε διάφορα θέματα το 2011, από την άλλη πλευρά όμως πρέπει να της αναγνωριστεί η τολμηρή απόφαση να ζητήσει τη βοήθεια του ΔΝΤ και της Ευρωζώνης πριν χρεοκοπήσει επίσημα η χώρα.

- ❖ **Μύθος 2:** Και αν δεχθούμε ότι η κρίση έφερε τα μνημόνια, τα μνημόνια οπωσδήποτε έκαναν τη λιτότητα σκληρότερη από ότι θα ήταν χωρίς αυτά.

Αλήθεια 2: Τα μνημόνια ελάφρυναν το εύρος και παρέτειναν τις προθεσμίες της προσαρμογής, δηλαδή η αλήθεια είναι ακριβώς η αντίστροφη από τον μύθο. Τα μνημόνια οπωσδήποτε οδήγησαν σε ύφεση, λόγω της αναπόφευκτης δημοσιονομικής εξυγίανσης, αλλά συνοδεύτηκαν από τεράστια δάνεια που επέτρεψαν στις κυβερνήσεις να παρατείνουν την προσαρμογή για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Αν η Ελλάδα είχε αφεθεί στην τύχη της το 2010, θα έπρεπε να είχε μειώσει τις δαπάνες της κατά περίπου 33 δισ. ευρώ, που ήταν το έλλειμμα το 2009, μέσα σε λίγους μήνες και να διατηρήσει το έλλειμμα στο μηδέν για τα επόμενα χρόνια! Με τα τεράστια δάνεια που πήρε η χώρα, η προσαρμογή παρατάθηκε για τουλάχιστον πέντε χρόνια και, κατά συνέπεια, η λιτότητα ήταν ηπιότερη, όχι σκληρότερη, με την παρουσία των μνημονίων.

- ❖ **Μύθος 3:** Άμεση λύση του προβλήματος της βιωσιμότητας του χρέους θα συντελέσει στη σταδιακή αναβίωση της οικονομίας.

Αλήθεια 3: Η βιωσιμότητα του χρέους έχει σημασία μετά το έτος 2022. Με τη μεγαλύτερη αναδιάρθρωση ιδιωτικού χρέους στην παγκόσμια ιστορία που έγινε το 2012, το ελληνικό ιδιωτικό χρέος περιήλθε στα χέρια των διεθνών οργανισμών, εκ των οποίων το ΔΝΤ και η ΕΚΤ αδυνατούν να κάνουν αναδιάρθρωση λόγω των αντίστοιχων καταστατικών τους. Η Ευρωζώνη έχει δεχθεί κατ' αρχήν ελάφρυνση του χρέους, αλλά έχει ταυτόχρονα παράσχει στην Ελλάδα περίοδο χάριτος για το κεφάλαιο και αναβολή πληρωμής των τόκων μέχρι το 2022.

- ❖ **Μύθος 4:** Η κυβέρνηση μπορεί να αποφασίζει για τις δαπάνες του κρατικού προϋπολογισμού «εκ προοιμίου», δηλαδή το υπουργικό συμβούλιο είναι σε θέση να προσδιορίζει το έλλειμμα του προϋπολογισμού κατά βούληση.

Αλήθεια 4: Η πραγματικότητα είναι η αντίθετη, δηλαδή οι δαπάνες υπολογίζονται «εξ υπολοίπου». Επί δεκαετίες οι ελληνικές κυβερνήσεις πρώτα προσδιόριζαν τις δαπάνες του κρατικού προϋπολογισμού για λόγους κοινωνικής πολιτικής, κατόπιν εκτιμούσαν τα προσδοκώμενα έσοδα, και η διαφορά εσόδων-δαπανών, που ήταν σχεδόν πάντοτε αρνητική, καθόριζε το έλλειμμα του προϋπολογισμού που καλυπτόταν άκριτα με διεθνή δάνεια – μια ανεύθυνη πολιτική που τελικά οδήγησε στη χρεοκοπία. Αυτή η ακολουθία ανεστράφη τον Μάιο του 2010, όταν, με την ουσιαστική πτώχευση της χώρας, η χρηματοδότηση προσδιορίστηκε από τους διεθνείς οργανισμούς και παρέμεινε δεδομένη στη διάρκεια των προγραμμάτων στήριξης. Εάν υπάρχει διαφορά ανάμεσα σ' αυτόν τον ορθό τρόπο υπολογισμού των κρατικών δαπανών και στις δαπάνες που έχει υπόψη της η κυβέρνηση με άλλα κριτήρια, τότε λέγεται ότι «οι αριθμοί δεν βγαίνουν», δηλαδή υπάρχει ένα δημοσιονομικό κενό που πρέπει να καλυφθεί.

- ❖ **Μύθος 5:** Μόλις ξεπεραστεί η κρίση, η Ελλάδα θα βρεθεί πάλι στο 2010 αν όχι στο 2004.

Αλήθεια 5: Το 2010 η Ελλάδα είχε χάσει σταδιακά την ανταγωνιστικότητά της και κατά συνέπεια μεγάλα μερίδια των εξαγωγών της. Για να επανέλθει η χώρα σε βιώσιμη ανάπτυξη, πρέπει να βρει ένα νέο αναπτυξιακό μοντέλο που θα βασίζεται σε νέα συγκριτικά πλεονεκτήματα, ειδικά αυτή την περίοδο της παγκοσμιοποίησης. Με εξαίρεση λίγα αγροτικά προϊόντα, το νέο μοντέλο θα πρέπει να βασίζεται σε υπηρεσίες, όπως ιατρικός τουρισμός, πράσινη ενέργεια, βιοτεχνολογία, διοικητική μέριμνα, μεταφορές κ.λπ. Ταυτόχρονα, η Ελλάδα πρέπει να δημιουργήσει και να τηρήσει σταθερότητα στο φορολογικό σύστημα, στο ασφαλιστικό σύστημα, στο εργασιακό καθεστώς, καθώς επίσης και να εκσυγχρονίσει τη Δικαιοσύνη. Η βελτίωση του θεσμικού καθεστώτος είναι απαραίτητη προϋπόθεση για να προσελκύσει η Ελλάδα ξένες επενδύσεις και να οδηγηθεί η χώρα σε βιώσιμη ανάπτυξη. (Πηγή: ΘΑΝΟΣ ΚΑΤΣΑΜΠΑΣ, Εφημερίδα "ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ", 13/03/2016)

1.10 Η κατάσταση σήμερα

Η κατάσταση της χώρας μας σήμερα παρουσιάζεται από αβεβαιότητα και αστάθεια. Μπορεί τη μια μέρα να ακουστεί ότι κάτι πετύχαμε στους στόχους μας και την επόμενη ότι νέα μέτρα και νέοι φόροι θα μπουν πάλι στη ζωή μας. Με ύφεση 0,2% έναντι προηγούμενης εκτίμησης για στασιμότητα έκλεισε τελικά το 2016, σύμφωνα με τη νεότερη εκτίμηση της ΕΛΣΤΑΤ, ενώ πρόβλεψη για χαμηλότερη από

την προσδοκώμενη ανάκαμψη φέτος, στην περιοχή του 1,3%, έκανε το ΙΟΒΕ. Εντυπωσιακή είναι, εξάλλου, η έκταση της υπερφορολόγησης του 2016, όπως προκύπτει από τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ. Σε μια χρονιά κατά την οποία το ΑΕΠ μειώθηκε κατά 0,2%, οι φόροι επί των προϊόντων αυξήθηκαν κατά 7,8%, έναντι αύξησης 1,7% το 2015 και 0,8% το 2014. Η αναθεώρηση των στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ για την τριετία 2014 - 2016, την οποία παρουσιάστηκαν από τον κ. Αθανάσιος Θανόπουλος, αποκάλυψαν, επίσης, ότι το 2014 η οικονομία βρισκόταν σε πορεία ανάκαμψης. Το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 0,7%, έναντι εκτίμησης τον Μάρτιο για αύξησή του κατά 0,3%. Την πορεία αυτή διέκοψαν οι εκλογές και το καταστροφικό α' εξάμηνο του 2015, που βύθισε τη χώρα για δύο χρόνια σε ύφεση και οδήγησε σε μέτρα εξοντωτικής υπερφορολόγησης. Ωστόσο για το 2017, το ΙΟΒΕ, μέσα από τη τριμηνιαία έκθεση του για την ελληνική οικονομία, διατύπωσε την εκτίμηση ότι το ΑΕΠ θα αυξηθεί σε πραγματικούς όρους ελαφρά κάτω του 1,5%, στην περιοχή του 1,3%, αρκετά κάτω από την εκτίμηση του προϋπολογισμού για 1,8%.

Από την άλλη πλευρά το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ) χαρακτηρίζει φιλόδοξους τους δημοσιονομικούς στόχους για το 2018 καθώς υπερβολική φορολογική επιβάρυνση θα δεχτούν όσοι κινούνται νόμιμα στο χώρο εργασίας συγκριτικά με αυτούς που κινούνται με όχι και τόσο νόμιμο τρόπο. (Πηγή: Ειρήνη Χρυσολώρα, εφημερίδα ΗΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, στήλη οικονομία, 18/10/2017)

Κεφάλαιο 2 Το φορολογικό σύστημα

Ακούμε καθημερινά γύρω μας τους όρους φόρος, τέλη, φορολογία εισοδήματος, τεκμήρια, δαπάνες, απαλλαγές. Λέξεις σε άλλους άγνωστες και σε άλλους άκρα συνδεδεμένες με τη καθημερινότητά τους. Όλες αυτές οι λέξεις προσδιορίζουν μια υποχρέωση του πολίτη προς το κράτος αποτελούν τη συγγενή έννοια που εκφράζεται με μια λέξη φόρος.

2.1 Η έννοια της φορολογίας

Η φορολογία είναι η επιβολή υποχρεωτικών φόρων υπέρ του κράτους. Τα κρατικά έσοδα μέσω των υποχρεωτικών φόρων των φυσικών προσώπων (πολιτών) και νομικών προσώπων αποτελούν στη σύγχρονη οικονομία τη σημαντικότερη πηγή των δημοσίων εσόδων. Ο αντικειμενικός σκοπός της φορολογίας είναι τριπλός: αφενός μεν η χρηματοδότηση των κρατικών δαπανών, κατά την δημοσιονομική πολιτική, αφετέρου η ενίσχυση ή σταθεροποίηση της οικονομικής ανάπτυξης, που αφορά την οικονομία γενικότερα, και τέλος η ανακατανομή του πλούτου που αφορά την κοινωνική οικονομία για άμβλυνση των ανισοτήτων. Η εισοδηματική πολιτική (το κόστος εκτέλεσης του κυβερνητικού έργου) στηρίζεται ακριβώς στους πόρους που αποκομίζει το κράτος με τη φορολογική πολιτική που αποφασίζει να εφαρμόσει. Οι υποχρεωτικές εισφορές ονομάζονται συνήθως φόροι. Η φορολογία αποτελεί μια σημαντική δραστηριότητα των δημόσιων φορέων σε όλες τις χώρες του κόσμου, και ιδιαίτερα στις περισσότερο ανεπτυγμένες, αφού εξασφαλίζει συνήθως περισσότερο από το 90% των εσόδων τους. Για το λόγο αυτό αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό αντικείμενο μελέτης, με το οποίο ασχολούνται τόσο η οικονομική, όσο και άλλες επιστήμες, όπως π.χ. η νομική επιστήμη, η πολιτική επιστήμη, η διοικητική επιστήμη κ.ά. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το 1998 ο μέσος όρος των κρατικών δαπανών στη ΕΕ των 15 ήταν 48% του ΑΕΠ, ενώ τα συνολικά φορολογικά έσοδα περίπου 41,5%. Από τις συνολικές κρατικές δαπάνες στις χώρες της Ευρώπης πάνω από τις μισές (περίπου 28% του ΑΕΠ κατά μέσο όρο) είναι κοινωνικές δαπάνες (παιδεία, υγεία, μεταφορές, συντάξεις, επιδόματα ανεργίας κτλ.). Αντίθετα, σε χώρες όπου δεν έχουν τα χαρακτηριστικά του μικτού οικονομικού συστήματος της Ευρώπης, αλλά το λεγόμενο "ανελέητο" οικονομικό σύστημα, όπως στις ΗΠΑ και Ιαπωνία, τα ποσοστά της συνολικής φορολογίας (VAT, άμεση κλπ) είναι σχετικά μειωμένα, και τα επίπεδα των κοινωνικών δαπανών περίπου 15% του ΑΕΠ.

(Πηγή: Γεωργακόπουλος, Θεόδωρος, Πάσχος, Παναγιώτης, «Εισαγωγή στη Φορολογία», Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα 2003)

2.2 Κυριότερες διακρίσεις των φόρων

Στη Δημόσια Οικονομία διακρίνονται οι φόροι σε πολλά είδη. Ωστόσο η πιο παραδοσιακή διάκριση είναι ανάμεσα σε άμεσους και έμμεσους φόρους. Η διάκριση αυτή βασίζεται είτε στον τρόπο που εισπράττονται (διοικητική άποψη) είτε στη φύση του φορολογικού αντικειμένου (δημοσιονομική άποψη). Σύμφωνα με τη πρώτη από τις δύο απόψεις στο φορολογικό μας σύστημα άμεσοι φόροι είναι:

- Ο φόρος εισοδήματος
- Ο φόρος κληρονομιών, δωρεών, γονικών παροχών, επειδή εισπράττονται με βάση ονομαστικούς καταλόγους. Κατά την άποψη αυτή και ο Φ.Π.Α. είναι άμεσος επειδή εισπράττεται με την ίδια διαδικασία των άμεσων φόρων δηλαδή με ονομαστικούς καταλόγους.

Έμμεσοι φόροι με την άποψη αυτή είναι:

- Οι δασμοί
- Τα τέλη χαρτοσήμου
- Οι φόροι κατανάλωσης και γενικά όσοι άλλοι εισπράττονται όχι με καταλόγους αλλά με βάση τιμολόγια.

Με τη δημοσιονομική άποψη βασικό στοιχείο για τη διάκριση είναι η επίρριψη του φόρου ή η φύση του φορολογικού αντικειμένου. Με την άποψη αυτή άμεσος φόρος είναι ο φόρος που επιβάλλεται σε πρόσωπο που οφείλει να τον καταβάλει στο δημόσιο και έμμεσος είναι ο φόρος που επιβάλλεται πάλι σε πρόσωπο, το οποίο όμως τελικά θα επιρρίψει σε τρίτο πρόσωπο το φόρο. Αυτή είναι και η πρόθεση του νομοθέτη, δηλαδή ο πληρωτής του φόρου να μην είναι το ίδιο πρόσωπο μ' εκείνο που επιβαρύνεται πραγματικά το φόρο. Με την άποψη αυτή άμεσοι φόροι είναι:

- Ο φόρος εισοδήματος
- Ο φόρος κεφαλαίου (κληρονομιών, δωρεών, γονικών παροχών)

Έμμεσοι φόροι είναι:

- Οι δασμοί
- Οι φόροι κατανάλωσης
- Ο φόρος κύκλου εργασιών (Φ.Κ.Ε.)

- Ο φόρος προστιθέμενης αξίας (Φ.Π.Α.) καθώς και όλοι άλλοι φόροι μπορούν να επιρριφθούν από τους κατά νόμο φορολογούμενους σε τρίτους.

Σύμφωνα με νεότερη άποψη η διάκριση των φόρων βασίζεται στη φύση του φορολογικού αντικειμένου, αφού ληφθεί υπόψη και η φοροδοτική ικανότητα του φορολογούμενου. Έτσι σύμφωνα με τη νεότερη αυτή άποψη άμεσος φόρος είναι αυτός που επιβάλλεται στο εισόδημα του φορολογουμένου ή στην περιουσία του ενώ, έμμεσος φόρος είναι αυτός που επιβάλλεται στο εισόδημα που δαπάνησε ο φορολογούμενος, δηλαδή στη κατανάλωση.

Το σπουδαιότερο πρόβλημα της φορολογικής πολιτικής είναι να κατορθώσει να ρυθμίσει τη συνύπαρξη των άμεσων και έμμεσων φόρων στο φορολογικό σύστημα που θα εφαρμόσει ώστε να μην υπάρχουν φορολογικές αδικίες. Για το λόγο αυτό πρέπει να μελετήσει τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα των άμεσων και έμμεσων φόρων.

(Πηγή: Εφαρμογές Φορολογικής Λογιστικής Γκινόγλου Δημήτριος)

2.3 Φορολογία Εισοδήματος για φυσικά και νομικά πρόσωπα

Η φορολογία στη χώρα μας ρυθμίζεται από δύο φορολογικά νομοθετήματα από το 3323/55 και 3843/58. Το πρώτο αναφέρεται στα φυσικά πρόσωπα και το δεύτερο στα νομικά πρόσωπα. Και τα δύο νομοθετήματα έχουν υποστεί πάρα πολλές τροποποιήσεις τα τελευταία χρόνια καθώς η μια διάψευση ακολουθεί την άλλη. Σύμφωνα με τις τελευταίες τροποποιήσεις που έχουν πραγματοποιηθεί το δηλωθέν εισόδημα από μισθούς, συντάξεις, ατομική επιχειρηματική δραστηριότητα και αγροτικό εισόδημα ή αυτό που προκύπτει με βάση τις αντικειμενικές δαπάνες για υπηρεσίες και δαπάνες απόκτησης περιουσιακών στοιχείων του φορολογούμενου υποβάλλεται σε φόρο όπως προκύπτει στην παρακάτω κλίμακα:

ΚΛΙΜΑΚΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ (ευρώ)	ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ %	ΦΟΡΟΣ ΚΛΙΜΑΚΙΟΥ (ευρώ)	ΣΥΝΟΛΟ	
			ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ (ευρώ)	ΦΟΡΟΥ (ευρώ)
20.000	22%	4.400	20.000	4.400
10.000	29%	2.900	30.000	7.300
10.000	37%	3.700	40.000	11.000
Υπερβάλλον	45%			

Η κλίμακα αυτή σημαίνει ότι για τα πρώτα 20.000 ευρώ εισόδημα ο φορολογούμενος θα φορολογηθεί με 22%, για τα επόμενα 10.000 ευρώ με 29%, για τα επόμενα 10.000 ευρώ με 37% ενώ αν έχει παραπάνω, για το υπερβάλλον ποσό θα φορολογηθεί με 45%. Γι' αυτούς που ασκούν ατομική επιχειρηματική δραστηριότητα υπολογίζεται επίσης προκαταβολή φόρου 100% επί του φόρου εισοδήματος. Η ελάχιστη ετήσια αντικειμενική δαπάνη του φορολογουμένου ορίζεται σε 3.000€ για τον άγαμο και σε 5.000€ για τους συζύγους που υποβάλλουν κοινή δήλωση. Η δαπάνη αυτή υπολογίζεται για όλους τους φορολογούμενους ως ελάχιστα έξοδα που μπορεί να έχει ένας φορολογούμενος μέσα σε ένα έτος.

2.3.1 Αθροιστική Φορολόγηση Εισοδημάτων

Τα εισοδήματα από επιχειρηματική δραστηριότητα φορολογούνται αθροιστικά με τα τυχόν εισοδήματα από μισθωτή εργασία και συντάξεις με βάση τη κλίμακα των μισθωτών και συνταξιούχων. Δεν προστίθεται το εισόδημα από ατομική αγροτική επιχειρηματική δραστηριότητα. Οι μειώσεις φόρου από 1.900€ έως 2.100€ για τους φορολογούμενους με εισοδήματα από επιχειρηματική δραστηριότητα και από μισθωτή εργασία και συντάξεις, θα εφαρμόζεται μόνο στον φόρο που αντιστοιχεί στο εισόδημα που προέρχεται από μισθωτή εργασία και συντάξεις. Η προκαταβολή φόρου θα υπολογίζεται μόνο στον φόρο που προκύπτει από επιχειρηματική δραστηριότητα.

2.3.2 Ειδική Εισφορά Αλληλεγγύης στα εισοδήματα άνω των 12.000€

Επιβάλλεται ειδική εισφορά αλληλεγγύης στα εισοδήματα άνω των δώδεκα χιλιάδων (12.000) ευρώ των φυσικών προσώπων, που προέκυψαν κατά τις διαχειριστικές χρήσεις 2010 και έπειτα. Για την επιβολή της εισφοράς, λαμβάνεται υπόψη το ετήσιο συνολικό καθαρό ατομικό εισόδημα, πραγματικό ή τεκμαρτό, φορολογούμενο ή απαλλασσόμενο του φυσικού προσώπου. Εξαιρούνται από την υποχρέωση καταβολής ειδικής εισφοράς οι μακροχρόνια άνεργοι που είναι εγγεγραμμένοι στα μητρώα ανέργων του ΟΑΕΔ, καθώς και όσοι λαμβάνουν επίδομα ανεργίας από τον εν λόγω οργανισμό, εφόσον κατά το χρόνο της βεβαίωσης δεν έχουν πραγματικά εισοδήματα. Η ειδική εισφορά αλληλεγγύης, που επιβάλλεται στο συνολικό καθαρό εισόδημα της προηγούμενης παραγράφου, υπολογίζεται ως εξής:

ΚΛΙΜΑΚΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ (ευρώ)	ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ %	ΦΟΡΟΣ ΚΛΙΜΑΚΙΟΥ (ευρώ)	ΣΥΝΟΛΟ	
			ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ (ευρώ)	ΦΟΡΟΥ (ευρώ)
12.00	0.00%	0	12.000	0
8.000	2.20%	176	20.000	176
10.000	5.00%	500	30.000	676
10.000	6.50%	650	40.000	1.326
25.000	7.50%	1.875	65.000	3.201
155.000	9.00%	13.950	220.00	17.151
Υπερβάλλον	10.00%			

2.4 Φορολογία Εισοδήματος από Μισθώματα

Τα εισοδήματα από ενοικιάσεις (μισθώσεις) ακινήτων υποβάλλονται σε αυτοτελή φορολόγηση (δεν μπαίνουν δηλαδή στην κλίμακα με τα άλλα εισοδήματα) με βάση την παρακάτω κλίμακα:

ΚΛΙΜΑΚΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ (ευρώ)	ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ %	ΦΟΡΟΣ ΚΛΙΜΑΚΙΟΥ (ευρώ)	ΣΥΝΟΛΟ	
			ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ (ευρώ)	ΦΟΡΟΥ (ευρώ)
12.000	15%	1.800	12.000	1.800
23.000	35%	8.050	35.000	9.850
Υπερβάλλον	45%			

2.5 Φορολογικές Απαλλαγές για μισθωτούς, συνταξιούχους και επαγγελματίες αγρότες.

Ο φόρος που προκύπτει από την εφαρμογή της κλίμακας φορολογίας εισοδήματος σε μισθωτούς, επαγγελματίες αγρότες και συνταξιούχους μειώνεται κατά το ποσό των δύο χιλιάδων (2.000) ευρώ, όταν το φορολογητέο εισόδημα από μισθωτές υπηρεσίες και συντάξεις δεν υπερβαίνει το ποσό των είκοσι χιλιάδων (20.000) ευρώ. Εάν το ποσό του φόρου είναι μικρότερο των δύο χιλιάδων (2.000) ευρώ, το ποσό της μείωσης περιορίζεται στο ποσό του αναλογούντος φόρου.

Επί του φόρου που προκύπτει βάσει της ανωτέρω κλίμακας, υπολογίζεται μείωση φόρου, κατά το ποσό:

- ✓ των 1.900 ευρώ για το φορολογούμενο χωρίς εξαρτώμενα τέκνα,
- ✓ των 1.950 ευρώ για το φορολογούμενο με ένα (1) εξαρτώμενο τέκνο,
- ✓ των 2.000 ευρώ για το φορολογούμενο με δύο (2) εξαρτώμενα τέκνα και
- ✓ των 2.100 ευρώ για το φορολογούμενο με τρία (3) εξαρτώμενα τέκνα και άνω.

Η μείωση αυτή του φόρου υπολογίζεται όταν το φορολογητέο εισόδημα από μισθωτές υπηρεσίες και συντάξεις δεν υπερβαίνει το ποσό των 20.000 ευρώ. Τα αφορολόγητα όρια εισοδήματος από μισθούς και συντάξεις διαμορφώνονται ανάλογα με τον αριθμό των εξαρτώμενων τέκνων ως εξής:

ΕΞΑΡΤΩΜΕΝΑ ΤΕΚΝΑ ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΟΥ	ΑΦΟΡΟΛΟΓΗΤΟ ΠΟΣΟ
0	8.636,35
1	8.863,65
2	9.090,90
3 και άνω	9.545,45

Για φορολογητέο εισόδημα από μισθωτές υπηρεσίες και συντάξεις το οποίο υπερβαίνει το ποσό των είκοσι χιλιάδων (20.000) ευρώ, το ποσό της μείωσης μειώνεται κατά δέκα (10) ευρώ ανά χίλια (1.000) ευρώ του φορολογητέου εισοδήματος από μισθούς και συντάξεις.

Το ποσό του φόρου που προκύπτει για τους μισθωτούς και τους συνταξιούχους μειώνεται κατά 10% για καθεμία από τις παρακάτω δαπάνες:

- 1) Έξοδα ιατρικής και νοσοκομειακής περίθαλψης του φορολογουμένου και των προσώπων που τον βαρύνουν κατά το μέρος που δεν καλύπτονται από ασφαλιστικά ταμεία ή/και ασφαλιστικές εταιρείες και υπερβαίνουν το 5% του φορολογούμενου εισοδήματος. Το ποσό της μείωσης δεν μπορεί να υπερβεί τις 3.000€.
- 2) Το ποσό της διατροφής που επιδικάστηκε και καταβάλλεται από τον έναν σύζυγο στον άλλο, του οποίου αποτελεί φορολογητέο εισόδημα. Το ποσό της μείωσης του φόρου δεν μπορεί να υπερβεί τα 1.500€.
- 3) Τα ποσά που καταβάλλονται λόγω δωρεάς προς τους φορείς της Γενικής Κυβέρνησης, το Ταμείο Κοινωνικής Συνοχής, τους ιερούς ναούς και τις μονές του Αγίου Όρους και Σινά, τα πατριαρχεία, την Ορθόδοξη Εκκλησία της Αλβανίας, τα δημοτικά νοσοκομεία και τα νοσοκομεία που επιχορηγούνται από το κράτος, τα κοινωφελή ιδρύματα καθώς και τα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα νομικά πρόσωπα που επιδιώκουν σκοπούς πολιτιστικούς (π.χ. καλλιέργεια και διάδοση γραμμάτων, τεχνών, χορού κ.λπ. και εφόσον το ποσό είναι πάνω από 100€ και μικρότερο του 5% του συνολικού εισοδήματος που φορολογείται).
- 4) Η αξία των ιατρικών μηχανημάτων και ασθενοφόρων αυτοκινήτων που μεταβιβάζονται λόγω δωρεάς στα κρατικά και δημοτικά νοσηλευτικά ιδρύματα και τα

νοσοκομεία που επιχορηγούνται από τον προϋπολογισμό του κράτους (εφόσον το ποσό είναι πάνω από 100€ και μικρότερο του 5% του συνολικού εισοδήματος που φορολογείται).

5) Ολόκληρο το ποσό που καταβάλλεται σε χρηματοδότηση κομμάτων, μέχρι 20.000 ετησίως εκπίπτει από το φορολογητέο εισόδημα.

6) Ολόκληρο το ποσό που καταβάλλεται σε χρηματοδότηση βουλευτών, μέχρι 5.000 ετησίως εκπίπτει από το φορολογητέο εισόδημα.

7) Για τις δωρεές για απόσβεση του δημοσίου χρέους εκπίπτει το 20% του ποσού από τον φόρο.

Επίσης, σε περίπτωση που υπάρχει αναπηρία 67% και πάνω για τον φορολογούμενο ή/και για καθένα από τα πρόσωπα που συνοικούν με αυτόν ή τον βαρύνουν, υπάρχει μία έξτρα μείωση στο ποσό του φόρου κατά 200€. Όταν ο φόρος που οφείλεται καταβάλλεται εφάπαξ μέσα στην προθεσμία της πρώτης δόσης, παρέχεται έκπτωση 1,5% επί της συνολικής οφειλής.

2.6 Υπολογισμός Τεκμηρίων – Αντικειμενικές Δαπάνες

2.6.1 Τεκμήρια – Ετήσια Τεκμαρτή Δαπάνη

Λόγω της εκτεταμένης φοροδιαφυγής στην Ελλάδα, το Υπουργείο Οικονομικών χρησιμοποιεί τα τεκμήρια (αποδείξεις). Υπάρχουν δύο ειδών τεκμήρια:

1) Το τεκμήριο απόκτησης περιουσιακών στοιχείων. Αν κάποιος αγοράσει ένα αυτοκίνητο, ένα σπίτι, ένα μηχανάκι (οποιοδήποτε κυβισμού), ένα κινητό πράγμα με αξία πάνω από 10.000€ (π.χ. έπιπλο, ζωγραφικός πίνακας), ένα αεροσκάφος, ένα πλοίο κ.λπ., τότε το κράτος τον ρωτάει που βρήκε τα χρήματα και το αγόρασε. Αν υπάρχει διαφορά για μέρος ή για το σύνολο του ποσού που ο φορολογούμενος δεν μπορεί να την αποδείξει, ο φορολογούμενος φορολογείται επί της διαφοράς αυτής. Το τεκμήριο απόκτησης περιουσιακών στοιχείων λέγεται και πόθεν έσχες (από πού το έχεις;).

2) Υπάρχει και το τεκμήριο της ετήσιας αντικειμενικής δαπάνης. Αφού έχεις το συγκεκριμένο σκάφος, αεροσκάφος, ακίνητο, αυτοκίνητο, υπηρετικό προσωπικό κ.λπ., τότε πρέπει να έχεις ένα συγκεκριμένο εισόδημα που υπολογίζει η εφορία ως αντικειμενική δαπάνη για να το συντηρείς. Ο τρόπος υπολογισμού αυτής της δαπάνης εξαρτάται από το αγαθό το οποίο κατέχει ο φορολογούμενος.

2.6.2 Ετήσια Αντικειμενική Δαπάνη Οικιών

Η ετήσια αντικειμενική δαπάνη, με βάση τα τετραγωνικά μέτρα της ιδιοκατοικούμενης ή μισθωμένης ή της δωρεάν παραχωρούμενης κύριας κατοικίας ορίζεται κλιμακωτά. Για τον υπολογισμό της ετήσιας αντικειμενικής δαπάνης των βοηθητικών χώρων της κύριας κατοικίας ορίζεται ποσό σαράντα ευρώ το τετραγωνικό μέτρο. Τα παραπάνω ποσά προσαυξάνονται, προκειμένου για κατοικίες που βρίσκονται σε περιοχές με τιμή ζώνης, σύμφωνα με τον αντικειμενικό προσδιορισμό των ακινήτων, από 2.800€ έως 4.999€ το τετραγωνικό μέτρο, κατά ποσοστό 40% και για περιοχές με τιμή ζώνης από 5.000€ και άνω το τετραγωνικό μέτρο, κατά ποσοστό 70%. Όλα τα παραπάνω ποσά προσαυξάνονται, προκειμένου για μονοκατοικίες, κατά ποσοστό 20%. Η ετήσια αντικειμενική δαπάνη, που εκτιμάται με βάση τα τετραγωνικά μέτρα μιας ή περισσότερων ιδιοκατοικούμενων ή μισθωμένων δευτερευουσών κατοικιών, καθώς και των βοηθητικών χώρων αυτών, ορίζεται στο ένα δεύτερο (1/2) της ετήσιας αντικειμενικής δαπάνης. Ο υπολογισμός της ετήσιας αντικειμενικής δαπάνης οικιών είναι ο ακόλουθος:

ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ (τ.μ.)	τ.μ.	ΤΙΜΗ ΑΝΑ τ.μ.	ΠΟΣΟ	ΣΥΝΟΛΟ τ.μ.	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΠΟΣΟ
Μέχρι 80	80	40	3.200	80	3.200
Από 81 - 120	40	65	2.600	120	5.800
Από 121 - 200	80	110	8.800	200	14.600
Από 201 - 300	100	200	20.000	300	34.600
Από 301 και άνω		400	-	-	-

2.6.3 Ετήσια Αντικειμενική Δαπάνη Αυτοκινήτων

Η ετήσια αντικειμενική δαπάνη επιβατικού αυτοκινήτου ιδιωτικής χρήσης, ορίζεται ως εξής:

- ✓ για τα αυτοκίνητα μέχρι χίλια διακόσια (1.200) κυβικά εκατοστά σε τέσσερεις χιλιάδες (4.000) ευρώ
- ✓ για αυτοκίνητα μεγαλύτερα των χιλίων διακοσίων (1.200) κυβικών εκατοστών προστίθενται εξακόσια (600) ευρώ ανά εκατό (100) κυβικά εκατοστά μέχρι τα δύο χιλιάδες (2.000) κυβικά εκατοστά
- ✓ για αυτοκίνητα μεγαλύτερα των δύο χιλιάδων (2.000) κυβικών εκατοστών προστίθενται εννιακόσια (900) ευρώ ανά εκατό (100) κυβικά εκατοστά και μέχρι τρεις χιλιάδες (3.000) κυβικά εκατοστά και

✓ για αυτοκίνητα μεγαλύτερα από τρεις χιλιάδες (3.000) κυβικά εκατοστά προστίθενται χίλια διακόσια (1200) ευρώ ανά εκατό (100) κυβικά εκατοστά.

Τα παραπάνω ποσά ετήσιας αντικειμενικής δαπάνης από κάθε αυτοκίνητο μειώνονται ανάλογα με την παλαιότητά του, η οποία υπολογίζεται από το έτος πρώτης κυκλοφορίας του στην Ελλάδα, κατά ποσοστό ως εξής:

✓ Τριάντα τοις εκατό (30%) για χρονικό διάστημα πάνω από πέντε (5) και μέχρι δέκα (10) έτη.

✓ Πενήντα τοις εκατό (50%) για χρονικό διάστημα πάνω από δέκα (10) έτη.

Η ετήσια αντικειμενική δαπάνη δεν εφαρμόζεται για επιβατικά αυτοκίνητα ιδιωτικής χρήσης που διαθέτουν πιστοποιητικό αυθεντικότητας το οποίο εκδίδεται από διεθνή ή ημεδαπό φορέα που έχει αρμοδιότητα να εκδίδει τέτοιο πιστοποιητικό. Δεν έχουν τεκμήριο διαβίωσης για την συντήρηση και την κυκλοφορία τους τα ειδικά διασκευασμένα αυτοκίνητα για κινητικά ανάπηρους με ποσοστό αναπηρίας 67% και πάνω.

Αν μεταβιβασθεί ή αποκτηθεί εικονικά αυτοκίνητο από περισσότερα πρόσωπα, η ετήσια αντικειμενική δαπάνη του ισχύει αυτοτελώς στο σύνολό της για καθέναν από τους συμβαλλομένους. Εικονική θεωρείται η μεταβίβαση ή η κτήση που πραγματοποιείται ιδίως μεταξύ συγγενών εξ αίματος ή εξ αγχιστείας κατ' ευθεία γραμμή ή εκ πλαγίου μέχρι και τον τρίτο βαθμό, επιτρέπεται όμως η ανταπόδειξη. Όταν η συγκυριότητα είναι πραγματική, η ετήσια αντικειμενική δαπάνη επιμερίζεται κατά το λόγο των ιδανικών μεριδίων καθενός συγκυρίου.

2.6.4 Ετήσια Αντικειμενική Δαπάνη για Σκάφη Αναψυχής

Η ετήσια αντικειμενική δαπάνη με βάση σκάφη αναψυχής ιδιωτικής χρήσης, κυριότητας ή κατοχής του φορολογουμένου, της συζύγου του ή των προσώπων που τους βαρύνουν εκτιμάται με βάση το κόστος τελών ελλιμενισμού, ασφαλιστρών, καυσίμων, συντήρησης και πρακτόρευσης και ορίζεται, ανάλογα με τα μέτρα ολικού μήκους του σκάφους, ως εξής:

✓ για μηχανοκίνητα σκάφη ανοικτού τύπου, ταχύπλοα και μη, ολικού μήκους μέχρι πέντε (5) μέτρα, στο ποσό των τεσσάρων χιλιάδων (4.000) ευρώ, για τα πάνω από πέντε (5) μέτρα και μέχρι έξι (6) μέτρα ορίζεται στο ποσό των έξι χιλιάδων (6.000) ευρώ, για τα πάνω από έξι (6) και μέχρι επτά (7) μέτρα ορίζεται στο ποσό των

οκτώ χιλιάδων (8.000) ευρώ, ενώ για κάθε επιπλέον μέτρο αυξάνεται κατά δύο χιλιάδες (2.000) ευρώ.

✓ για ιστιοφόρα ή μηχανοκίνητα ή μικτά σκάφη με χώρο ενδιαίτησης, ολικού μήκους μέχρι και επτά (7) μέτρα, δώδεκα χιλιάδες (12.000) ευρώ, πάνω από επτά (7) και μέχρι δέκα (10) μέτρα προστίθενται τρεις χιλιάδες (3.000) ευρώ ανά επιπλέον μέτρο μήκους, πάνω από δέκα (10) και μέχρι δώδεκα (12) μέτρα προστίθενται επτάμισι χιλιάδες (7.500) ευρώ ανά επιπλέον μέτρο μήκους, πάνω από δώδεκα (12) και μέχρι δεκαπέντε (15) μέτρα δεκαπέντε χιλιάδες (15.000) ευρώ ανά επιπλέον μέτρο μήκους, πάνω από δεκαπέντε (15) και μέχρι δεκαοκτώ (18) μέτρα εικοσιδύομισι χιλιάδες (22.500) ευρώ ανά επιπλέον μέτρο μήκους, πάνω από δεκαοκτώ (18) και μέχρι είκοσι δύο (22) μέτρα τριάντα χιλιάδες (30.000) ευρώ ανά επιπλέον μέτρο μήκους και πάνω από είκοσι δύο (22) μέτρα προστίθενται πενήντα χιλιάδες (50.000) ευρώ ανά επιπλέον μέτρο μήκους.

Τα ποσά της ετήσιας τεκμαρτής δαπάνης αυτής της υποπερίπτωσης μειώνονται κατά ποσοστό πενήντα τοις εκατό (50%) προκειμένου για ιστιοφόρα σκάφη. Κατά το ίδιο ποσοστό μειώνονται και για πλοία αναψυχής που έχουν κατασκευασθεί ή κατασκευάζονται στην Ελλάδα εξ ολοκλήρου από ξύλο, τύπων «τρεχαντήρι» κλπ, που προέρχονται από την ελληνική ναυτική παράδοση. Η τεκμαρτή δαπάνη από κάθε σκάφος μειώνεται ανάλογα με την παλαιότητά του κατά ποσοστό δεκαπέντε τοις εκατό (15%) αν έχει περάσει χρονικό διάστημα πάνω από πέντε (5) έτη και μέχρι δέκα (10) έτη από το έτος που νηολογήθηκε για πρώτη φορά και τριάντα τοις εκατό (30%) αν έχει περάσει χρονικό διάστημα πάνω από δέκα (10) έτη. Για σκάφη με μόνιμο πλήρωμα ναυτολογημένο για ολόκληρο ή μέρος του έτους, στην παραπάνω δαπάνη προστίθεται και η αμοιβή του πληρώματος. Τα σκάφη επαγγελματικής χρήσης δεν λαμβάνονται υπόψη για την αντικειμενική δαπάνη.

2.6.5 Ετήσια Αντικειμενική Δαπάνη Αεροσκαφών, Ανεμόπτερων και Ελικοπτέρων

Η ετήσια αντικειμενική δαπάνη για αεροσκάφη, ελικόπτερα και ανεμόπτερα κυριότητας ή κατοχής του φορολογουμένου, της συζύγου του ή των προσώπων που συνοικούν μαζί τους και τους βαρύνουν, η οποία ορίζεται ως εξής:

✓ Για ανεμόπτερα στο ποσό των οκτώ χιλιάδων (8.000) ευρώ.

✓ Για αεροσκάφη με κινητήρα κοινό, εσωτερικής καύσης και στροβιλοελικοφόρα, καθώς και ελικόπτερα, στο ποσό των εξήντα πέντε χιλιάδων

(65.000) ευρώ για τους εκατόν πενήντα (150) πρώτους ίππους ισχύος του κινητήρα τους που προσαυξάνεται με το ποσό των πεντακοσίων (500) ευρώ για κάθε ίππο πάνω από τους εκατόν πενήντα (150) ίππους.

✓ Για αεροσκάφη αεριοπροωθούμενα (JET) στο ποσό των διακοσίων (200) ευρώ για κάθε λίμπρα ώθησης.

2.6.6 Ετήσια Αντικειμενική Δαπάνη για Δεξαμενές Κολύμβησης

Η ετήσια αντικειμενική δαπάνη εξωτερικής δεξαμενής κολύμβησης, ορίζεται, ανάλογα με την επιφάνειά της, ανά κλίμακα, σε εκατόν εξήντα (160) ευρώ το τετραγωνικό μέτρο μέχρι τα εξήντα (60) τετραγωνικά μέτρα και σε τριακόσια είκοσι (320) ευρώ το τετραγωνικό μέτρο για επιφάνεια άνω των εξήντα (60) τετραγωνικών μέτρων. Προκειμένου για εσωτερική δεξαμενή κολύμβησης τα παραπάνω ποσά διπλασιάζονται.

2.7 ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΗΣ ΔΑΠΑΝΗΣ

Το ετήσιο συνολικό ποσό της αντικειμενικής δαπάνης, που προσδιορίζεται σύμφωνα με τις διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου, μπορεί να αμφισβητηθεί από τον φορολογούμενο όταν αυτό είναι μεγαλύτερο από την πραγματική δαπάνη του φορολογουμένου και των μελών που τον βαρύνουν. Η αμφισβήτηση πρέπει να αποδεικνύεται από τον υπόχρεο με βάση πραγματικά περιστατικά ή στοιχεία. Τέτοια περιστατικά συντρέχουν ιδίως στο πρόσωπο των υπόχρεων, οι οποίοι:

- υπηρετούν τη στρατιωτική θητεία τους στις Ένοπλες Δυνάμεις
- είναι φυλακισμένοι
- νοσηλεύονται σε νοσοκομείο ή κλινική
- είναι άνεργοι και δικαιούνται βοήθημα ανεργίας
- συγκατοικούν με συγγενείς πρώτου βαθμού και έχουν μειωμένες δαπάνες διαβίωσης, λόγω αποδεδειγμένης συμβολής στις δαπάνες αυτές των συγγενών τους με την προϋπόθεση ότι οι τελευταίοι αυτοί έχουν εισόδημα από εμφανείς πηγές
- είναι ορφανοί ανήλικοι οι οποίοι έχουν στη κυριότητά τους επιβατικά αυτοκίνητα ιδιωτικής χρήσης από κληρονομιά του πατέρα ή της μητέρας τους και

- προσκομίζουν στοιχεία από τα οποία αποδεικνύεται ότι για λόγους ανώτερης βίας πραγματοποίησαν δαπάνη μικρότερη από την αντικειμενική.

Όταν συντρέχει μία ή περισσότερες από αυτές τις περιπτώσεις ο φορολογούμενος υποχρεούται να υποβάλει μαζί με τη δήλωση του και τα αναγκαία δικαιολογητικά για την απόδειξη των ισχυρισμών του. Ο προϊστάμενος της δημόσιας οικονομικής υπηρεσίας ελέγχει την αλήθεια των ισχυρισμών και την ακρίβεια των αποδεικτικών στοιχείων του φορολογούμενου και μειώνει ανάλογα την ετήσια αντικειμενική δαπάνη, στην οποία αναφέρονται οι ισχυρισμοί και τα αποδεικτικά στοιχεία.

(Πηγή: Φορολογία Εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων 2017)

2.8 Το ζήτημα της φοροαποφυγής και της φοροδιαφυγής.

Ένα μεγάλο πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας είναι αναμφισβήτητα η φοροδιαφυγή, αλλά και η φοροαποφυγή σε όλα τα επίπεδα της οικονομικής δραστηριότητας, είτε αυτή προέρχεται από φυσικά ή νομικά πρόσωπα που ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα, είτε από φυσικά πρόσωπα που έχουν εισοδήματα από μισθωτή εργασία και συντάξεις ή εισόδημα από κεφάλαιο. Σύμφωνα με μια πρόσφατη έρευνα που πραγματοποιήθηκε, η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα εκτιμάται ότι κυμαίνεται από 6% - 9% του ΑΕΠ, δηλαδή ως και 32% των δημοσίων εσόδων.

Ακόμα αναφέρεται ότι εξαιτίας της φοροδιαφυγής, το κράτος χάνει ως και 16 δισ. ευρώ το χρόνο, ένα ποσό αρκετά σημαντικό λαμβάνοντας υπόψη ότι το κράτος δαπανά ετησίως:

- 28 δισ. ευρώ για συντάξεις
- 15 δισ. ευρώ για μισθούς στο Δημόσιο
- 12 δισ. ευρώ το χρόνο κοστίζει η εξυπηρέτηση του χρέους

Επιπλέον η έκταση της φοροδιαφυγής και της φοροαποφυγής εκτιμάται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε ένα τρισεκατομμύριο ευρώ ετησίως, ενώ ο ΟΟΣΑ εκτιμά:

- την απώλεια εσόδων σε παγκόσμιο επίπεδο σε 4% έως 10% των συνολικών εσόδων από τη φορολογία εισοδήματος εταιρειών, ποσό που αντιστοιχεί σε 75 έως 180 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως, σύμφωνα με τα επίπεδα του 2014.

- ότι τα ποσά αυτά είναι μόνο συντηρητικές εκτιμήσεις και οι αρνητικές συνέπειες των εν λόγω πρακτικών για τους προϋπολογισμούς των κρατών μελών και τους πολίτες είναι εμφανείς και θα μπορούσαν να υπονομεύσουν την εμπιστοσύνη στη δημοκρατία.

- ότι η φορολογική απάτη, η φοροδιαφυγή και ο επιθετικός φορολογικός σχεδιασμός διαβρώνουν τη φορολογική βάση των κρατών μελών και οδηγούν έτσι σε απώλεια φορολογικών εσόδων, διαβρώνοντας τις οικονομίες και την ικανότητα των κυβερνήσεων να παρέχουν δημόσιες υπηρεσίες, επενδύσεις και κοινωνική ασφάλιση. Με την ψήφιση του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος Ν.4172/2013, εντάσσονται σημαντικές διατάξεις για την καταπολέμηση της φοροαποφυγής και φοροδιαφυγής που είχαν εισαχθεί τα τελευταία τρία έτη, όπως οι διατάξεις για την προσαύξηση της περιουσίας, καθώς και οι διατάξεις για τη μη αναγνώριση ως εκπιπτόμενων των δαπανών που κατευθύνονται σε μη συνεργάσιμα κράτη ή κράτη που έχουν προνομιακό φορολογικό καθεστώς. Επίσης, λαμβάνονται υπόψη οι διατάξεις του δευτερογενούς Ενωσιακού δικαίου για τις συγχωνεύσεις και διασπάσεις των εταιρειών, εισάγονται ειδικές διατάξεις για την καταπολέμηση της διεθνούς φοροαποφυγής και φοροδιαφυγής στα επιμέρους εισοδήματα (π.χ. διατάξεις για την υποκεφαλαιοδότηση, κλπ). Εξετάζοντας τώρα ξεχωριστά τους όρους φοροαποφυγή και φοροδιαφυγή μπορούμε να κατανοήσουμε καλύτερα αυτούς του δύο όρους.

➤ **Φοροαποφυγή (tax avoidance)**

Φοροαποφυγή χαρακτηρίζεται η συμπεριφορά εκείνη που εκμεταλλεύεται κενά ή ατέλειες της φορολογικής νομοθεσίας, χωρίς ωστόσο να παραβιάζει άμεσα τις σχετικές διατάξεις και αποσκοπεί στην ολική ή μερική αποφυγή της φορολογικής υποχρέωσης.

Η φοροαποφυγή είναι επί της ουσίας μία συμπεριφορά η οποία αντίκειται στο πνεύμα και όχι στο γράμμα του νόμου.

Μία ενέργεια θεωρείται ως φοροαποφυγή, όταν έχει τα εξής βασικά χαρακτηριστικά:

- α) Να διέπεται από το στοιχείο της ανειλικρίνειας, της πλαστότητας ή της εικονικότητας.
- β) Να έχει συντελεστεί στο πλαίσιο της εκμετάλλευσης των κενών, των ασαφειών και της κακής διατύπωσης της φορολογικής νομοθεσίας, ή διαφορετικά εκμετάλλευση δυνατοτήτων, οι οποίες δεν ήταν στην πρόθεση του νομοθέτη να παρασχεθούν.
- γ) Να χαρακτηρίζεται από μυστικότητα ώστε να αποτραπεί η λήψη μέτρων εκ μέρους του νομοθέτη, για την πάταξη της φοροαποφυγής.

Η φορολογική νομοθεσία χαρακτηρίζει την φοροαποφυγή ως παράνομη, γιατί η συντριπτική πλειοψηφία των ενεργειών φοροαποφυγής στερούν σημαντικά έσοδα

από το Ελληνικό κράτος. Σύμφωνα όμως με το άρθρο 38 του Ν. 4174/2013 όπου γίνεται αναφορά στην φοροαποφυγή, δεν προβλέπεται καμίας μορφής ποινή ή άλλη κύρωση, εκτός από το γεγονός ότι η φορολογική διοίκηση δύναται να αγνοεί κάθε τεχνητή διευθέτηση ή σειρά διευθετήσεων που αποβλέπει σε αποφυγή της φορολόγησης και οδηγεί σε φορολογικό πλεονέκτημα.

➤ **Φοροδιαφυγή (tax evasion)**

Φοροδιαφυγή χαρακτηρίζεται η συμπεριφορά εκείνη, όπου αποσκοπεί είτε στην ολική είτε στην μερική αποφυγή της φορολογικής υποχρέωσης, παραβιάζοντας τις διατάξεις της φορολογικής νομοθεσίας.

Η φοροδιαφυγή εμφανίζεται με πολλούς τρόπους οι βασικότεροι των οποίων είναι οι εξής:

- α) Απόκρυψη εισοδημάτων από διάφορες πηγές με σκοπό την πληρωμή μειωμένου φόρου.
- β) Εμφάνιση υπερβολικών ή εικονικών δαπανών με σκοπό την αυξημένη έκπτωση φόρου.
- γ) Η μη υποβολή ή η ανακριβής υποβολή φορολογικών δηλώσεων.
- δ) Η μη απόδοση του οφειλόμενου Φ.Π.Α. στο Δημόσιο.
- ε) Η νόθευση φορολογικών στοιχείων και βιβλίων

Ειδικότερα στο άρθρο 66 του Ν. 4174/2013 «Κώδικας Φορολογικής Διαδικασίας» παρ.1, ορίζεται ότι έγκλημα φοροδιαφυγής διαπράττει όποιος με πρόθεση φοροδιαφεύγει:

- 1) προκειμένου να αποφύγει την πληρωμή φόρου εισοδήματος, ενιαίου φόρου ιδιοκτησίας ακινήτων (ΕΝΦΙΑ), αποκρύπτει από τα όργανα της Φορολογικής Διοίκησης φορολογητέα εισοδήματα από οποιαδήποτε πηγή ή περιουσιακά στοιχεία, ιδίως παραλείποντας να υποβάλει δήλωση ή υποβάλλοντας ανακριβή δήλωση ή καταχωρίζοντας στα λογιστικά αρχεία εικονικές (ολικά ή μερικά) δαπάνες ή επικαλούμενος στη φορολογική δήλωση τέτοιες δαπάνες, ώστε να μην εμφανίζεται φορολογητέα ύλη ή να εμφανίζεται αυτή μειωμένη,
- 2) προκειμένου να αποφύγει την πληρωμή του φόρου προστιθέμενης αξίας, του φόρου κύκλου εργασιών, του φόρου ασφαλιστρών και των παρακρατούμενων και επιρριπτόμενων φόρων, τελών ή εισφορών, δεν αποδίδει ή αποδίδει ανακριβώς ή συμψηφίζει ή εκπίπτει ανακριβώς αυτούς, καθώς και όποιος παραπλανά τη

Φορολογική Διοίκηση με την παράσταση ψευδών γεγονότων ως αληθινών ή με την αθέμιτη παρασιώπηση ή απόκρυψη αληθινών γεγονότων και δεν αποδίδει ή αποδίδει ανακριβώς ή συμψηφίζει ή εκπίπτει ανακριβώς αυτούς ή λαμβάνει επιστροφή, καθώς και όποιος διακρατεί τέτοιους φόρους, τέλη ή εισφορές,

3) προκειμένου να αποφύγει την πληρωμή φόρου πλοίων δεν αποδίδει ή αποδίδει ανακριβώς στο Δημόσιο το φόρο αυτόν.

Με βάση τα παραπάνω οδηγούμαστε στα εξής συμπεράσματα:

✓ Φοροαποφυγή είναι η χρήση νομίμων μεθόδων για να μειωθεί όσο το δυνατόν περισσότερο η φορολογική υποχρέωση

✓ Για την φοροαποφυγή δεν προβλέπεται καμίας μορφής ποινή ή άλλη κύρωση, εκτός από το γεγονός ότι η φορολογική διοίκηση δύναται να αγνοεί κάθε τεχνητή διευθέτηση ή σειρά διευθετήσεων που αποβλέπει σε αποφυγή της φορολόγησης και οδηγεί σε φορολογικό πλεονέκτημα.

✓ Η φοροαποφυγή, χρησιμοποιεί νομικά μέσα με στόχο τη μείωση της φορολογητέας ύλης. Δεν πρέπει να συγχέεται με τη φοροδιαφυγή, που αφορά παράνομη και εσκεμμένη ενέργεια με στόχο να πληρωθούν λιγότεροι ή καθόλου φόροι.

✓ Φοροδιαφυγή είναι οι εσκεμμένες παρανομίες με στόχο την ελαχιστοποίηση ή και πλήρη αποφυγή της φορολογικής υποχρέωσης.

✓ Για την φοροδιαφυγή προβλέπονται ποινές ή άλλες κυρώσεις σύμφωνα με το άρθρο 66 του Ν. 4174/2013.

(Πηγή: «Κώδικας Φορολογικής Διαδικασίας», ΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ Α. ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΟΣ – ΦΟΡΟΤΕΧΝΙΚΟΣ)

2.9 Οι αλλαγές στο φορολογικό σύστημα

Το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα συνέχεια μεταβάλλεται με αποτέλεσμα να χαρακτηρίζεται ως το πιο ασταθές και αβέβαιο σύστημα που υπάρχει. Όλο αυτό βέβαια έχει τεράστιες επιπτώσεις καθώς δημιουργείται το αίσθημα της αβεβαιότητας στους επενδυτικούς κύκλους καθώς δύσκολα πια θα επενδύσει κάποιος στην Ελλάδα και σίγουρα είναι και ο λόγος όπου κάποιες επιχειρήσεις μεταφέρουν τα τελευταία χρόνια την έδρα της επιχείρησής τους στο εξωτερικό, επενδυτές αποχωρούν ενώ άλλες οδηγούνται στη διακοπή των εργασιών τους. Όλο αυτό όμως δε κοστίζει μόνο στις επιχειρήσεις αλλά και στο Δημόσιο καθώς το φαινόμενο της φοροδιαφυγής

εξαπλώνεται με ταχύτερους ρυθμούς και τα έσοδα του προϋπολογισμού μειώνονται. Παρατηρώντας το παρακάτω πίνακα 2.1 παρατηρούμε ότι σε διάστημα 50 μηνών η κυβέρνηση έχει προέλθει σε τροποποιήσεις σε 4 από τους βασικότερους νόμους που εφαρμόστηκαν το 2014, κώδικας φορολογίας εισοδήματος, κώδικας φορολογικών διαδικασιών, ΕΝΦΙΑ και Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα, με την εφαρμογή 82 άλλων νόμων μεταβάλλοντας ή προσθέτοντας ή καταργώντας έτσι τις αρχικές διατάξεις. Δηλαδή δυο φορές περίπου το μήνα τροποποιούσαν κάποιους από τους νόμους. Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με έρευνα της ΔιαΝΕΟσις, στις ΗΠΑ από την ίδρυσή τους έχουν ψηφιστεί 10 φορολογικά νομοσχέδια, ενώ στην Ελλάδα από το 1975 έχουν ψηφιστεί 250.

(Πηγή: Προκόπης Χατζηνικολάου, Χρύσα Λιάγγου – ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ)

Πίνακας 2.1 Οι αλλαγές σε 82 νόμους

ΕΤΟΣ	ΚΦΕ (Κώδικας Φορολογίας Εισοδήματος)	ΚΦΔ (Κώδικας Φορολογικής Διαδικασίας)	ΕΝΦΙΑ	ΕΛΠ (Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα)
2013	2	2		
2014	5	8	8	1
2015	10	7	3	1
2016	9	7	5	2
2017	7	3	1	1
ΣΥΝΟΛΟ	33	27	17	5
ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΑΛΛΑΓΩΝ	Ανά 1,5 μήνα	Ανά 1 μήνα και 25 ημέρες	Ανά 2 μήνες και 20 ημέρες	Ανά 6 μήνες και 24 ημέρες

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

Με βάση το νέο νομοσχέδιο στο παρακάτω πίνακα 2.2 παρουσιάζονται οι αλλαγές στη φορολογία εισοδήματος για το φορολογικό έτος 2016.

Πίνακας 2.2 Οι αλλαγές στο φορολογικό

1	Η παράγραφος 1 του άρθρου 15 του ν.4172/2013 (Α΄ 167) αντικαθίσταται ως εξής:																			
	<p>Νέα διάταξη</p> <p>1. Το φορολογητέο εισόδημα από μισθωτή εργασία και συντάξεις υποβάλλεται σε φόρο, σύμφωνα με την ακόλουθη κλίμακα:</p> <table border="1" data-bbox="209 533 783 936"> <thead> <tr> <th>Εισόδημα (Μισθοί, Συντάξεις, Επιχ. Δραστηριότητα)</th> <th>Φορολογικός Συντελεστής</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>0 - 20.000</td> <td>22%</td> </tr> <tr> <td>20.001 - 30.000</td> <td>29%</td> </tr> <tr> <td>30.001 - 40.000</td> <td>37%</td> </tr> <tr> <td>40.001 –</td> <td>45%</td> </tr> </tbody> </table>	Εισόδημα (Μισθοί, Συντάξεις, Επιχ. Δραστηριότητα)	Φορολογικός Συντελεστής	0 - 20.000	22%	20.001 - 30.000	29%	30.001 - 40.000	37%	40.001 –	45%	<p>Διάταξη που τροποποιείται</p> <p>1. Το φορολογητέο εισόδημα από μισθωτή εργασία και συντάξεις υποβάλλεται σε φόρο, σύμφωνα με την ακόλουθη κλίμακα:</p> <table border="1" data-bbox="847 589 1422 936"> <thead> <tr> <th>Φορολογητέο εισόδημα (Ευρώ)</th> <th>Φορολογικός συντελεστής</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>< 25.000</td> <td>22%</td> </tr> <tr> <td>25.000,01 έως και 42.000</td> <td>32%</td> </tr> <tr> <td>> 42.000</td> <td>42%</td> </tr> </tbody> </table>	Φορολογητέο εισόδημα (Ευρώ)	Φορολογικός συντελεστής	< 25.000	22%	25.000,01 έως και 42.000	32%	> 42.000	42%
Εισόδημα (Μισθοί, Συντάξεις, Επιχ. Δραστηριότητα)	Φορολογικός Συντελεστής																			
0 - 20.000	22%																			
20.001 - 30.000	29%																			
30.001 - 40.000	37%																			
40.001 –	45%																			
Φορολογητέο εισόδημα (Ευρώ)	Φορολογικός συντελεστής																			
< 25.000	22%																			
25.000,01 έως και 42.000	32%																			
> 42.000	42%																			
2	Το άρθρο 16 του ν.4172/2013(Α΄ 167) αντικαθίσταται ως ακολούθως:																			
	<p>Νέα διάταξη</p> <p>1. Ο φόρος που προκύπτει κατά την εφαρμογή του άρθρου 15 μειώνεται κατά το ποσό των δύο χιλιάδων (2.000) ευρώ, όταν το φορολογητέο εισόδημα από μισθωτές υπηρεσίες και συντάξεις δεν υπερβαίνει το ποσό των είκοσι χιλιάδων (20.000) ευρώ. Εάν το ποσό του φόρου είναι μικρότερο των δύο χιλιάδων (2.000) ευρώ, το ποσό της μείωσης περιορίζεται στο ποσό του αναλογούντος φόρου.</p> <p>2. Για φορολογητέο εισόδημα από μισθωτές υπηρεσίες και συντάξεις το οποίο υπερβαίνει το ποσό των είκοσι χιλιάδων (20.000) ευρώ, το ποσό της μείωσης μειώνεται κατά δέκα (10) ευρώ ανά χίλια (1.000) ευρώ του φορολογητέου εισοδήματος από μισθούς και συντάξεις.»</p>	<p>Διάταξη που τροποποιείται</p> <p>1. Ο φόρος που προκύπτει κατά την εφαρμογή του άρθρου 15 μειώνεται κατά το ποσό των δύο χιλιάδων εκατό (2.100) ευρώ, όταν το φορολογητέο εισόδημα δεν υπερβαίνει το ποσό των είκοσι ενός χιλιάδων (21.000) ευρώ. Εάν το ποσό του φόρου είναι μικρότερο των δύο χιλιάδων εκατό (2.100) ευρώ, το ποσό της μείωσης περιορίζεται στο ποσό του αναλογούντος φόρου.</p> <p>2. Για φορολογητέο εισόδημα το οποίο υπερβαίνει το ποσό των είκοσι ενός χιλιάδων (21.000) ευρώ, το ποσό της μείωσης μειώνεται κατά εκατό (100) ευρώ ανά χίλια (1.000) ευρώ του φορολογητέου εισοδήματος.</p> <p>3. Όταν το φορολογητέο εισόδημα</p>																		

		υπερβαίνει το ποσό των σαράντα δύο χιλιάδων (42.000) ευρώ δεν χορηγείται μείωση φόρου.						
3	Το τελευταίο εδάφιο της παραγράφου 1 του άρθρου 21 του ν. <u>4172/2013</u> αντικαθίσταται ως εξής:							
	Νέα διάταξη	Διάταξη που τροποποιείται						
	Ειδικά, για τους ασκούντες ατομική αγροτική επιχειρηματική δραστηριότητα, στον προσδιορισμό του κέρδους από επιχειρηματική δραστηριότητα περιλαμβάνονται οι άμεσες ενισχύσεις του πρώτου πυλώνα της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής, με εξαίρεση τις πράσινες και τις συνδεδεμένες, καθώς και οι επιδοτήσεις που υπερβαίνουν τα δώδεκα χιλιάδες (12.000) ευρώ, οι δε αγροτικές αποζημιώσεις, στο σύνολό τους, δεν συνυπολογίζονται.». Οι διατάξεις του προηγούμενου εδαφίου εφαρμόζονται για τα εισοδήματα που αποκτώνται στα φορολογικά έτη που αρχίζουν από 1η Ιανουαρίου 2016 και μετά.	Ειδικά, για τους ασκούντες ατομική αγροτική επιχειρηματική δραστηριότητα, οι αγροτικές ενισχύσεις και επιδοτήσεις που χορηγούνται στα πλαίσια της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής, περιλαμβάνονται στον προσδιορισμό του κέρδους από αγροτική επιχειρηματική δραστηριότητα μόνο κατά το μέρος των ενισχύσεων και επιδοτήσεων που υπερβαίνει τα δώδεκα χιλιάδες (12.000) ευρώ, οι δε αγροτικές αποζημιώσεις στο σύνολό τους, δεν συνυπολογίζονται.						
4	Η παράγραφος 1 του άρθρου 29 του ν.<u>4172/2013</u>(Α΄ 167) αντικαθίσταται ως εξής:							
	Νέα διάταξη	Διάταξη που τροποποιείται						
	Τα κέρδη από επιχειρηματική δραστηριότητα φορολογούνται με την κλίμακα της παραγράφου 1 του άρθρου 15, αφού προστεθούν σε τυχόν εισοδήματα από μισθούς και συντάξεις Για τα κέρδη από επιχειρηματική δραστηριότητα δεν εφαρμόζονται οι μειώσεις του άρθρου 16.	Τα κέρδη από επιχειρηματική δραστηριότητα φορολογούνται σύμφωνα με την ακόλουθη κλίμακα: <table border="1" data-bbox="890 1646 1380 1955"> <thead> <tr> <th>Φορολογητέο εισόδημα (ευρώ)</th> <th>Συντελεστής (%)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>< 50.000</td> <td>26%</td> </tr> <tr> <td>> 50.000</td> <td>33%</td> </tr> </tbody> </table>	Φορολογητέο εισόδημα (ευρώ)	Συντελεστής (%)	< 50.000	26%	> 50.000	33%
Φορολογητέο εισόδημα (ευρώ)	Συντελεστής (%)							
< 50.000	26%							
> 50.000	33%							

5	Η παράγραφος 3 του άρθρου 29 του ν.4172/2013 (Α' 167) αντικαθίσταται ως εξής:															
	Νέα διάταξη	Διάταξη που τροποποιείται														
	<p>Τα κέρδη από ατομική αγροτική επιχείρηση φορολογούνται αυτοτελώς με την κλίμακα της παραγράφου 1 του άρθρου 15.</p> <p>Ο φόρος που προκύπτει για το εισόδημα από ατομική αγροτική επιχείρηση μειώνεται κατά το ποσό που προβλέπεται στο άρθρο 16.</p>	<p>Τα κέρδη από ατομική αγροτική επιχείρηση φορολογούνται με συντελεστή δεκατρία τοις εκατό (13%).</p>														
6	Οι παράγραφοι 1 και 4 του άρθρου 40 του ν.4172/2013 (Α' 167) αντικαθίστανται ως εξής:															
	Νέα διάταξη	Διάταξη που τροποποιείται														
	<p>Παράγραφος 1: Τα μερίσματα φορολογούνται με συντελεστή δέκα πέντε τοις εκατό (15%).</p> <p>Παράγραφος 4: Το εισόδημα από ακίνητη περιουσία φορολογείται αυτοτελώς σύμφωνα με την ακόλουθη κλίμακα:</p> <table border="1" data-bbox="233 1088 798 1379"> <thead> <tr> <th>Εισόδημα από ακίνητη περιουσία (ευρώ)</th> <th>Συντελεστής (%)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>0-12.000</td> <td>15%</td> </tr> <tr> <td>12.001 – 35.000</td> <td>35%</td> </tr> <tr> <td>35.001-</td> <td>45%</td> </tr> </tbody> </table>	Εισόδημα από ακίνητη περιουσία (ευρώ)	Συντελεστής (%)	0-12.000	15%	12.001 – 35.000	35%	35.001-	45%	<p>Παράγραφος 1: Τα μερίσματα φορολογούνται με συντελεστή δέκα τοις εκατό (10%)</p> <p>Παράγραφος 4: Το εισόδημα από ακίνητη περιουσία φορολογείται σύμφωνα με την ακόλουθη κλίμακα:</p> <table border="1" data-bbox="847 1144 1412 1379"> <thead> <tr> <th>Εισόδημα από ακίνητη περιουσία (ευρώ)</th> <th>Συντελεστής (%)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>< 12.000</td> <td>11%</td> </tr> <tr> <td>> 12.000</td> <td>33%</td> </tr> </tbody> </table>	Εισόδημα από ακίνητη περιουσία (ευρώ)	Συντελεστής (%)	< 12.000	11%	> 12.000	33%
Εισόδημα από ακίνητη περιουσία (ευρώ)	Συντελεστής (%)															
0-12.000	15%															
12.001 – 35.000	35%															
35.001-	45%															
Εισόδημα από ακίνητη περιουσία (ευρώ)	Συντελεστής (%)															
< 12.000	11%															
> 12.000	33%															
7	Προστίθεται νέο άρθρο μετά το άρθρο 43 του ΚΦΕ, ως εξής:															
	<p>Άρθρο 43 Α</p> <p>Επιβολή ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης στα φυσικά πρόσωπα</p> <p>1. Επιβάλλεται ειδική εισφορά αλληλεγγύης στα εισοδήματα άνω των δώδεκα χιλιάδων (12.000) ευρώ των φυσικών προσώπων ή σχολάζουσας κληρονομιάς. Για την επιβολή της εισφοράς, λαμβάνεται υπόψη το σύνολο του εισοδήματος, όπως αυτό προκύπτει από την άθροιση των εισοδημάτων από μισθωτή εργασία και συντάξεις, από επιχειρηματική δραστηριότητα, από κεφάλαιο, από υπεραξία μεταβίβασης κεφαλαίου, φορολογούμενο ή απαλλασσόμενο, πραγματικό ή τεκμαρτό,</p> <p>2. Εξαιρούνται και δεν προσμετρούνται τα εισοδήματα των προσώπων που είναι ολικώς</p>															

τυφλοί, καθώς και των προσώπων που παρουσιάζουν βαριές κινητικές αναπηρίες σε ποσοστό από ογδόντα τοις εκατό (80%) και άνω, η αποζημίωση για τη λύση ή καταγγελία της εργασιακής σχέσης της περίπτωσης ε΄ της παραγράφου 3 του άρθρου 12 και της περίπτωσης στ΄ της παραγράφου 1 του άρθρου 14. Επίσης, εξαιρούνται από την υποχρέωση καταβολής ειδικής εισφοράς οι μακροχρόνια άνεργοι που είναι εγγεγραμμένοι στα μητρώα ανέργων του ΟΑΕΔ, καθώς και όσοι λαμβάνουν επίδομα ανεργίας από τον εν λόγω οργανισμό, εφόσον κατά το έτος της βεβαίωσης δεν έχουν πραγματικά εισοδήματα. Από την υποχρέωση καταβολής ειδικής εισφοράς εξαιρούνται, επίσης, οι μακροχρόνια άνεργοι ναυτικοί που είναι εγγεγραμμένοι στους καταλόγους προσφερομένων προς ναυτολόγηση του Γραφείου Ευρέσεως Ναυτικής Εργασίας (Γ.Ε.Ν.Ε.), στους οποίους συμπεριλαμβάνονται και οι σχετικοί κατάλογοι των Λιμενικών Αρχών που λειτουργούν ως παραρτήματα του, καθώς και όσοι λαμβάνουν επίδομα ανεργίας από τον εν λόγω Φορέα, εφόσον κατά το χρόνο βεβαίωσης δεν έχουν πραγματικά εισοδήματα.

3. Η ειδική εισφορά αλληλεγγύης, που επιβάλλεται στο συνολικό καθαρό εισόδημα της προηγούμενης παραγράφου, υπολογίζεται με την ακόλουθη κλίμακα:

Εισόδημα	Εισφορά Αλληλεγγύης
0 – 12.000	0%
12.001 - 20.000	2,20%
20.001 - 30.000	5,00%
30.001 - 40.000	6,50%
40.001 - 65.000	7,50%
65.001 - 220.000	9,00%
>220.000	10,00%

4.α) Η εισφορά του παρόντος βεβαιώνεται με βάση τους εκτελεστούς τίτλους είσπραξης που αναφέρονται στην παράγραφο 2 του άρθρου 45 του Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας (ΚΦΔ), όπου στην περίπτωση διοικητικού προσδιορισμού φόρου, εμφανίζεται στην πράξη προσδιορισμού του φόρου, μαζί με τον φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων κάθε φορολογικού έτους.

β) Η προθεσμία άσκησης της ενδικοφανούς προσφυγής του άρθρου 63 του ΚΦΔ, δεν αναστέλλει τη βεβαίωση και την είσπραξη της οφειλής που προκύπτει από την εφαρμογή των

παραπάνω διατάξεων.

5.α) Για την καταβολή του ποσού της εισφοράς του παρόντος άρθρου εφαρμόζονται οι διατάξεις της καταβολής φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων της παραγράφου 6 του άρθρου 67.

β) Υπόχρεος σε καταβολή της εισφοράς είναι το φυσικό πρόσωπο στο όνομα του οποίου βεβαιώνεται αυτή. Για τους έγγαμους, εφόσον συντρέχει περίπτωση της παραγράφου 4 του άρθρου 67, η οφειλή για εισφορά που αναλογεί στα εισοδήματα τους βεβαιώνεται χωριστά και η ευθύνη της καταβολής βαρύνει κάθε σύζυγο.

Σε περίπτωση θανάτου του υπόχρεου, οι κληρονόμοι του ευθύνονται για την καταβολή της εισφοράς, ανάλογα με το ποσοστό της κληρονομικής τους μερίδας.

6. Στο εισόδημα από μισθωτές υπηρεσίες που αποκτούν οι αμειβόμενοι με μηνιαίο μισθό, οι συνταξιούχοι από φορείς κύριας ασφάλισης, οι αμειβόμενοι με ημερομίσθιο οι οποίοι παρέχουν υπηρεσίες με σχέση μίσθωσης εργασίας πάνω από ένα έτος στον ίδιο εργοδότη ή με σχέση μίσθωσης εργασίας αορίστου χρόνου, οι αξιωματικοί και το κατώτερο πλήρωμα του εμπορικού ναυτικού που παρέχουν υπηρεσίες σε εμπορικά πλοία και με εξαίρεση τα εισοδήματα των προσώπων που είναι ολικώς τυφλοί και των προσώπων που παρουσιάζουν βαριές κινητικές αναπηρίες σε ποσοστό από ογδόντα τοις εκατό (80%) και άνω, διενεργείται παρακράτηση από τους εργοδότες ή από τους φορείς που καταβάλλουν κύριες συντάξεις έναντι της ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης. Η παρακράτηση διενεργείται κατά την καταβολή και υπολογίζεται με συντελεστή μετά από προηγούμενη αναγωγή του μισθού ή της σύνταξης ή του ημερομισθίου ή της αμοιβής που ορίζεται με άλλη βάση, σε ετήσιο καθαρό εισόδημα που ορίζεται από την παράγραφο 3. Για την απόδοση των ποσών αυτών που παρακρατήθηκαν εφαρμόζονται οι διατάξεις της παραγράφου 6 του άρθρου 60.

7. Η ειδική εισφορά αλληλεγγύης φυσικών προσώπων του παρόντος άρθρου δεν αφαιρείται από το συνολικό εισόδημα ούτε από το φόρο εισοδήματος.

8. Με απόφαση του Υπουργού Οικονομικών μπορεί να ρυθμίζεται η ειδικότερη διαδικασία για τη βεβαίωση και είσπραξη της εισφοράς, να καθορίζεται ο τρόπος αποτύπωσής της στη πράξη διοικητικού προσδιορισμού φόρου, ο τρόπος παρακράτησης και ο τρόπος αναγωγής των αμοιβών σε ετήσιο εισόδημα, καθώς και κάθε αναγκαίο θέμα για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος άρθρου και κάθε άλλη σχετική λεπτομέρεια.».

Εισάγεται νέα κλίμακα για την εισφοράς αλληλεγγύης στα φυσικά πρόσωπα που

	κυμαίνονται από 0% για εισοδήματα έως 12.000 ευρώ έως και 10% για εισοδήματα μεγαλύτερα των 220.000 ευρώ. Η νέα διάταξη και η νέα κλίμακα προστίθεται στον ΚΦΕ							
8	Το δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 1 του άρθρου 58 του ν. <u>4172/2013</u> (Α' 167) αντικαθίσταται ως εξής:							
	Νέα διάταξη	Διάταξη που τροποποιείται						
	Όταν οι υπόχρεοι των περιπτώσεων β', δ', ε' στ' και ζ' του άρθρου 45 τηρούν απλογραφικά βιβλία, τα κέρδη που αποκτούν από επιχειρηματική δραστηριότητα φορολογούνται σύμφωνα με την ακόλουθη κλίμακα:	Όταν οι υπόχρεοι των περιπτώσεων β', δ', ε' στ' και ζ' του άρθρου 45 τηρούν απλογραφικά βιβλία τα κέρδη που αποκτούν από επιχειρηματική δραστηριότητα φορολογούνται σύμφωνα με την κλίμακα της παραγράφου 1 του άρθρου 29.						
	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Φορολογητέο εισόδημα (ευρώ)</th> <th>Συντελεστής (%)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>< 50.000</td> <td>26%</td> </tr> <tr> <td>>50.000</td> <td>33%</td> </tr> </tbody> </table>	Φορολογητέο εισόδημα (ευρώ)	Συντελεστής (%)	< 50.000	26%	>50.000	33%	
Φορολογητέο εισόδημα (ευρώ)	Συντελεστής (%)							
< 50.000	26%							
>50.000	33%							

(Πηγή: Επιστημονική ομάδα TAXHEAVEN, 20/04/2016)

Κεφάλαιο 3 Το ασφαλιστικό σύστημα

Ο κάθε Έλληνας εργαζόμενος, συνταξιούχος, ακόμη και ο άνεργος που περιμένει να μπει στην παραγωγική διαδικασία προσδοκά να έχει μια σιγουριά και μια ασφάλεια για το μέλλον του. Να γνωρίζει ότι όταν εξέλθει από την αγορά εργασίας θα μπορεί να λαμβάνει μια αξιοπρεπή σύνταξη και να διασφαλίσει ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης και μια καλή ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Αυτός είναι και ο λόγος που αποδεικνύει τη σημασία του ασφαλιστικού συστήματος ως κοινωνικού και οικονομικού θεσμού από τον οποίο εξαρτάται το σύνολο σχεδόν του πληθυσμού.

3.1 Η έννοια της κοινωνικής ασφάλισης

Η έννοια της κοινωνικής ασφάλειας στην Ελλάδα αντιστοιχεί στον κύριο στόχο του εθνικού μοντέλου κοινωνικής προστασίας, ο οποίος εξυπηρετείται μέσω τριών συστημάτων του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης για την προστασία των εργαζομένων, του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας για την φροντίδα των ατόμων που βρίσκονται σε κατάσταση ανάγκης και του εθνικού συστήματος υγείας για την κάλυψη όλων των ατόμων που διαμένουν στην Ελληνική επικράτεια. Από διοικητική άποψη, το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης συντονίζεται και εποπτεύεται κατά κύριο λόγο από το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, ενώ τα συστήματα υγείας και πρόνοιας συντονίζονται από το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας.

(Πηγή: ΣΕΒ Σεπτέμβριος 2015)

3.2 Το σύστημα της κοινωνικής ασφάλισης

Το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης αποτελεί τον κύριο άξονα του Ελληνικού μοντέλου κοινωνικής προστασίας. Η λειτουργία του, όπως έχει διαμορφωθεί ιστορικά από τη δεκαετία του 1950 μέχρι σήμερα, επιδιώκει την κάλυψη των κινδύνων που αντιμετωπίζουν οι εργαζόμενοι, χορηγώντας παροχές και υπηρεσίες που αναπληρώνουν τη μείωση ή την απώλεια εισοδήματος από απασχόληση. Πρόκειται για ένα σύστημα κύριας και επικουρικής δημόσιας ασφάλισης, το οποίο λειτουργεί με βάση αυτόνομους ασφαλιστικούς φορείς. Οι φορείς αυτοί συγκροτούν τον πρώτο πυλώνα ασφάλισης στην Ελλάδα. Ο πυλώνας αυτός είναι ένα σύστημα δημοσίου δικαίου, συνταγματικά κατοχυρωμένο, με δημόσιο, καθολικό, υποχρεωτικό, αυτεπάγγελτο και αναδιανεμητικό χαρακτήρα (δηλαδή χρηματοδοτούμενο με εισφορές). Το σύστημα του πρώτου πυλώνα καλύπτει δύο επίπεδα ασφάλισης: κύρια

ασφάλιση (πρώτο επίπεδο – περίπου 80% του συνόλου των συντάξεων) και επικουρική ασφάλιση (δεύτερο επίπεδο).

Ο δεύτερος και ο τρίτος πυλώνας ασφάλισης δεν είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένοι σε σχέση με την εφαρμογή τους σε άλλα Κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο δεύτερος πυλώνας αποτελεί το θεσμό της επαγγελματικής ασφάλισης, εισήχθη στην Ελλάδα με τα άρθρα 7 και 8 του Ν. 3029/2002. Με τις διατάξεις του Νόμου αυτού παρέχεται η δυνατότητα ίδρυσης και λειτουργίας ταμείων επαγγελματικής ασφάλισης, ως νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, τα οποία τελούν, υπό την εποπτεία του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας και τον έλεγχο της Εθνικής Αναλογιστικής Αρχής. Σκοπός των ταμείων επαγγελματικής ασφάλισης είναι η παροχή στους ασφαλισμένους και τους δικαιούχους των παροχών, συμπληρωματικής ασφαλιστικής προστασίας, πέραν της παρεχόμενης από την υποχρεωτική ασφάλιση για τους ασφαλιστικούς κινδύνους γήρατος, αναπηρίας, θανάτου, επαγγελματικού ατυχήματος, ασθένειας, διακοπής της εργασίας κ.ά., θωρακίζοντας τους ασφαλισμένους ταυτόχρονα με τη δημόσια ασφάλιση. Οι παροχές που χορηγούν μπορεί να είναι σε είδος ή σε χρήμα και να καταβάλλονται περιοδικά (μηνιαία) ή εφάπαξ. Τα ταμεία επαγγελματικής ασφάλισης ιδρύονται προαιρετικά ανά επιχείρηση ή κλάδο ή κλάδους εργαζομένων, με πρωτοβουλία των εργαζομένων ή των εργοδοτών ή με συμφωνία των εργοδοτών και των εργαζομένων, καθώς επίσης με πρωτοβουλία των αυτοτελώς απασχολούμενων ή των ελεύθερων επαγγελματιών ή των αγροτών ή των επαγγελματιών τους οργανώσεων, υπό την προϋπόθεση ότι ο αριθμός των ασφαλιζόμενων μελών τους υπερβαίνει τους 100. Τέλος ο τρίτος πυλώνας αφορά την ατομική προαιρετική συνταξιοδοτική εξασφάλιση, μέσω αποταμιεύσεων και ιδιωτικών ασφαλιστηρίων ζωής. Εισφορές καταβάλλει ο ασφαλισμένος, ενώ ο πυλώνας είναι απόλυτα ανταποδοτικός και χρηματοδοτείται με τον κεφαλαιοποιητικό τρόπο.

Οι παροχές του τρίτου πυλώνα από ασφάλεια ζωής λαμβάνουν συνήθως τη μορφή εφάπαξ ποσών και σπάνια τη μορφή ετήσιων πληρωμών.

(Πηγή: ΣΕΒ Σεπτέμβριος 2015)

3.3 Η ιστορική εξέλιξη του ασφαλιστικού συστήματος

Αρχικά στην Ελλάδα το σύστημα της κοινωνικής ασφάλισης έμοιαζε με το γερμανικό σύστημα (σύστημα BISMARCK). Η επικουρική ασφάλιση εμφανίζεται το 1861 με την ίδρυση των μετοχικών ταμείων στρατού και Ναυτικού και του

Μετοχικού Ταμείου Πολιτικών Υπαλλήλων. Το 1925 δημιουργούνται επιμελητήρια. Η επικουρική σύνταξη καλύπτει τα κενά της κύριας ασφάλισης και προσφέρει παροχές κυρίως σε ελεύθερους επαγγελματίες και μισθωτούς.

Η κοινωνική ασφάλιση στην Ελλάδα πρωτοεμφανίζεται ως θεσμός με το διάταγμα της 15^{ης} Δεκεμβρίου 1836, με το οποίο συστήθηκε το Ναυτικό Απομαχικό Ταμείο (ΝΑΤ), που όμως άρχισε να λειτουργεί από το 1861, μετά από προσωπική παρέμβαση της Βασίλισσας Αμαλίας που οραματίστηκε ένα πρωτοποριακό για τα τότε δεδομένα εθνικό φορέα ασφάλισης για τους Έλληνες ναυτικούς. Σήμερα αποτελεί ΝΠΔΔ και τελεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εμπορικής Ναυτιλίας με κύριο σκοπό την ασφάλιση των εργαζομένων στη θάλασσα. Πόροι του Ιδρύματος αποτελούν κυρίως οι ασφαλιστικές εισφορές των πλοιοκτητών και των ναυτικών (κατά ποσοστό επί των αποδοχών τους) οι οποίες και καταβάλλονται στο νόμισμα πληρωμής των ναυτικών, καθώς και από άλλες περιορισμένες όμως πηγές (π.χ. έκδοση αδειών αλιείας, ρυμουλκών, άρση ναυαγίων κλπ). Η ασφάλιση που παρέχεται σήμερα από το ΝΑΤ είναι τόσο η παροχή κύριας όσο και επικουρικής σύνταξης. Η επικουρική σύνταξη νομοθετήθηκε με τον Ν. 1482 του 1984. Στο ΝΑΤ ασφαλίζονται τόσο οι ίδιοι οι ναυτικοί (που λαμβάνουν σύνταξη λόγω γήρατος, ή ανικανότητας ή ατυχήματος και υπό προϋποθέσεις επικουρική σύνταξη) όσο και οι οικογένειές τους (που λαμβάνουν σύνταξη στη περίπτωση θανάτου του ναυτικού).

Το 1934 ψηφίστηκε ο βασικός νόμος 6298/1934 «Περί Κοινωνικών Ασφαλίσεων». Την ίδια περίοδο προωθήθηκαν επίσης νομοθετικά μέτρα για την ίδρυση φορέων κύριας ασφάλισης, όπως του Ταμείου Ασφάλισης Εμπόρων (ΤΑΕ) και του Ταμείου Επαγγελματιών και Βιοτεχνών (ΤΕΒΕ), που άρχισαν να λειτουργούν το 1940.

Το 1935 καθιερώθηκε η υποχρεωτική ασφάλιση όλων των μισθωτών στο Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΙΚΑ), που αποτέλεσε τον γενικό φορέα κοινωνικής ασφάλισης των μισθωτών. Αν και η λειτουργία του ΙΚΑ άρχισε ουσιαστικά το 1937 με διάταγμα του Ιωάννου Μεταξά, η χορήγηση παροχών ρυθμίστηκε πολύ αργότερα το 1951 με τον αναγκαστικό νόμο 1846/1951, ο οποίος με τις διαδοχικές του τροποποιήσεις αντιπροσωπεύει το σημερινό θεσμικό πλαίσιο του φορέα. Το Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΙΚΑ) μετονομάστηκε σε Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων - Ενιαίο Ταμείο Ασφάλισης Μισθωτών (ΙΚΑ-ΕΤΑΜ) το 2002 με βάση το άρθρο 5 του νόμου 3029/2002. Το 2011, στα πλαίσια της αναδιοργάνωσης της δημόσιας υγείας, τα νοσοκομεία του ΙΚΑ εντάχθηκαν στο

Εθνικό Σύστημα Υγείας (ΕΣΥ) , ενώ οι μονάδες πρωτοβάθμιας περίθαλψης του εντάχθηκαν στον Εθνικό Οργανισμό Παροχής Υπηρεσιών Υγείας (ΕΟΠΥΥ).

Η επέκταση της ασφαλιστικής προστασίας του πληθυσμού εξασφαλίστηκε το 1961 με την ίδρυση του Οργανισμού Γεωργικών Ασφαλίσεων (ΟΓΑ). Έχει ως σκοπό την παροχή συντάξεων γήρατος, χηρείας και αναπηρίας στον αγροτικό πληθυσμό της χώρας. Παλιότερα παρείχε και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, η οποία, ωστόσο, σήμερα παρέχεται από τον ΕΟΠΥΥ. Το 1998 μετατράπηκε σε Ταμείο Κύριας Ασφάλισης Αγροτών, διευρύνοντας το φάσμα ασφαλιστικών παροχών. Από το 2003 εφαρμόζεται ο θεσμός της Αγροτικής Εστίας, στα πλαίσια της αναβάθμισης των παροχών του ΟΓΑ προς τους ασφαλισμένους του. Πρόκειται για προγράμματα κοινωνικού τουρισμού, ενημέρωσης και πληροφόρησης του αγροτικού πληθυσμού, παροχή χρηματικών βοηθημάτων σε πολύτεχνες οικογένειες ή για επιμορφωτικά σεμινάρια νέων αγροτών ή για την παρακολούθηση αγροτικών συνεδρίων.

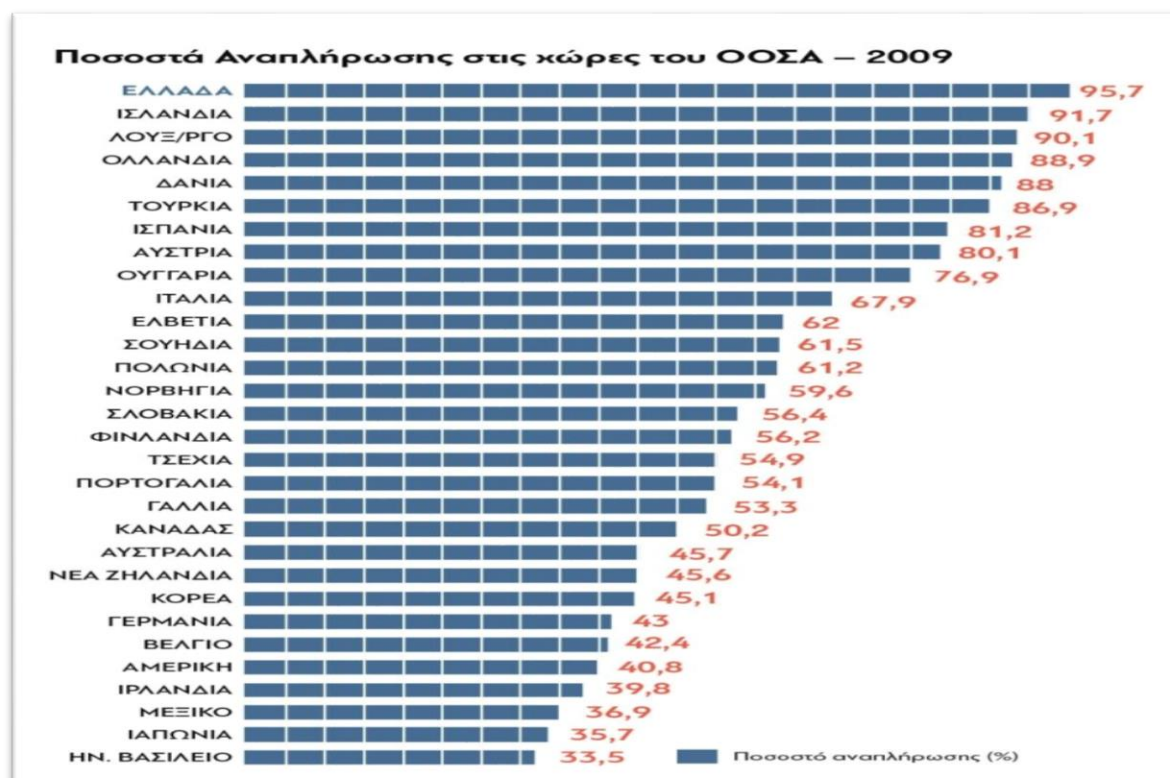
Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 προωθήθηκαν σημαντικές παρεμβάσεις για τη μεταρρύθμιση και τον εκσυγχρονισμό του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, οι οποίες ουσιαστικά ολοκληρώθηκαν το 2002 με την έκδοση του Ν.3029/2002 για τη μεταρρύθμιση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης. Οι παρεμβάσεις αυτές επικεντρώθηκαν σε ζητήματα οργάνωσης, χρηματοδότησης και χορήγησης των ασφαλιστικών παροχών με έμφαση στις συνταξιοδοτικές παροχές. (Πηγή: Βικιπαίδεια)

3.4 Η πορεία του ασφαλιστικού στη πάροδο του χρόνου

Στην Ελλάδα το ασφαλιστικό σύστημα αγνόησε την επιδείνωση της αναλογίας εργαζομένων - συνταξιούχων και συνέχισε να χορηγεί πολύ υψηλές συντάξεις. Σύμφωνα με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), το 2009 η Ελλάδα είχε το πιο γενναιοδωρο σύστημα και από τις 30 χώρες του ΟΟΣΑ. Όπως φαίνεται στο διάγραμμα 3.1 που ακολουθεί, το 2009 η Ελλάδα καταλάμβανε την 1η θέση στη σχετική κατάταξη. Όλο αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τα ασφαλιστικά ταμεία να μετατραπούν σε μηχανισμούς παραγωγής ελλειμμάτων καθώς ξόδευαν πολλά για συντάξεις χωρίς αντίστοιχη παραγωγική βάση να υποστηρίζει τη δαπάνη με εισφορές.

(Πηγή: ΟΟΣΑ Pensionsatag glance 2009)

Διάγραμμα 3.1 Ποσοστά Αναπλήρωσης στις χώρες του ΟΟΣΑ

Με λίγους εργαζόμενους και με ένα πολύ γενναιόδωρο σύστημα, τα ταμεία της χώρας ήταν ελλειμματικά. Για να καταβληθούν οι συντάξεις, το κράτος συνεισέφερε ολοένα και μεγαλύτερα ποσά στα ταμεία (επιχορηγήσεις, κοινωνικοί και αποδιδόμενοι πόροι). Το 2000 η επιχορήγηση του κράτους προς τα ταμεία ήταν 4,8 δισ. (3,3% του ΑΕΠ). Το 2009 ήταν 17 δισ. (7,2% του ΑΕΠ). Η επιχορήγηση των ασφαλιστικών ταμείων είχε σημαντικές επιπτώσεις στον κρατικό προϋπολογισμό. Για παράδειγμα τη 10ετία 2000-2009, ο κρατικός προϋπολογισμός πρόσφερε στα ταμεία 98 δισ., ποσό που αντιστοιχεί στο 61% της αύξησης του δημόσιου χρέους την ίδια περίοδο, ενώ για τη 15ετία 2000-2014, το ποσό της επιχορήγησης των ταμείων ανέρχεται σε 169 δισ. Περισσότερο από το μισό δημόσιο χρέος.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως, παρά τις σημαντικές μειώσεις των συντάξεων την περίοδο της κρίσης, η συνταξιοδοτική δαπάνη δεν μειώθηκε.

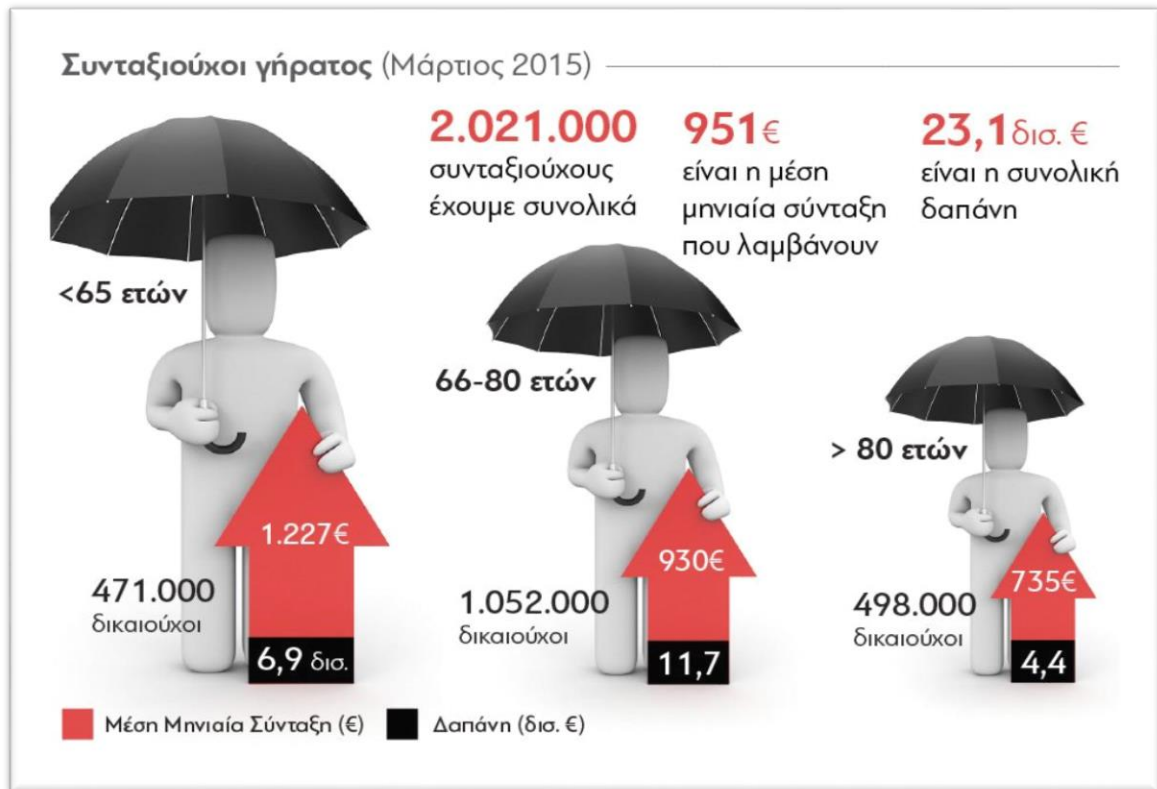
Με το ξέσπασμα της κρίσης χρέους η Ελλάδα μπήκε σε πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής. Στα πλαίσια του προγράμματος αυτού έγιναν τεράστιες περικοπές σε μεγάλες ομάδες συνταξιούχων. Μέχρι και το 2012, παρά τις περικοπές, η δαπάνη αυξανόταν. Πέντε χρόνια μνημονικών περικοπών μείωσαν τη δαπάνη μόνο κατά 6%. Το 2014 η συνταξιοδοτική δαπάνη αυξήθηκε κατά 2 δισ. ή 7% σε σύγκριση με το

2007, την τελευταία χρονιά ανάπτυξης πριν η χώρα μπει στον φαύλο κύκλο της ύφεσης. Στο ίδιο διάστημα το ΑΕΠ μειώθηκε κατά 24%.

Επιπλέον αξίζει να σημειωθεί ότι τη περίοδο 2007 – 2015, κάτι λιγότερο από 8 έτη ο αριθμός των συνταξιούχων αυξήθηκε στα περισσότερα ταμεία σε ποσοστό άνω του 25%. Εξαιρέση αποτέλεσαν τα Ταμεία που χορηγούν τις χαμηλότερες συντάξεις, ο ΟΓΑ – μείωση δικαιούχων- και το ΙΚΑ- ήπια αύξηση. Ποσοστά αύξησης της τάξης του 25% σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα δεν μπορούν να αποδοθούν σε φυσιολογική ροή συνταξιοδοτήσεων. Πολλοί ασφαλισμένοι χρησιμοποίησαν τις ευεργετικές διατάξεις για πρόωρη συνταξιοδότηση, σπεύδοντας «να κλειδώσουν» καλύτερους όρους συνταξιοδότησης.

Στην περίπτωση μάλιστα του Δημοσίου, ο νομοθέτης με τον μνημονιακό νόμο 3863/2010 παρείχε επιπλέον κίνητρα για πρόωρη συνταξιοδότηση αναγνωρίζοντας πολλά πλασματικά έτη εργασίας. Επρόκειτο για ένα συντεταγμένο σχέδιο μείωσης της μισθολογικής δαπάνης του Δημοσίου. Με αυτό τον τρόπο όμως, απλώς μετατέθηκε το πρόβλημα από τη μισθολογική στη συνταξιοδοτική δαπάνη του Δημοσίου. Στη προσπάθεια δηλαδή της λύσης του δημοσιονομικού προβλήματος της οικονομίας μετακινήθηκε το πρόβλημα αυτό στο συνταξιοδοτικό. Και ενώ θα περίμενε κανείς πως οι 50άρηδες θα λαμβάνανε σύνταξη πολύ μικρότερη από αυτή των 60άρηδων και 65άρηδων το ελληνικό σύστημα έρχεται για άλλη μια φορά και το ανατρέπει, δίνοντας στους συνταξιούχους κάτω των 65 ετών υψηλότερες συντάξεις από αυτές των άνω των 65ετών όπως παρατηρούμαι και στο διάγραμμα 3.2. Αυτό συνέβη γιατί οι πιο προνομιούχες ομάδες της κοινωνίας που είχαν τη δυνατότητα να εξασφαλίσουν καλύτερη σύνταξη, είχαν τη δυνατότητα να εξασφαλίσουν και ευνοϊκότερους όρους. Έχοντας μεγάλο πλήθος νέων σε ηλικία συνταξιούχων και με σχετικά υψηλές συντάξεις, το ασφαλιστικό σύστημα καταβάλλει 6,9 δισ. για συντάξεις γήρατος σε δικαιούχους κάτω των 65 (30% της συνολικής δαπάνης). Αυτό είναι πολύ σημαντικό βάρος και δυσανάλογο του χαρακτήρα εξαίρεσης που υποτίθεται πως έχουν οι συνταξιοδοτήσεις γήρατος πριν τα 65. Η δυνατότητα που δόθηκε λοιπόν σε πολλές ομάδες ασφαλισμένων να αποχωρούν πρόωρα εξασφαλίζοντας υψηλότερες συντάξεις είχε συνέπειες στα οικονομικά των ταμείων. (Πηγή: Ενιαίο Σύστημα Ελέγχου Πληρωμών Συντάξεων)

Διάγραμμα 3.2 Η κατανομή των συντάξεων

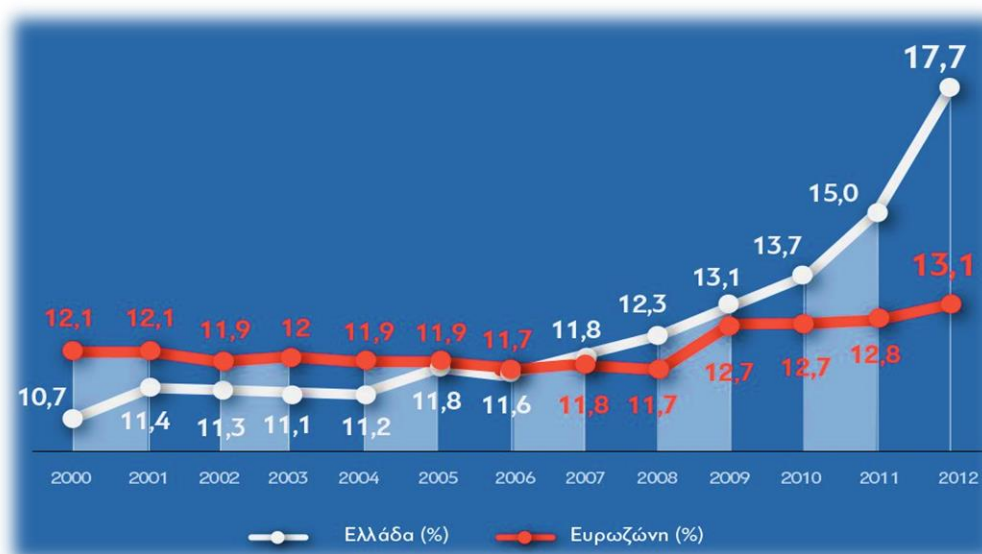
Συγκριτικά τώρα και με την υπόλοιπη Ευρώπη η χώρα μας το 2012, μετά από τόσες μειώσεις στις συντάξεις, δαπάνησε ωστόσο το 17,7% του ΑΕΠ γεγονός που την έκανε να έχει το πιο «δαπανηρό» συνταξιοδοτικό σύστημα στην Ευρώπη όπως διακρίνουμε και στο διάγραμμα 3.3. (Πηγή Eurostat)

Διάγραμμα 3.3 Συνταξιοδοτική δαπάνη στην Ευρώπη

Συνεχίζοντας την ανάλυση του ασφαλιστικού συστήματος στη πάροδο του χρόνου, αξίζει να γίνει αναφορά και στην εξέλιξη συνταξιοδοτικής δαπάνης % ΑΕΠ της Ελλάδας σε σχέση με την Ευρωζώνη τη περίοδο 2000-2012. Μελετώντας λοιπόν το διάγραμμα 3.4 βλέπουμε πως πριν το 2008 η δαπάνη για συντάξεις ως % του ΑΕΠ κυμαινόταν στα ίδια επίπεδα με το μέσο όρο της Ευρωζώνης και λίγο χαμηλότερα. Αλλά στη διάρκεια της κρίσης, ειδικά τη 2ετία 2011-2012, η δαπάνη εκτοξεύτηκε. Αυτό οφείλεται σε συνδυαστική αύξηση της συνταξιοδοτικής δαπάνης (αριθμητής) κατά 9,3% και μείωση του ΑΕΠ (παρονομαστής) κατά 14,9% σε σταθερές και 14,1% σε τρέχουσες τιμές. Το 2013 η Ελλάδα προχώρησε σε περαιτέρω δραστικές περικοπές στις συντάξεις με αποτέλεσμα να περιοριστεί η δαπάνη στο 16,2% του ΑΕΠ. Αν και σημαντικά μειωμένη, εξακολουθεί να είναι πολύ υψηλότερη από το μέσο όρο της Ευρωζώνης. Διεκδικεί και το 2013, την 1η θέση, στη σχετική κατάταξη, μαζί με την Ιταλία. Η εικόνα των δαπανών για συντάξεις ως % του ΑΕΠ πριν την κρίση είναι παραπλανητική. Δεν αποτυπώνει την ένταση των στρεβλώσεων του συστήματος. Το ασφαλιστικό ήταν δημοσιονομική βόμβα βραδείας ανάφλεξης που ενεργοποιήθηκε με την έλευση της κρίσης. Το γεγονός πως εκατοντάδες χιλιάδες εργαζόμενοι μπορούσαν κατά βούληση να αποχωρήσουν πριν τα 65 έτη, στέλνοντας το λογαριασμό στον προϋπολογισμό ήταν στρέβλωση που αναδείχθηκε, όταν μεγάλο πλήθος εργαζομένων, βλέποντας το εισόδημά τους να μειώνεται δραματικά λόγω της κρίσης, επέλεξαν την οδό της συνταξιοδότησης. (Πηγή: Eurostat)

Διάγραμμα 3.4 Η Εξέλιξη Συνταξιοδοτικής δαπάνης % ΑΕΠ για Ελλάδα και Ευρωζώνη κατά τα έτη 2000-2012

Από την άλλη πλευρά έχει επικρατήσει η εντύπωση πως τα ασφαλιστικά ταμεία αναγκάστηκαν να μειώσουν τις συντάξεις λόγω των ζημιών που υπέστησαν από το κούρεμα των ομολόγων το 2012 (PSI). Δεδομένου ότι το σύνολο των ζημιών των ταμείων από το PSI ήταν 13.4 δισ., δηλαδή λιγότερα από την ετήσια επιχορήγηση των ταμείων από το κράτος, αυτός ο ισχυρισμός είναι εντελώς αβάσιμος. Σχετικά δε με τις κύριες συντάξεις, ο ισχυρισμός πως οι ζημιές από το PSI συνέτειναν στη μείωση των συντάξεων είναι ακόμα πιο αβάσιμος. Τα ταμεία κύριας σύνταξης ΙΚΑ, ΟΓΑ, ΟΑΕΕ & NAT που μαζί με το ΓΛΚ καταβάλλουν το 95% των κύριων συντάξεων είχαν πολύ μικρές ζημιές από το PSI, ενώ κάθε χρόνο ελάμβαναν και λαμβάνουν πολλαπλάσιες επιχορηγήσεις από τον Προϋπολογισμό. Οι κύριες συντάξεις του Δημοσίου, υπέστησαν τις μεγαλύτερες μειώσεις, καταβάλλονται από το Γενικό Λογιστήριο του Κράτους το οποίο δεν είχε ζημιές αλλά 106 δισ. ευρώ κέρδη από το PSI. Ο λόγος που τα ταμεία αυτά είχαν πολύ μικρές ζημιές, είναι η αδυναμία τους να συσσωρεύουν αποθεματικά κεφάλαια επειδή εδώ και δεκαετίες είναι ελλειμματικά. Τα λιγοστά αποθεματικά τους, ουσιαστικά αποτελούν κεφάλαιο κίνησης, προέρχονται αποκλειστικά από επιχορηγήσεις του κράτους και μετά βίας επαρκούσαν για την καταβολή συντάξεων μερικών μηνών.

Τέλος κάποιες προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Aegean Report 2015) για το ύψος των συντάξεων το 2040, εκτιμούν πως ο κρατικός προϋπολογισμός θα συνεχίσει να δαπανά ένα μέρος του ΑΕΠ σε συντάξεις ύψους περίπου 14%. Σύμφωνα με τις δημογραφικές τάσεις, οι δικαιούχοι σύνταξης το 2040 θα είναι ακόμα περισσότεροι. Ένα μικρότερο μερίδιο του ΑΕΠ (14% αντί για 16%) θα διανέμεται μέσω των συντάξεων σε περισσότερους συνταξιούχους. Άρα οι σημερινοί νέοι θα λάβουν σημαντικά χαμηλότερες συντάξεις και θα συνταξιοδοτηθούν σε μεγαλύτερη ηλικία. Το κρίσιμο ερώτημα για τους σημερινούς νέους ασφαλισμένους και μελλοντικούς συνταξιούχους είναι ποιο θα είναι το ΑΕΠ το 2040. Αν αναλογιστούμε πως σήμερα διαθέταμε το 14% του ΑΕΠ του 2009 για συντάξεις, ακόμα και αν είχαμε 20% περισσότερους συνταξιούχους, θα μπορούσαμε να καταβάλλουμε τις ίδιες με τις σημερινές συντάξεις. Όσο μεγαλύτερο το ΑΕΠ, τόσο υψηλότερες οι συντάξεις. Σε έναν κόσμο χωρίς δανεικά, ο μόνος τρόπος για να αυξηθούν οι συντάξεις είναι η αύξηση του πλούτου, η αύξηση του μεγέθους της οικονομίας, του ΑΕΠ.

(Πηγή: Aegean Report 2015)

3.5 Οι αλλαγές στο ασφαλιστικό σήμερα

Έχοντας γίνει αρκετές και αλληπάλλληλες αλλαγές στο ασφαλιστικό σύστημα αυτής της χώρας και ιδίως στο θέμα των συντάξεων, το Σεπτέμβριο του 2017 δημοσιεύτηκε σε Φύλλο Εφημερίδα της Κυβέρνησης (ΦΕΚ) ο τελευταίος νόμος της Υπουργού Εργασίας κ. Αχτσιόγλου ο οποίος περιλαμβάνει νέες ασφαλιστικές ρυθμίσεις, που κατά κύριο λόγο διευκρινίζουν και διορθώνουν αντίστοιχες ρυθμίσεις του νόμου Κατρούγκαλου που είχαν ψηφιστεί το Μάιο του 2016 ή διατάξεων που ίσχυαν εδώ και χρόνια. Σύμφωνα με την επιστημονική ομάδα της Ένωσης για την Υπεράσπιση της Εργασίας και του Κοινωνικού Κράτους (ΕΝΥΠΕΚΚ), ειδικά με τα πρώτα πέντε άρθρα του νέου νόμου συμπληρώνονται και τροποποιούνται διατάξεις που αναφέρονται στους δημοσίους υπαλλήλους και τους στρατιωτικούς. Αξίζει να αναφερθεί επίσης πως ο συγκεκριμένος νόμος περιλαμβάνει και σημαντικές διατάξεις για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες. Οι σημαντικότερες αλλαγές που έγιναν είναι οι ακόλουθες:

Με το Κεφάλαιο Α' του Μέρους Α' (άρθρα 1-5) του ν. 4488/2017, συμπληρώνονται και τροποποιούνται διατάξεις που αναφέρονται στους δημοσίους υπαλλήλους και τους στρατιωτικούς. Μεταξύ άλλων, διευκρινίζεται ότι:

➤ **Εθνική σύνταξη με λιγότερα από 15 έτη**

Η προϋπόθεση συμπλήρωσης 15 ετών ασφάλισης για την καταβολή της εθνικής σύνταξης δεν ισχύει για όσους θεμελιώνουν δικαίωμα σύνταξης με τη συμπλήρωση χρόνου ασφάλισης μικρότερου 15 ετών. Στην περίπτωση αυτή, το ποσό της εθνικής σύνταξης δεν μπορεί να υπολείπεται αυτού που αντιστοιχεί στα 15 έτη ασφάλισης (άρθρο 1 παρ.2).

➤ **Αναζήτηση 5 ή 10 ετών και προ του 2002**

Αν δεν προκύπτει χρόνος ασφάλισης (πραγματικός, πλασματικός, χρόνος προαιρετικής ασφάλισης ή άλλος που λογίζεται ως συντάξιμος), τουλάχιστον 5 ετών από 1/1/2002 μέχρι την έναρξη καταβολής της σύνταξης του υπαλλήλου - λειτουργού του Δημοσίου ή του στρατιωτικού, τότε, για τον υπολογισμό των συντάξιμων αποδοχών αναζητείται χρόνος ασφάλισης (πραγματικός, πλασματικός, χρόνος προαιρετικής ή άλλος που λογίζεται ως συντάξιμος) και κατά το πριν την 1/1/2002 χρονικό διάστημα και μέχρι τη συμπλήρωση συνολικά έως 5 ετών ασφάλισης (άρθρο 1 παρ.3 εδ.α).

Για συντάξεις με έναρξη καταβολής από 1/1/2021, αν δεν προκύπτει χρόνος ασφάλισης (πραγματικός, πλασματικός, χρόνος προαιρετικής ασφάλισης ή άλλος που

λογίζεται ως συντάξιμος), τουλάχιστον 10 ετών από την 1/1/2002 μέχρι την έναρξη καταβολής της σύνταξης του υπαλλήλου - λειτουργού του Δημοσίου ή του στρατιωτικού, τότε για τον υπολογισμό των συντάξιμων αποδοχών αναζητείται χρόνος ασφάλισης πραγματικός, πλασματικός, χρόνος προαιρετικής ή άλλος που λογίζεται ως συντάξιμος) και κατά το πριν την 1/1/2002 χρονικό διάστημα και μέχρι τη συμπλήρωση έως 10 ετών ασφάλισης (άρθρο 1 παρ. 3 εδ.β).

Αντίστοιχες διατάξεις περιλαμβάνονται στο Κεφάλαιο Β' του νόμου και για τον ιδιωτικό τομέα (ΕΦΚΑ πλην Δημοσίου).

➤ **Ανώτατο όριο ανταποδοτικής σύνταξης**

Το συνολικό ακαθάριστο ποσό της ανταποδοτικής σύνταξης δεν μπορεί να υπερβαίνει το ακαθάριστο ποσό των συντάξιμων αποδοχών (άρθρο 1 παρ.4).

➤ **Συντάξιμος, μετά από αναγνώριση, και ο χρόνος της άδειας ανατροφής παιδιών**

Ως συντάξιμος χρόνος θεωρείται και ο χρόνος της άδειας άνευ αποδοχών ανατροφής παιδιών ηλικίας μέχρι 6 ετών, όπως αυτός ισχύει κάθε φορά και ο χρόνος της άδειας άνευ αποδοχών του ν. 3528/2007, με την προϋπόθεση της καταβολής από τον υπάλληλο των προβλεπόμενων ασφαλιστικών εισφορών (άρθρο 2 παρ.1).

➤ **Ανώτατη μείωση 30% της σύνταξης και στις πρόωρες γήρατος του Δημοσίου**

Το συνολικό ποσοστό της μείωσης της πρόωρης σύνταξης γήρατος, κατά τη μεταβατική περίοδο σταδιακής αύξησης των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης, δεν μπορεί να υπερβαίνει το 30% (άρθρο 2 παρ.2).

➤ **Αναστολή της σύνταξης στο δημόσιο**

Η καταβολή της σύνταξης αναστέλλεται για όσο διάστημα ο δικαιούχος εκτίει περιοριστική της ελευθερίας ποινή μεγαλύτερη του ενός (1) έτους και εφόσον το αδίκημα για το οποίο καταδικάστηκε στρέφεται κατά του Δημοσίου ή ΝΠΔΔ. Στην περίπτωση αυτή, η σύνταξη μεταβιβάζεται στους τυχόν δικαιούχους αυτής, σύμφωνα με τις εκάστοτε ισχύουσες διατάξεις για συνταξιοδότηση λόγω θανάτου (άρθρο 2 παρ.3).

➤ **Προσωπική διαφορά εκτός εισφορών και εκτός συνταξίμων αποδοχών**

Από 1/1/2017 οι συντάξιμες αποδοχές, επί των οποίων υπολογίζονται ασφαλιστικές εισφορές, για όσους υπηρετούν ή προσλαμβάνονται στο Δημόσιο με σχέση εργασίας δημοσίου δικαίου και αμείβονται σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 4472/2017, είναι οι μηνιαίες τακτικές αποδοχές της παρ. 10 του άρθρου 153 του ν. 4472/2017, με

εξαίρεση την προσωπική διαφορά. Οι συντάξιμες αυτές αποδοχές έχουν εφαρμογή και στον υπολογισμό των ασφαλιστικών εισφορών των προσώπων αυτών για επικουρική ασφάλιση, εφάπαξ παροχή και υγειονομική περίθαλψη (άρθρο 3).

➤ **Απαράγραπτο το δικαίωμα της σύνταξης**

Το δικαίωμα στη σύνταξη είναι απαράγραπτο, τα δε οικονομικά αποτελέσματα που γεννώνται από την άσκηση του δικαιώματος αυτού ανατρέχουν στην ημερομηνία έναρξης καταβολής της σύνταξης, όπως αυτή προσδιορίζεται κατά περίπτωση από τις οικείες συνταξιοδοτικές διατάξεις του Δημοσίου (άρθρο 4).

Με το Κεφάλαιο Β΄ του Μέρους Α΄ (άρθρα 6-30) τροποποιούνται και συμπληρώνονται διατάξεις του ν. 4387/2016, που αναφέρονται στους φορείς του ΕΦΚΑ (εκτός Δημοσίου). Ειδικότερα, μεταξύ άλλων:

➤ **Αναγνώριση μέχρι 7 πλασματικών ετών για τους αγρότες με ευνοϊκότερους όρους**

Σύμφωνα με το άρθρο 9 του νέου ν. 4488/2017 που τροποποιεί το άρθρο 34 του ν. 4387/2016, η αναγνώριση του χρόνου της παρ. 5 του άρθρου 53 του ν. 3518/2006 εξακολουθεί να ισχύει. Οι ασφαλισμένοι καταβάλλουν μηνιαία εισφορά ύψους 20% επί του 70% του προβλεπόμενου (κατά την υποβολή της αίτησης) κατώτατου βασικού μισθού άγαμου μισθωτού άνω των 25 ετών. Η διαδικασία καταβολής της εισφοράς αυτής καθώς και άλλες διευκρινίσεις θα καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης.

➤ **Αυξημένες εισφορές για αυξημένες συντάξεις**

Παρέχεται η δυνατότητα στους αυτοαπασχολούμενους και ελεύθερους επαγγελματίες να επιλέξουν ως βάση υπολογισμού των εισφορών τους ποσό μεγαλύτερο από το μηνιαίο εισόδημά τους, υπό την επιφύλαξη του ανώτατου ορίου ασφαλιστέου μηνιαίου εισοδήματος που καθορίζει ο ν. 4387/2016.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 11 του νέου νόμου 4488/2017, οι ασφαλισμένοι με αίτησή τους, που υποβάλλεται στον ΕΦΚΑ οποτεδήποτε, μπορούν να επιλέξουν ποσοστά υπολογιζόμενα επί ανώτερης βάσης υπολογισμού από εκείνη που προκύπτει βάσει του μηνιαίου εισοδήματός τους. Στην περίπτωση αυτή το ύψος της βάσης υπολογισμού, ο κλάδος υπέρ του οποίου θα εισφέρει, καθώς και το χρονικό διάστημα εφαρμογής της επιλέγεται από τους ασφαλισμένους με την ως άνω αίτησή τους, με την επιφύλαξη για το ανώτατο όριο ασφαλιστέου μηνιαίου εισοδήματος.

Η εφαρμογή της νέας βάσης υπολογισμού αρχίζει από την πρώτη του επόμενου μήνα υποβολής της αίτησης και παύει να ισχύει και πριν τη παρέλευση του ορισθέντος σύμφωνα με τα ανωτέρω χρονικού διαστήματος αυτοδικαίως, οποτεδήποτε προκύψει ανώτερη βάση υπολογισμού βάσει του μηνιαίου εισοδήματος σε σχέση με την επιλεγείσα, καθώς και από τον επόμενο μήνα από την ανάκληση της αίτησης ή την υποβολή νέας αίτησης εκ μέρους του ασφαλισμένου. Κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια, σύμφωνα με το ίδιο άρθρο, καθορίζεται με απόφαση του Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης.

➤ **Επιστροφή αχρεωστήτως καταβληθεισών εισφορών**

Επανακαθορίζεται η διαδικασία συμψηφισμού και επιστροφής των αχρεωστήτως καταβληθεισών εισφορών στον ΕΦΚΑ. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 15 του νέου νόμου 4488/2017, αχρεωστήτως καταβληθείσες εισφορές στον ΕΦΚΑ συμψηφίζονται με πάσης φύσεως καθυστερούμενες οφειλές, ρυθμισμένες ή μη, των δικαιούχων προς τον ΕΦΚΑ και τους τρίτους φορείς, για τους οποίους ο ΕΦΚΑ συνεισπράττει εισφορές. Αν δεν υπάρχουν οφειλές ή αν, ύστερα από τον συμψηφισμό, προκύπτει υπόλοιπο ποσό, αυτό επιστρέφεται άτοκα στους δικαιούχους ως εξής:

- α) Στις περιπτώσεις μισθωτών, ύστερα από αίτηση των δικαιούχων.
- β) Στις περιπτώσεις ελεύθερων επαγγελματιών και αυτοαπασχολούμενων, η επιστροφή γίνεται μετά την ετήσια εκκαθάριση των οφειλόμενων ασφαλιστικών εισφορών. Τα πρόσωπα αυτά μπορούν, με αίτησή τους, να ζητήσουν το υπερβάλλον ποσό να παραμείνει στον ΕΦΚΑ ως πιστωτικό υπόλοιπο, συμψηφιζόμενο με τις επόμενες εισφορές.

Οι εισφορές υπέρ τρίτων φορέων που συνεισπράττονται από τον ΕΦΚΑ, επιστρέφονται από αυτόν και βαρύνουν τον αντίστοιχο φορέα, υπέρ του οποίου έγινε η είσπραξη. Με απόφαση του Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης καθορίζεται η διαδικασία συμψηφισμού και επιστροφής των εισφορών και κάθε άλλο αναγκαίο ζήτημα για την εφαρμογή των ανωτέρω.

➤ **Επαναπροσδιορισμός του τρόπου υπολογισμού της επικουρικής σύνταξης**

Τροποποιείται το άρθρο 42 του ν. 4052/2012 και επαναπροσδιορίζεται ο τρόπος υπολογισμού του ποσού της επικουρικής σύνταξης για τους έως 31/12/2013 ασφαλισμένους, οι οποίοι καταθέτουν αίτηση συνταξιοδότησης από την 1/1/2015 και εφεξής. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 16, το τμήμα της σύνταξης που αντιστοιχεί στον χρόνο ασφάλισης που έχει πραγματοποιηθεί έως και 31/12/2014,

υπολογίζεται με βάση ποσοστό αναπλήρωσης, το οποίο για κάθε έτος ασφάλισης αντιστοιχεί σε ποσοστό 0,45% επί των συντάξιμων αποδοχών κάθε ασφαλισμένου που υπεβλήθησαν σε εισφορές υπέρ επικουρικής ασφάλισης.

Ως συντάξιμες αποδοχές νοούνται:

α) Για τους μισθωτούς, ο μέσος όρος μηνιαίων αποδοχών του ασφαλισμένου από το έτος 2002 έως και το έτος 2014. Ο μέσος αυτός όρος υπολογίζεται ως το ηλικίο της διαίρεσης του συνόλου των μηνιαίων αποδοχών του ασφαλισμένου δια του χρόνου ασφάλισής του κατά το ανωτέρω χρονικό διάστημα. Ως σύνολο μηνιαίων αποδοχών που έλαβε ο ασφαλισμένος νοείται το άθροισμα των μηνιαίων αποδοχών που υπόκεινται σε εισφορές υπέρ επικουρικής ασφάλισης, για το αντίστοιχο χρονικό διάστημα. Για τον υπολογισμό των συντάξιμων αποδοχών λαμβάνονται υπόψη οι αποδοχές του ασφαλισμένου για κάθε ημερολογιακό έτος, αναπροσαρμοζόμενες σύμφωνα με το άρθρο 8 του ν. 4387/2016.

β) Για τους αυτοαπασχολούμενους και τους ελεύθερους επαγγελματίες, το εισόδημα, το οποίο υπόκειται σε εισφορές υπέρ επικουρικής ασφάλισης του ασφαλισμένου από το έτος 2002 έως και το έτος 2014. Ως εισόδημα νοείται το ποσό που θα αποτελούσε το ασφαλιστέο μηνιαίο εισόδημα αν εκλαμβανόταν ως μηνιαία εισφορά το ποσό που πράγματι καταβλήθηκε για κάθε μήνα ασφάλισης κατά το ανωτέρω χρονικό διάστημα. Στο ποσό της ασφαλιστικής εισφοράς που πράγματι καταβλήθηκε για κάθε ασφαλισμένο συνυπολογίζεται, όπου υπήρχε, και η ασφαλιστική εισφορά που έχει καταβληθεί από τον εργοδότη.

Για τους ασφαλισμένους με ποσό εισφοράς υπέρ επικουρικής ασφάλισης, που προκύπτει ανάλογα με την αξία ή την ποσότητα επί των αγοραζομένων ή πωλουμένων προϊόντων, ο μέσος όρος μηνιαίων τεκμαρτών αποδοχών προκύπτει από την αναγωγή των πραγματικά καταβληθεισών μηνιαίων ασφαλιστικών εισφορών, των ετών 2002 έως και 2014, θεωρώντας ως ποσοστό εισφοράς το 6%. Για τον υπολογισμό των συντάξιμων αποδοχών λαμβάνεται υπόψη το εισόδημα του ασφαλισμένου για κάθε ημερολογιακό έτος, αναπροσαρμοζόμενο σύμφωνα με το άρθρο 8 του ν. 4387/2016.

Επιπροσθέτως ορίζεται ότι αν για τον προσδιορισμό των συντάξιμων αποδοχών δεν προκύπτουν ασφαλιστικά στοιχεία από πραγματικό ή πλασματικό χρόνο ασφάλισης ή από προαιρετική ασφάλιση, για χρονικό διάστημα τουλάχιστον πέντε ετών από το 2002 έως το 2014, τότε για τον υπολογισμό των συντάξιμων αποδοχών του τμήματος της επικουρικής σύνταξης που αντιστοιχεί στο χρόνο ασφάλισης έως και το έτος 2014

αναζητούνται τα ασφαλιστικά στοιχεία και κατά το πριν το έτος 2002 χρονικό διάστημα μέχρι τη συμπλήρωση συνολικά πέντε ετών.

➤ **Αύξηση εισφοράς υπέρ του ΜΤΠΥ (από 4% σε 4,5%)**

Επανακαθορίζονται οι μηνιαίες κρατήσεις των μετόχων του Μετοχικού Ταμείου Πολιτικών Υπαλλήλων (ΜΤΠΥ) σε ποσοστό 4,5% επί των συντάξιμων αποδοχών τους. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 19 του νέου ν. 4488/2017, η πάγια μηνιαία κράτηση των μετόχων του Μετοχικού Ταμείου Πολιτικών Υπαλλήλων (ΜΤΠΥ) ορίζεται σε ποσοστό 4,5% επί των συντάξιμων αποδοχών, όπως αυτές προσδιορίζονται για την κύρια σύνταξη. Η νέα αυτή ρύθμιση οδηγεί σε αύξηση της εισφοράς υπέρ ΜΤΠΥ ύψους 12,5%.

➤ **Αποσύνδεση ασφάλισης από την ιδιότητα (μηχανικοί-δικηγόροι)**

Αποσυνδέεται η υποχρέωση υπαγωγής στην ασφάλιση του ΕΦΚΑ από την ιδιότητα του εγγεγραμμένου στο Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος (ΤΕΕ) ή του εγγεγραμμένου στον οικείο Δικηγορικό Σύλλογο. Όπως ορίζεται στο άρθρο 20 του νέου νόμου 4488/2017, οι αυτοαπασχολούμενοι που είναι εγγεγραμμένοι ή θα εγγραφούν στο Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας (ΤΕΕ) υπάγονται στην ασφάλιση του ΕΦΚΑ, σύμφωνα με τις σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις του πρώην ΤΣΜΕΔΕ του ΕΤΑΑ και του ΕΤΕΑΕΠ, κατά τις διατάξεις του άρθρου 76 του ν. 4387/2016, από την ημερομηνία έναρξης άσκησης του επαγγέλματος στην αρμόδια ΔΟΥ και μέχρι τη διακοπή της επαγγελματικής δραστηριότητας και τη διαγραφή από τη ΔΟΥ.

Οι δικηγόροι που είναι εγγεγραμμένοι ή θα εγγραφούν στους οικείους Δικηγορικούς Συλλόγους και ασκούν ελεύθερο επάγγελμα υπάγονται στην ασφάλιση του ΕΦΚΑ, σύμφωνα με τις ρυθμίσεις του πρώην ΤΑΝ/ΕΤΑΑ και του ΕΤΕΑΕΠ, από την ημερομηνία έναρξης άσκησης του επαγγέλματος στην αρμόδια ΔΟΥ και μέχρι τη διακοπή της επαγγελματικής δραστηριότητας και τη διαγραφή από τη ΔΟΥ.

Η ισχύς των ανωτέρω αρχίζει αναδρομικά από την 1/1/2017. Ασφαλιστικές εισφορές που έχουν καταβληθεί και αφορούν σε περίοδο ασφάλισης από 1/1/2017 έως την ισχύ της ρύθμισης συμψηφίζονται ή επιστρέφονται, πλην των ασφαλιστικών εισφορών για υγειονομική περίθαλψη.

Τα πρόσωπα των παραγράφων 1 και 2 που έχουν υπαχθεί στην ασφάλιση του ΕΦΚΑ και του ΕΤΕΑΕΠ μέχρι την ισχύ του νέου ν. 4488/2017 και για τα οποία προκύπτει διακοπή της ασφάλισής τους στον ΕΦΚΑ και το ΕΤΕΑΕΠ, μπορούν προαιρετικά να συνεχίσουν την ασφάλισή τους για το σύνολο των κλάδων ασφάλισης στους οποίους υπάγονταν μέχρι τη διακοπή της υποχρεωτικής τους ασφάλισης. Στην περίπτωση

αυτή η μηνιαία ασφαλιστική εισφορά υπολογίζεται με βάση το κατώτατο όριο μηνιαίου εισοδήματος για τους ασφαλισμένους άνω 5ετίας του άρθρου 39 του ν. 4387/2016.

Για την προαιρετική συνέχιση της ασφάλισης, υποβάλλεται δήλωση του ασφαλισμένου εντός προθεσμίας 3 μηνών από την έναρξη ισχύος του νέου νόμου 4488/2017. Η προαιρετική συνέχιση της ασφάλισης διακόπτεται, ύστερα από αίτηση του ασφαλισμένου, από την πρώτη ημέρα του επόμενου μήνα από την υποβολή της αίτησης. Νέα αίτηση για προαιρετική ασφάλιση δεν μπορεί να υποβληθεί.

➤ **Ασφάλιση αιρετών**

Αποσαφηνίζεται το ασφαλιστικό καθεστώς των βουλευτών, των περιφερειαρχών, των δημάρχων, των αιρετών οργάνων Α' και Β' βαθμού και των προσώπων που διορίζονται σε θέσεις διοίκησης φορέων του δημοσίου ή του ευρύτερου δημόσιου τομέα ή των ανεξάρτητων διοικητικών αρχών ως προς το ύψος των ασφαλιστικών τους εισφορών για κύρια και επικουρική ασφάλιση, υγειονομική περίθαλψη και εφάπαξ παροχή, υπό το φως των ρυθμίσεων του ν. 4387/2016.

Οι λεπτομέρειες της νέας αυτής ρύθμισης αναφέρονται στο άρθρο 22 του νέου ν. 4488/2017, στην παρ. 8 του οποίου αναφέρεται αφενός μεν ότι η ισχύς των διατάξεων αρχίζει αναδρομικά από 1/1/2017 και αφετέρου ότι, αν από την εφαρμογή τους προκύψουν διαφορές στα ποσά των ασφαλιστικών εισφορών που πρέπει να καταβληθούν από την ανωτέρω ημερομηνία, εφαρμόζονται τα εξής:

α) Αν το ποσό της ασφαλιστικής εισφοράς που έχει καταβληθεί είναι υψηλότερο από εκείνο που προκύπτει από την εφαρμογή του νέου νόμου 4488/2017, το επιπλέον ποσό συμψηφίζεται, μέχρι εξάλειψής του, με μελλοντικές καταβολές ασφαλιστικών εισφορών και

β) Αν το ποσό της ασφαλιστικής εισφοράς που έχει καταβληθεί είναι χαμηλότερο από εκείνο που προκύπτει από την εφαρμογή των νέων διατάξεων, το επιπλέον ποσό που πρέπει να καταβληθεί για την τακτοποίηση των εισφορών των προηγούμενων μηνών καταβάλλεται σε δόσεις, ο αριθμός των οποίων είναι ίσος με τον αριθμό των μηνών για τους οποίους προκύπτει διαφορά στο ύψος των εισφορών, χωρίς την επιβολή προστίμων καθυστέρησης εξόφλησης.

➤ **Απασχόληση λόγω ψυχικών παθήσεων**

Επιτρέπεται η απασχόληση λόγω ψυχικών παθήσεων χωρίς διακοπή ή περικοπή της σύνταξης. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 23 του νέου νόμου 4488/2017, γενικές και ειδικές διατάξεις που προβλέπουν διακοπή ή περικοπή της σύνταξης

αναπηρίας ή της σύνταξης λόγω θανάτου και των προνομιακών ή άλλων επιδομάτων όταν ο δικαιούχος αναλαμβάνει εργασία ή αυτοαπασχολείται, δεν έχουν εφαρμογή στους δικαιούχους που πάσχουν αναπηρίας, η οποία οφείλεται σε ψυχική πάθηση ή νοητική υστέρηση ή συμπαθολογία ψυχικής πάθησης και νοητικής υστέρησης, με ποσοστό 50% και άνω, εφόσον η ανάληψη μισθωτής απασχόλησης ή η αυτοαπασχόληση ενδείκνυται για λόγους ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης και κοινωνικής επανένταξης και η κρίση αυτή πιστοποιείται με γνωμάτευση μονάδας ψυχικής υγείας, η οποία θα ισχύει για τρία έτη, του αντίστοιχου Τομέα Ψυχικής Υγείας, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο ν. 2716/1999.

Η ανάληψη μισθωτής απασχόλησης ή η αυτοαπασχόληση των ανωτέρω προσώπων για λόγους ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης και κοινωνικής επανένταξης, δεν επηρεάζει την σχετική κρίση αξιολόγησης αναπηρίας περί ανικανότητας για κάθε βιοποριστική εργασία, κατά τη διαδικασία πιστοποίησης αναπηρίας από τα ΚΕΠΑ.

➤ **Καταβολή σύνταξης σε περίπτωση ποινικής καταδίκης του δικαιούχου (ΕΦΚΑ)**

Αναστέλλεται, κατ' αντιστοιχία των οριζόμενων στην παρ. 3 του άρθρου 2 (Δημόσιο) του νέου νόμου 4488/2017, η καταβολή της σύνταξης για όσο διάστημα συνταξιούχος του ΕΦΚΑ εκτίει περιοριστική της ελευθερίας ποινή μεγαλύτερη του 1 έτους και υπό την προϋπόθεση ότι το αδίκημα λόγω του οποίου καταδικάστηκε στρέφεται κατά ασφαλιστικού φορέα.

Ειδικότερα σύμφωνα με το άρθρο 27, προκειμένου για τα πρόσωπα που υπάγονται στην ασφάλιση του ΕΦΚΑ, η καταβαλλόμενη σύνταξη αναστέλλεται για όσο διάστημα ο συνταξιούχος εκτίει περιοριστική της ελευθερίας ποινή μεγαλύτερη του 1 έτους και εφόσον το αδίκημα για το οποίο καταδικάστηκε στρέφεται κατά ασφαλιστικού φορέα. Στην περίπτωση αυτή, η σύνταξη μεταβιβάζεται στους τυχόν δικαιούχους αυτής, σύμφωνα με τις εκάστοτε ισχύουσες διατάξεις για τη συνταξιοδότηση λόγω θανάτου. Τα οικονομικά αποτελέσματα της παρούσας διάταξης αρχίζουν από την 1η ημέρα του επόμενου μήνα από τη δημοσίευση του νόμου. Κάθε αντίθετη διάταξη καταργείται.

➤ **Παράταση χορήγησης αναπηρικής σύνταξης**

Παρατείνεται η χορήγηση της αναπηρικής σύνταξης για ένα ακόμα εξάμηνο εφόσον εκκρεμεί ιατρική κρίση ενώπιον των ΚΕΠΑ. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 28 του νέου νόμου 4488/2017 που τροποποιεί το άρθρο 66 του ν. 4144/2013 (ΦΕΚ Α 88), στις περιπτώσεις λήξης του συνταξιοδοτικού δικαιώματος λόγω αναπηρίας και

εφόσον εκκρεμεί στις αρμόδιες υγειονομικές επιτροπές ΚΕΠΑ ιατρική κρίση, χωρίς υπαιτιότητα των ασφαλισμένων, το δικαίωμα συνταξιοδότησής τους λόγω αναπηρίας παρατείνεται για 6 μήνες, με το ίδιο ποσό που ελάμβαναν οι συνταξιούχοι πριν από τη λήξη του δικαιώματος, εφόσον κατά το προηγούμενο χρονικό διάστημα είχαν κριθεί από την υγειονομική επιτροπή με ποσοστό αναπηρίας τουλάχιστον 67%.

Εάν κριθεί από τις υγειονομικές επιτροπές των ΚΕΠΑ ότι αυτοί δεν φέρουν συντάξιμο ποσοστό αναπηρίας ή φέρουν μικρότερο ποσοστό αναπηρίας από το προγενεστέρως κριθέν, οι αχρεωστήτως καταβληθείσες παροχές αναζητούνται άτοκα, δια συμψηφισμού, με μηνιαία παρακράτηση 20% από τις τυχόν χορηγούμενες συνταξιοδοτικές παροχές, ενώ στην περίπτωση που δεν χορηγούνται παροχές, αναζητούνται σύμφωνα με τις διατάξεις του ΚΕΔΕ. Η ρύθμιση αυτή εφαρμόζεται και για όλα τα επιδόματα που χορηγούνται λόγω αναπηρίας, καθώς και για τις συντάξεις με αιτία την αναπηρία, ενώ παράλληλα παρατείνεται και η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη όσων εμπίπτουν στο παρόν άρθρο. Η ισχύς των διατάξεων αυτών αρχίζει αναδρομικά από 1/7/2017.

➤ **Παροχές ασθένειας σε είδος από τον ΕΟΠΥΥ σε ανασφάλιστους και διαζευγμένους**

Τροποποιείται το άρθρο 30 του ν. 1469/1984 αναφορικά με το δικαίωμα παροχών ασθένειας σε είδος από τον ΕΟΠΥΥ για τους ανασφάλιστους και διαζευγμένους. Ειδικότερα σύμφωνα με το άρθρο 29 του νέου νόμου 4488/2017, ο/η ανασφάλιστος/η διαζευγμένος/η σύζυγος δικαιούται να διατηρήσει, ως άμεσα ασφαλισμένος, το δικαίωμα παροχών ασθένειας σε είδος από τον ΕΟΠΥΥ ή άλλο φορέα κοινωνικής ασφάλισης ή το Δημόσιο, που είχε κατά το χρόνο λύσης του γάμου ο έτερος σύζυγος, εφόσον συντρέχουν σωρευτικά οι εξής προϋποθέσεις: **i)** ο γάμος λύθηκε μετά τη συμπλήρωση του 25ου έτους της ηλικίας του, και **ii)** δεν καλύπτεται άμεσα ή έμμεσα για παροχές ασθένειας σε είδος από τον ΕΟΠΥΥ ή άλλο ασφαλιστικό φορέα ή το Δημόσιο.

Για τη διατήρηση του δικαιώματος των παροχών ασθένειας σε είδος, ο ενδιαφερόμενος καταβάλλει μηνιαία ασφαλιστική εισφορά υπέρ υγειονομικής περίθαλψης ως εξής: α) Στον ΕΦΚΑ, για παροχές σε είδος από τον ΕΟΠΥΥ, σε ποσοστό 6,45% επί του ποσού που αντιστοιχεί στον εκάστοτε βασικό μισθό άγαμου μισθωτού άνω των 25 ετών, β) στο Δημόσιο σε ποσοστό 6,45% επί του ποσού που αντιστοιχεί στον εκάστοτε βασικό μισθό άγαμου μισθωτού άνω των 25 ετών, γ) στους λοιπούς ασφαλιστικούς φορείς, την προβλεπόμενη από τους οικείους κανονισμούς

εισφορά ασφαλισμένου και εργοδότη υπέρ υγειονομικής περίθαλψης που υπολογίζεται επί του ποσού που αντιστοιχεί στον εκάστοτε βασικό μισθό άγαμου μισθωτού άνω των 25 ετών.

Το ασφαλιστικό δικαίωμα ασκείται από τον ενδιαφερόμενο μέσα σε 1 έτος από την ημερομηνία έκδοσης της οριστικής απόφασης διαζυγίου.

➤ **Σημαντικές διατάξεις προστασίας των ΑμεΑ**

Ως τη νομοθετική μήτρα πάνω στην οποία θα χτιστεί ένα νέο νομοθετικό πλαίσιο στη χώρα για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, χαρακτηρίζει το νόμο ο πρόεδρος της ΕΣΑμεΑ Ιωάννης Βαρδακαστάνης. Με δεδομένο ότι τα μνημονιακά μέτρα έχουν άμεσα αρνητικές συνέπειες τόσο στα ΑμεΑ όσο και στις οικογένειές τους, η Συνομοσπονδία χαρακτηρίζει σημαντική εξέλιξη, που θα φανεί στο μέλλον το γεγονός ότι ο υπουργός Επικρατείας (Άρθρο 69, Αρμοδιότητα για τα Δικαιώματα των ΑμεΑ - Συντονιστικός Μηχανισμός στην Κυβέρνηση) αναλαμβάνει το συντονιστικό ρόλο του κυβερνητικού έργου καθώς και ότι η Γενική Γραμματεία Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του υπουργείου Δικαιοσύνης (Άρθρο 70, Ορισμός Κεντρικού Σημείου Αναφοράς για την παρακολούθηση εφαρμογής της Σύμβασης) ορίζεται ως το κεντρικό σημείο αναφοράς στην κυβέρνηση.

Παράλληλα δημιουργείται δίκτυο σημείων αναφοράς σε κάθε υπουργείο, σε κάθε Περιφέρεια, σε κάθε δήμο, για την υλοποίηση της Σύμβασης (Άρθρο 71, Ορισμός Επιμέρους Σημείων Αναφοράς για την παρακολούθηση εφαρμογής της Σύμβασης). Ανατίθεται επίσης στο Συνήγορο του Πολίτη (Άρθρο 72, Πλαίσιο για την προαγωγή εφαρμογής της Σύμβασης) σε συνεργασία με την ΕΣΑμεΑ, το πλαίσιο προαγωγής για την παρακολούθηση της υλοποίησης της Σύμβασης και επίσης ανατίθεται στο Ελληνικό Στατιστικό Σύστημα, σε συνεργασία με το Παρατηρητήριο της Ε.Σ.Α.μεΑ., η παραγωγή στατιστικών στοιχείων για την αναπηρία (Άρθρο 68, Νομοπαραγωγική διαδικασία, ανάλυση συνεπειών ρυθμίσεων και παραγωγή επίσημων στατιστικών για τα ΑμεΑ).

(Πηγή: Ρούλα Σαλούρου, EYRO2day, 19/09/2017 και capital.gr, στήλη οικονομία, 18/09/2017)

3.6 Οι αλλαγές στο εργασιακό

Έχοντας ψηφιστεί ο καινούργιος νόμος που αφορά το ασφαλιστικό – συνταξιοδοτικό σύστημα στη χώρα μας, σειρά παίρνει τώρα και το εργασιακό. Μετά λοιπόν από ένα μαπράζ νομοτεχνικών βελτιώσεων και με την έγκριση των θεσμών ψηφίστηκε το νομοσχέδιο του υπουργείου Εργασίας, το οποίο περιέχει 118 άρθρα και σειρά ρυθμίσεων για τις εργασιακές σχέσεις, το προσωρινό ή οριστικό κλείσιμο επιχειρήσεων που παραβιάζουν συστηματικά τη νομοθεσία, τον έλεγχο της αδήλωτης και υποδηλωμένης εργασίας. Σύμφωνα με πηγές του υπουργείου Εργασίας το σχέδιο νόμου «έχει θετικό πρόσημο για την κοινωνία και ενισχύει τα δικαιώματα των εργαζομένων», αλλά περιλαμβάνει και δρακόντεια μέτρα για συστηματικές παραβιάσεις της εργατικής νομοθεσίας.

Στα σημεία όπου υπήρξαν οι αλλαγές πριν από τη ψήφιση του καινούργιου νόμου είναι οι ακόλουθες:

1) Οι τρεις παραβάσεις, οι οποίες θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε αναστολή λειτουργίας των επιχειρήσεων, αφορούν τρεις διαφορετικούς ελέγχους και όχι τρεις διαφορετικές παραβάσεις από έναν έλεγχο. Επίσης διευκρινίζεται ότι, όταν μια επιχείρηση έχει πολλά καταστήματα, σε ποιο από αυτά επιβάλλεται η αναστολή λειτουργίας.

2) Η δήλωση της οικειοθελούς αποχώρησης θα υποβάλλεται εντός 4 εργάσιμων ημερών (αντί των 2 εργάσιμων ημερών όπως είχε ορισθεί στο αρχικό σχέδιο νόμου).

3) Διαγράφεται η υποχρέωση να συνυπογράφεται το πρακτικό, η ενημέρωση και η διαβούλευση μεταξύ των κοινωνικών εταίρων (σ.σ. εργαζομένων-εργοδοτών).

4) Αποσύρεται το άρθρο το οποίο προέβλεπε ότι "οποιαδήποτε ουσιαστική μεταβολή επέλθει στη σύμβαση εργασίας από απόφαση του εργοδότη, η οποία ελήφθη κατά παράβαση των υποχρεώσεων του άρθρου 4, είναι άκυρη".

5) Προστέθηκε νομοτεχνική βελτίωση η οποία προβλέπει όχληση του εργοδότη 15 ημέρες πριν από την έκδοση διαταγής πληρωμής υπέρ του εργαζομένου για δεδουλευμένες αποδοχές.

6) Απεσύρθη η διάταξη για τον αποκλεισμό από τις δημόσιες συμβάσεις εξαιτίας παραβάσεων της εργατικής νομοθεσίας, καθώς θα ενταχθεί στον Νόμο περί Δημοσίων Συμβάσεων και θα γίνει νέο άρθρο ώστε να υπάρχει το ίδιο πλαίσιο για το προσωρινό κλείσιμο μιας επιχείρησης και για όσες επιδοτούνται/επιχορηγούνται από δημόσια και ευρωπαϊκά κονδύλια.

7) Αποσύρονται οι διατάξεις για την αποσαφήνιση του δόλου στο εργατικό ατύχημα.

8) Επίσης δεν γίνονται δεκτές οι τροπολογίες οι οποίες αφορούσαν την "επίσχεση εργασίας σε περίπτωση υπερημερίας του εργοδότη ως προς την καταβολή του μισθού" και την "παράσταση πολιτικής αγωγής για δεδουλευμένες αποδοχές και αποζημίωση απόλυσης".

Στο πεδίο των εργασιακών σχέσεων προβλέπεται ότι θα λαμβάνονται τα ακόλουθα μέτρα:

➤ Πρόστιμο από 500 έως 50.000 ευρώ για όποιον εργοδότη αρνηθεί την πρόσβαση των κλιμακίων του Σώματος Επιθεωρητών Εργασίας (ΣΕΠΕ) ή την παροχή στοιχείων ή πληροφοριών.

➤ Οριστικό λουκέτο σε όποια επιχείρηση δεν συμμορφωθεί με τις κυρώσεις που επιβάλλουν οι Επιθεωρητές Εργασίας σε σχέση με παραβάσεις που εγκυμονούν άμεσο ή σοβαρό κίνδυνο για την ασφάλεια και την υγεία των εργαζομένων.

➤ Προσωρινό λουκέτο επιχείρησης στην περίπτωση που δεν καταβάλλει πλήρως αποδοχές αδείας ή αναλογίας αυτών, επίδομα αδείας ή δεν καταθέσει πίνακα προσωπικού και ωρών εργασίας, απασχολεί εργαζομένους κατά τις ώρες μη λειτουργίας των επιχειρήσεων, "τεμαχίζει" το ωράριο των μερικώς απασχολούμενων και υπερβαίνει τα χρονικά όρια της απασχόλησης του προσωπικού της.

➤ Οριστικό λουκέτο σε επιχειρήσεις των οποίων οι ιδιοκτήτες δεν συμμορφωθούν στις ποινές ή στα πρόστιμα (π.χ., εξάμηνη φυλάκιση, πρόστιμο τουλάχιστον 900 ευρώ) που επιβληθούν, τα οποία σχετίζονται με την απασχόληση αδήλωτου προσωπικού.

➤ Πρόστιμο έως 50.000 ευρώ για παράβαση της υποχρέωσης αναγραφής εργαζομένου στον πίνακα προσωπικού.

➤ Πρόστιμο έως 50.000 ευρώ για όποιον εργοδότη δεν δηλώσει στην "Εργάνη" κάθε αλλαγή ή τροποποίηση του ωραρίου ή της οργάνωσης του χρόνου εργασίας, καθώς και κάθε υπερεργασία και νόμιμη υπερωριακή απασχόληση των εργαζομένων.

➤ Πρόστιμο 10.550 ευρώ για όποιον εργοδότη εκτελεί οικοδομική εργασία ή τεχνικό έργο και δεν αναγγείλει ηλεκτρονικά στο Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα του ΣΕΠΕ (ΟΠΣ - ΣΕΠΕ) το απασχολούμενο προσωπικό πριν από την έναρξη κάθε ημερήσιας απασχόλησης.

➤ Καταλογισμός στον εργοδότη της κατηγορίας της "άτακτης καταγγελίας" σύμβασης σε περίπτωση που αυτός δεν τηρήσει εμπρόθεσμα τις υποχρεώσεις

αναγγελίας οικειοθελούς αποχώρησης, συμπεριλαμβανομένης της υποβολής των συνοδευτικών εγγράφων της παρούσας.

➤ Υποχρέωση του εργοδότη να εφοδιάζει τους εργαζομένους του με αντίγραφο της κατάστασης προσωπικού ή απόσπασμα αυτής όταν απασχολούνται εκτός της έδρας ή του παραρτήματος της επιχείρησης.

➤ Δυνατότητα των κοινωνικών εταίρων (εργοδοτών και εργαζομένων) να καθορίζουν ελεύθερα και οποτεδήποτε, μέσω γραπτής συμφωνίας, τις πρακτικές λεπτομέρειες της ενημέρωσης και διαβούλευσης, στο κατάλληλο επίπεδο, συμπεριλαμβανομένου του επιπέδου της επιχείρησης ή της εγκατάστασης.

➤ Προσδιορισμός χρονικού διαστήματος 60 ημερών για τη συζήτηση των αγωγών και των τακτικών ένδικων μέσων επί εργατικών διαφορών (άκυρη απόλυση, μισθοί υπερημερίας και καθυστερημένοι μισθοί).

➤ Δυνατότητα έκδοσης διαταγής πληρωμής οφειλόμενου μισθού εφόσον η σύναψη της σύμβασης εργασίας αποδεικνύεται εγγράφως.

Με βάση λοιπόν τις παραπάνω αλλαγές που έγιναν στο νομοσχέδιο για το εργασιακό ο τελικός νόμος που αφορά στην αγορά εργασίας αποτελείται από επτά βασικούς άξονες οι οποίοι είναι:

1. Σύμφωνα με το άρθρο 34 «αν μια επιχείρηση μετά την προσωρινή διακοπή της λειτουργίας της ή άλλων διοικητικών κυρώσεων εξακολουθεί να παραβαίνει συστηματικά τις διατάξεις της νομοθεσίας με άμεσο ή σοβαρό κίνδυνο για τους εργαζόμενους», τότε η αρμόδια ελεγκτική υπηρεσία μπορεί να εισηγηθεί στον υπουργό Εργασίας ακόμη και την οριστική διακοπή της λειτουργίας της.

2. Προστίθενται διατάξεις στον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (Κ.Πολ.Δ.), καθώς και στον εισαγωγικό νόμο αυτού, σχετικά με τη συζήτηση των αγωγών και των τακτικών ένδικων μέσων επί των διαφορών για άκυρη απόλυση, μισθούς υπερημερίας και καθυστερούμενους μισθούς και ορίζεται ότι αυτή (η συζήτηση) προσδιορίζεται υποχρεωτικά μέσα σε εξήντα (60) ημέρες από την κατάθεσή τους (και επί αναβολής μέσα σε τριάντα ημέρες) και η απόφαση δημοσιεύεται υποχρεωτικά μέσα σε τριάντα (30) ημέρες από τη συζήτηση.

3. Επίσης περιέχονται ρυθμίσεις για την αδήλωτη-υποδηλωμένη εργασία, για τις οποίες προβλέπεται η υποχρέωση ηλεκτρονικής αναγγελίας των υπερωριών πριν από την έναρξη του ωραρίου του εργαζόμενου. Μάλιστα, το υπουργείο επεξεργάζεται για το άμεσο μέλλον και σχέδιο ενημέρωσης των υπερωριών μέσω μηνύματος sms.

Επίσης στο σχέδιο νόμου υπάρχει point system για τις παραβάσεις της εργατικής νομοθεσίας από τους εργοδότες και ανάλογα με το μέγεθος της παράβασης θα επιβάλλεται και η αντίστοιχη ποινή. Επίσης περιέχεται ρύθμιση για την ηλεκτρονική δήλωση της οικειοθελούς αποχώρησης των εργαζομένων και από τους εργοδότες.

4. Στο μείζον ζήτημα της απλήρωτης εργασίας που απασχολεί δεκάδες χιλιάδες εργαζόμενους περιλαμβάνεται συντόμευση της εκδίκασης των διαφορών με την πρόβλεψη συγκεκριμένου χρονικού ορίου 60 ημερών για την αρχική εκδίκαση της υπόθεσης, ενώ προβλέπονται χρονικοί περιορισμοί των αναβολών και την τελική απόφαση. Επίσης δίνει τη δυνατότητα έκδοσης διαταγών πληρωμής για τους εργαζόμενους και αναγκαστικής εκτέλεσης σε βάρος του εργοδότη με μειωμένο ή και μηδενικό δικαστικό ένσημο.

5. Στις περιπτώσεις απλήρωτης εργασίας με βάση τον νόμο που πέρασε το καλοκαίρι, θα θεωρείται «βλαπτική καταγγελία της σύμβασης κατά του εργοδότη», ενώ θα μπορεί ο εργαζόμενος να εισπράττει επίδομα ανεργίας.

6. Με το άρθρο 53 καθορίζονται οι προϋποθέσεις για την επιδότηση ανεργίας στις περιπτώσεις που ο άνεργος έχει ασκήσει το δικαίωμα που του παρέχει το άρθρο 7 του ν. 2112/1920 και έχει θεωρήσει τη μονομερή βλαπτική μεταβολή των όρων εργασίας του ως καταγγελία της σχέσης εργασίας από τον εργοδότη. Συγκεκριμένα, ο εν λόγω άνεργος επιδοτείται εάν, μαζί με την αίτηση για επιδότηση, προσκομίσει στον ΟΑΕΔ την εξώδικη δήλωση με την οποία άσκησε το εν λόγω δικαίωμα και το αποδεικτικό κοινοποίησής της στον εργοδότη. Εντός έξι μηνών από την υποβολή της αίτησης, ο άνεργος οφείλει να προσκομίσει στην αρμόδια υπηρεσία του ΟΑΕΔ είτε έγγραφα που αποδεικνύουν την εξόφληση της αποζημίωσης απόλυσης από τον εργοδότη είτε την αγωγή που άσκησε κατά αυτού. Σε περίπτωση παράβασης των προαναφερόμενων, καθώς και εάν η ασκηθείσα αγωγή δεν γίνει τελεσίδικα δεκτή, η επιδότηση ανεργίας διακόπτεται και τα ήδη καταβληθέντα ποσά επιστρέφονται.

7. Στο σχέδιο νόμου υπάρχει και η ποινή αποκλεισμού των συγκεκριμένων παραβατικών εργοδοτών από πάσης φύσεως δημόσια χρηματοδότηση, όπως είχε προαναγγείλει η υπουργός Εργασίας Έφη Αχτσιόγλου. Συγκεκριμένα αποκλείονται οι οικονομικοί κ.λπ., φορείς, από τη συμμετοχή σε διαδικασία σύναψης δημοσίων συμβάσεων έργων εφόσον αυτοί έχουν διαπράξει σοβαρό επαγγελματικό παράπτωμα, κατά τα ειδικότερα οριζόμενα. Μεταξύ άλλων, στις εν λόγω συμβάσεις, πρέπει να περιλαμβάνεται ειδικός όρος για την εφαρμογή των διατάξεων της εργατικής και ασφαλιστικής νομοθεσίας και της νομοθεσίας περί υγείας και ασφάλειας των

εργαζομένων και πρόληψης επαγγελματικού κινδύνου, διαφορετικά η σύμβαση είναι άκυρη και απορρίπτεται η δαπάνη πληρωμής. Προβλέπεται ότι η επιβολή για δεύτερη φορά κύρωσης από το ΣΕΠΕ για παραβάσεις που χαρακτηρίζονται ως «υψηλής» ή «πολύ υψηλής» σοβαρότητας οδηγεί υποχρεωτικά σε έκπτωση του οικονομικού φορέα από τη σύμβαση ή το πρόγραμμα (άρθρο 41).

(Πηγή: Στέλιος Παπαπέτρου, naftemporiki.gr, 30/08/2017 και Δημήτρης Κατσαγάνης, capital.gr, στήλη οικονομία, 09/09/2017)

Κεφάλαιο 4 Η πορεία των επιχειρήσεων στα χρόνια της κρίσης

Ένα άλλο μέτωπο που χτύπησε και συνεχίζει να χτυπάει η οικονομική κρίση είναι αυτό των επιχειρήσεων. Οι Ελληνικές επιχειρήσεις, καλούνται να λειτουργήσουν μέσα σε ένα περιβάλλον εκρηκτικό. Οι επιχειρήσεις καλούνται λοιπόν να λειτουργήσουν μέσα σ' ένα περιβάλλον που συχνά επαναλαμβάνεται στις ίδιες λανθασμένες σταθερές. Αυτό σημαίνει πως οι συνθήκες ρευστότητας, οι συνθήκες περιβάλλοντος της επιχειρηματικότητας, η αγορά εν τέλει, παρουσιάζει τις ίδιες αδυναμίες και τις ίδιες αρρυθμίες, που παρουσίαζε η ελληνική οικονομία πριν την είσοδό της στην κρίση. Με αποτέλεσμα πολλοί να είναι αυτοί που αναγκάστηκαν να κλείσουν την επιχείρησή τους και να στραφούν σε ξένες αγορές, όπως είναι η Βουλγαρία. Όσοι έμειναν όμως, καλούνται να λειτουργήσουν και να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες της αγοράς.

4.1 Η στάση των παλιών και νέων επιχειρήσεων απέναντι στη κρίση

Στη σημερινή οικονομική κρίση οι συνθήκες είναι διαφορετικές για τις νέες και τις παλιές επιχειρήσεις, οι οποίες δραστηριοποιούνται στην αγορά περισσότερα χρόνια. Τόσο στις παλιές όσο και στις νέες επιχειρήσεις τα αποτελέσματα της οικονομικής κρίσης είναι εμφανής. Η προσαρμογή σε μια αλλαγμένη συμπεριφορά των πελατών και, κυρίως, η αύξηση της ευαισθησίας στην τιμή αποτελεί μια σημαντική παράμετρο της συμπεριφοράς. Αμφότερες οι ομάδες των επιχειρήσεων, στην πορεία της οικονομικής κρίσης αναγκάστηκαν να βελτιστοποιήσουν τις εσωτερικές τους επιχειρηματικές διαδικασίες, ώστε να έχουν τη δυνατότητα μιας πιο ευέλικτης προσαρμογής στην αγορά.

Κυρίως, οι νέες επιχειρήσεις μπορούν να αξιοποιήσουν τις ευκαιρίες που προκύπτουν από την έξοδο μερικών ανταγωνιστών από την αγορά και έτσι να ενδυναμώσουν τη θέση τους. Η μεγαλύτερη πρόκληση όμως τόσο για τις παλιές όσο και για τις νέες επιχειρήσεις είναι η διατήρηση της καλής φήμης και της θέσεώς τους στην αγορά. Αυτό σημαίνει εξασφάλιση των πωλήσεων και απόκτηση νέων πελατών. Επίσης, η εξασφάλιση της χρηματοδότησης της επιχείρησης και η προσαρμογή των οργανωτικών δομών της στις απαιτήσεις της οικονομικής κρίσης αποτελούν σημαντικές παραμέτρους. Οι πιο ευέλικτες οργανωτικές δομές θα οδηγήσουν στην εντατικοποίηση της εξασφάλισης των πελατών και στην καλύτερη παροχή εξυπηρητήσεων προς τους πελάτες.

Σχετικά με τις παλιές επιχειρήσεις τώρα, η προσαρμογή στη νέα δομή κινήτρων των πελατών, η μείωση του κόστους και η υποκίνηση των στελεχών είναι σημαντικοί παράγοντες. Σε ότι αφορά τις νέες επιχειρήσεις, καθοριστικοί παράγοντες είναι οι καινοτόμες προσεγγίσεις της αγοράς και οι συνεργασίες. Οι στρατηγικές συμμαχίες με άλλες επιχειρήσεις παρέχουν τη δυνατότητα της επίτευξης μεγαλύτερης χρηματοοικονομικής ευχέρειας και ρευστότητας για την αντιμετώπιση της κρίσης. Για όλες όμως τις επιχειρήσεις η εξασφάλιση της ρευστότητας μέσω της χρησιμοποίησης αποθεμάτων ρευστότητας και η εντατικοποίηση της επεξεργασίας της αγοράς με την ανάπτυξη νέων προϊόντων και προσφορών υπηρεσιών είναι σημαντικοί παράγοντες, κάτι που απαιτεί, όμως, λόγω της οικονομικής κρίσης, προσαρμογή του συνολικού επιχειρηματικού μοντέλου. Επιπλέον η επέκταση σε νέους επιχειρηματικούς τομείς, η διοίκηση της σχέσης με τους πελάτες, η εξασφάλιση της ποιότητας σε σχετικά χαμηλές τιμές και η αύξηση των ιδίων κεφαλαίων αποτελούν σημαντικές προϋποθέσεις. Οι επιχειρήσεις με ίδια κεφάλαια έχουν μεγαλύτερη δυνατότητα να αντιμετωπίσουν την οικονομική κρίση λόγω των όλο και δυσκολότερων συνθηκών χρηματοδότησης.

Για να επιτευχθούν όμως αυτά που αναφέρθηκαν απαιτείται ο σωστός στρατηγικός σχεδιασμός. Για να υλοποιηθεί όμως σωστά ο στρατηγικός σχεδιασμός πρέπει να αποφευχθούν κάποια λάθη, τα οποία είναι τα ακόλουθα:

➤ Πρώτον, δεν υφίσταται κανένα σωστό σχεδιασμό. Ένα στρατηγικό σχέδιο πρέπει να περιλαμβάνει πληροφόρηση σχετικά με τους στόχους και τις υποθέσεις σε ό, τι αφορά τα προϊόντα και την απόδοση της συνολικής προσφοράς, τις αγορές και το περιβάλλον της επιχείρησης, την οργάνωση και την εκτέλεση της διοίκησης, καθώς και τις χρηματοοικονομικές συνθήκες.

➤ Δεύτερον, κυριαρχεί πάρα πολύ ο συναισθηματισμός. Συχνά οι προβλέψεις στηρίζονται, για πρακτικούς λόγους, στο συναίσθημα των διευθυντικών στελεχών και σε ιστορικά στοιχεία. Δεν λαμβάνονται υπόψη επίκαιρα πρωτογενή και δευτερογενή στοιχεία σχετικά με τους πελάτες, το μείγμα μάρκετινγκ, το εξωτερικό περιβάλλον.

➤ Τρίτον, υπάρχουν μεγάλα σχέδια και καμία καθοδήγηση-οδηγίες. Η στρατηγική και ο σχεδιασμός είναι εξαιρετικά, δεν μπορούν, όμως από μόνα τους να πραγματοποιηθούν. Λείπουν οι σαφείς οδηγίες (μέτρα). Υπάρχει, ιδιαίτερα στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, ένα μεγάλο χάσμα μεταξύ στρατηγικής και εφαρμογής.

➤ Τέταρτον, υλοποιούνται πολλά μικρά σχέδια. Κάθε διεύθυνση ή τμήμα της επιχείρησης (πωλήσεων, μάρκετινγκ, παραγωγής, οικονομικό, κ.λπ.) έχει το δικό του

σχέδιο, με αποτέλεσμα η επιχείρηση να είναι διασκορπισμένη, γιατί οι δραστηριότητες δεν συμφωνούν μεταξύ τους και λείπουν οι προτεραιότητες.

➤ Πέμπτον, λείπουν οι πόροι. Δεν πρέπει να λαμβάνονται υπόψη μόνο οι διαστάσεις της αγοράς και της αποδοτικότητας, αλλά και οι χρηματοοικονομικές διαστάσεις, καθώς και το απαιτούμενο προσωπικό.

➤ Έκτον, δεν υπάρχει παρακολούθηση της επίτευξης των στόχων. Η εφαρμογή του σχεδιασμού πρέπει να παρακολουθείται συνεχώς με ανάλογα πληροφοριακά συστήματα βασισμένα σε δείκτες προειδοποίησης.

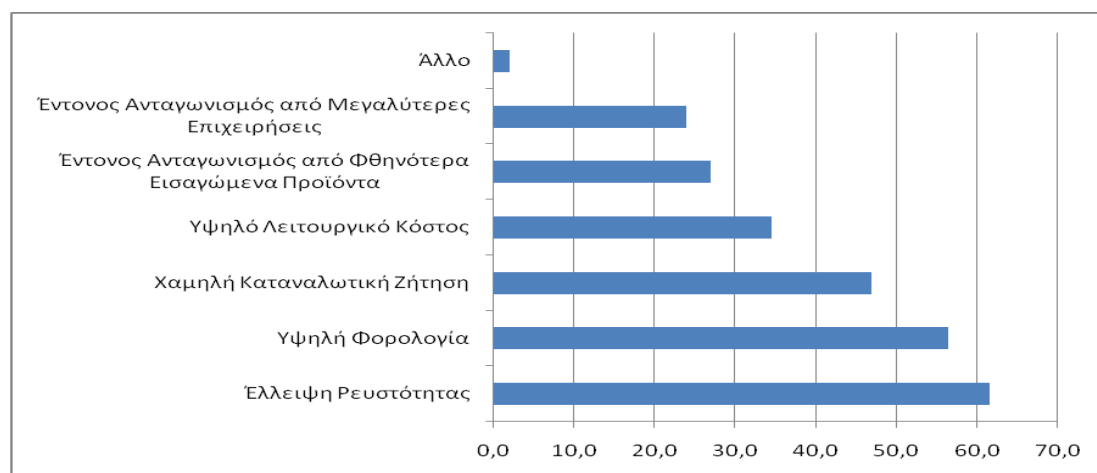
(Πηγή: Νικόλαος Παπαβασιλείου, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, στήλη οικονομία, 05/11/2011)

4.2 Τα προβλήματα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αποτελούν τα πρώτα και τα σημαντικότερα θύματα της οικονομικής κρίσης. Επιπλέον οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι αυτές που επηρεάζονται δυσανάλογα σε σχέση με το μέγεθος τους από την οικονομική ύφεση, λόγω των περιορισμένων οικονομικών πόρων τους και την κύρια εξάρτησή τους από τον τραπεζικό δανεισμό, ωθώντας τις στην καταβολή υψηλότερων επιτοκίων από τις μεγάλες επιχειρήσεις, γεγονός που τις επιβαρύνει ακόμα περισσότερο οικονομικά σε περιόδους κρίσης. Η Εθνική Συνομοσπονδία Ελληνικού Εμπορίου συνοψίζει τα ακόλουθα επτά ως τα κυριότερα εμπόδια που καλούνται να υπερβούν σήμερα οι ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις: 1) Χρηματοδότηση-Ρευστότητα, 2) Φορολογία, 3) Ασφαλιστικό, 4) ΕΣΠΑ – Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ), 5) Παραεμπόριο, 6) Εμπορικές Μισθώσεις, 7) Τειρεσίας.

Στο παρακάτω διάγραμμα που ακολουθεί 4.1 αποτυπώνονται τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις στη λειτουργία τους.

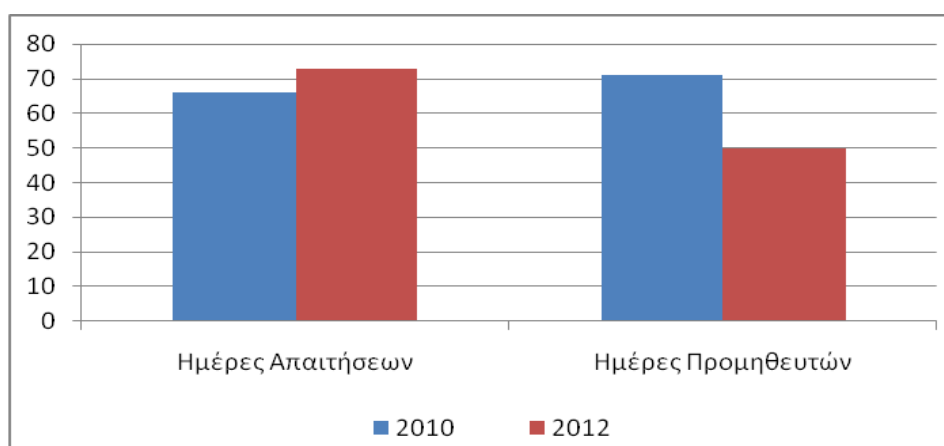
Διάγραμμα 4.1 Τα σημαντικότερα προβλήματα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων

Από την παρατήρηση του παραπάνω διαγράμματος ότι με βάση τα στοιχεία της Ε.Σ.Ε.Ε (Ιανουάριος 2013) διαπιστώνουμε ότι ως κυριότερα προβλήματα αναδείχθηκαν η έλλειψη ρευστότητας (61,6%), η υψηλή φορολογία (56,4%) και η χαμηλή καταναλωτική ζήτηση (46,8%). Επιπλέον προβλήματα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων αποτελούν το υψηλό λειτουργικό κόστος (34,5%), ο έντονος ανταγωνισμός από φθηνότερα εισαγόμενα προϊόντα (26,9%) και ο έντονος ανταγωνισμός από μεγαλύτερες επιχειρήσεις (23,0%).

Ορμώμενοι από το γεγονός ότι η ρευστότητα αποτελεί το σημαντικότερο πρόβλημα της βιωσιμότητας των ελληνικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων οδηγούμαστε στο σημείο να αποτυπώσουμε διαγραμματικά το πρόβλημα της ρευστότητας και να το αναλύσουμε όπως φαίνεται και στο διάγραμμα 4.2 που ακολουθεί.

Διάγραμμα 4.2 Αποτύπωση του προβλήματος της ρευστότητας

Από την ανάλυση του διαγράμματος βλέπουμε ότι κατά την τελευταία διετία οι καθυστερήσεις εισπράξεων από πελάτες έχουν αυξηθεί ενώ οι πληρωμές προς προμηθευτές γίνονται συντομότερα. Συγκεκριμένα, η χρονική απόκλιση της μεταξύ είσπραξης των απαιτήσεων και της αποπληρωμής των προμηθευτών είναι 23 ημέρες υπέρ της αποπληρωμής των προμηθευτών, ενώ το 2010 ο χρόνος εισπράξεων και πληρωμών ήταν πιο ισορροπημένος, αφού η χρονική διαφορά άγγιζε τις 5 ημέρες υπέρ της είσπραξης των απαιτήσεων. Αυτό είχε το θετικό στοιχείο ότι τα κεφάλαια των προμηθευτών αποπληρώνονταν σε μεταγενέστερο χρόνο σε σχέση με τη χρονική περίοδο είσπραξης των απαιτήσεων και χρησίμευαν σαν κεφάλαια κίνησης. Αντιθέτως, το 2012 η ένταση της κρίσης και ο φόβος μη αποπληρωμής των υποχρεώσεων, ώθησε τους προμηθευτές να ζητούν σε πολλές περιπτώσεις

προκαταβολικές πληρωμές ή αποπληρωμή σε εύλογο χρονικό διάστημα, όπως αυτό αποφαίνεται από τις συμβάσεις.

Στον ζωτικό τομέα της χρηματοδότησης τώρα, σύμφωνα με την SBA (2013), η Ελλάδα εμφανίζει τη χαμηλότερη επίδοση στην ΕΕ και, δυστυχώς, η τάση αυτή φαίνεται να επιδεινώνεται με το χρόνο. Πιο συγκεκριμένα, σχεδόν το 1/3 των αιτήσεων για χορήγηση δανείων που υποβάλλουν οι ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις απορρίπτονται (μέσος όρος της ΕΕ: 15%), γεγονός που οφείλεται στην απροθυμία των τραπεζών να χορηγήσουν δάνειο. Επίσης, ο συνολικός χρόνος που απαιτείται μέχρι την ημέρα καταβολής της πληρωμής είναι υπερδιπλάσιος του μέσου όρου της ΕΕ (113 ημέρες έναντι 53), οι πληρωμές που δεν πραγματοποιήθηκαν αντιστοιχούν στο 4,9 % του συνόλου (μέσος όρος της ΕΕ: 2,9%), ενώ οι επενδύσεις σε κεφάλαια επιχειρηματικού κινδύνου αντιστοιχούν μόλις στο ένα δέκατο του μέσου όρου, γεγονός που δείχνει την αρνητική διάθεση για εταιρικούς συνασπισμούς και την αποφυγή ξένων επενδυτών να χρηματοδοτήσουν επενδυτικά σχέδια σε ασταθές οικονομικοκοινωνικό περιβάλλον.

Τέλος όσον αφορά στη μόχλευση, σχεδόν το 75% των μικρομεσαίων επιχειρήσεων έχουν συνάψει δάνειο, ενώ το 30% έχει πρόβλημα υπερδανεισμού. Μέσα σε διάστημα ενός έτους το ποσοστό υπερδανεισμένων έχει αυξηθεί σημαντικά, αν αναλογιστούμε ότι το 2012 το ποσοστό αυτό ήταν 25%. Αυτό το γεγονός αξιολογείται από τις επιχειρήσεις ως δυσχερέστερο συγκριτικά με το προηγούμενο έτος, ενώ η γενικότερη δυσκολία πρόσβασης σε χρηματοδότηση αποτελεί το πλέον πιεστικό πρόβλημα για το 1/3 των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

(Πηγή: Βασίλης Κορκίδης, naftemporiki.gr, στήλη κοινωνία, 27/11/2013 και Intelligent Deep Analysis, Νοέμβριος 2013)

4.3 Ο φόβος για το μέλλον των οικογενειακών επιχειρήσεων

Με τον όρο οικογενειακή επιχείρηση δεν ορίζεται μια περιορισμένη σε οικονομικό ορίζοντα, απασχόληση και δίκτυα, επιχείρηση, αλλά επιχειρήσεις που μπορεί να είναι από ανώνυμες εταιρείες, έως και προσωπικές, ατομικές επιχειρήσεις με εξαγωγικό ή τοπικό προσανατολισμό, που έχουν κατορθώσει να διατηρήσουν τον οικογενειακό χαρακτήρα στη λήψη αποφάσεων και την διοικητική πυραμίδα.

Οι οικογενειακές επιχειρήσεις λόγω της κρίσης έχουν να αντιμετωπίσουν δυστυχώς ακόμη πιο οξύτερα προβλήματα από τις υπόλοιπες επιχειρήσεις. Τα προβλήματα λοιπόν που καλούνται να αντιμετωπίσουν είναι:

- θεσμικά, (ελλιπής ενημέρωση για τη διαδικασία μεταβίβασης, έκδοση νέας άδειας λειτουργίας, κλπ), υπό την έννοια ότι δεν υπάρχει ένας κώδικας ενεργειών ο οποίος επιτρέπει την βήμα- βήμα προσέγγιση και υποστήριξη του επιχειρηματία.
- φορολογικά, (υψηλή φορολογία μεταβίβασης, «άτυπη» μεταβίβαση, κλπ) και χρηματοδοτικά (έλλειψη οικονομικών και φορολογικών κινήτρων, προσαρμογή προσωπικού, συρρίκνωση κλάδου ή δραστηριότητας, κλπ) και
- κοινωνικά - εργασιακά, (ικανότητες και δεξιότητες του διαδόχου, κατάρτιση του διαδόχου, κλπ) υπό την έννοια της αδυναμίας των επιχειρήσεων να αναγνωρίσουν πρώτιστα τις ανάγκες σε προσωπικό και δευτερευόντως να προσελκύσουν τους κατάλληλους υποψηφίους. Επομένως, οι οικογενειακές επιχειρήσεις χρειάζονται υποδομές συμβουλευτικής και αξιολόγησης ανθρώπινου δυναμικού. Τα προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης απέτυχαν να προετοιμάσουν το έδαφος στη διάρκεια των προηγούμενων ετών.

Με βάση τα πρόσφατα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης φαίνεται ότι μόνο το 30%, δηλαδή 3 στις 10 οικογενειακές επιχειρήσεις επιβιώνουν με τη μετάβαση στη δεύτερη γενιά, ενώ μόνο το 10%, δηλαδή 1 στις 10 οικογενειακές επιχειρήσεις καταφέρνουν να διατηρήσουν την οικογενειακή επιχείρηση με τη μετάβαση στην τρίτη γενιά, ενώ αντίστοιχα, μόνο το 3%, δηλαδή 3 στις 100 οικογενειακές επιχειρήσεις καταλήγουν στην τέταρτη γενιά.

Από την άλλη πλευρά το μέλλον των οικογενειακών επιχειρήσεων είναι σχεδόν αβέβαιο καθώς ο συνδυασμός της οικονομικής κρίσης και του ασταθές περιβάλλοντος με μελλοντικές αλλαγές είναι πιθανό να σταθούν εμπόδιο στη συνέχιση των οικογενειακών επιχειρήσεων με το φόβο για το αύριο να κυριαρχεί. Σύμφωνα με το NextGen Survey που πραγματοποιήθηκε από την Deloitte μεταξύ Ιανουαρίου και Απριλίου 2017, όπου συμμετείχαν 268 μέλη της νέας γενιάς των ηγετών οικογενειακών επιχειρήσεων από την Ελλάδα, καθώς και από χώρες της Ευρώπης, της Μέσης Ανατολής και της Αφρικής, η συντριπτική πλειονότητα των ερωτηθέντων δήλωσε ότι το ενδεχόμενο σημαντικών αλλαγών έχει ληφθεί υπόψη στο στρατηγικό πλάνο των εταιρειών τους, ενώ ένα σημαντικό ποσοστό εκτιμά ότι οι όποιες μελλοντικές αλλαγές είναι πιθανότερο να αποτελέσουν εμπόδιο στην ανάπτυξη των οικογενειακών επιχειρήσεων. Αναφορικά με την ενδεχόμενη απώλεια μεριδίων αγοράς από την είσοδο νέων παικτών στις αγορές δραστηριοποίησής τους

τα επόμενα χρόνια, 30% περίπου των ερωτηθέντων εκτιμά ότι υπάρχει πιθανότητα απώλειας, ενώ ένα επιπλέον 25% δεν αποκλείει το συγκεκριμένο ενδεχόμενο. Την ίδια στιγμή, η πλειονότητα των συμμετεχόντων στην έρευνα θεωρεί πως η διοίκηση της οικογενειακής επιχείρησής τους, και ιδιαίτερα οι νεότερες γενιές που συμμετέχουν σε αυτή, κατανοεί τους παράγοντες που επιφέρουν αλλαγές στην αγορά, έχοντας τις απαραίτητες δεξιότητες για να αντιμετωπίσει τις όποιες προκλήσεις. Ωστόσο, παρά την εμπιστοσύνη που δείχνουν να αποπνέουν οι διοικήσεις των οικογενειακών επιχειρήσεων, τα ευρήματα της έρευνας εμφανίζουν ορισμένες βασικές αδυναμίες ως προς την προσαρμογή των επιχειρήσεων στις ανάγκες ενός συνεχώς μεταβαλλόμενου περιβάλλοντος, με κυριότερη την έλλειψη κατάλληλων δεξιοτήτων από τους εργαζόμενους.

Τέλος σε ότι αφορά τους παράγοντες που εμφανίζουν τις περισσότερες πιθανότητες να επιφέρουν σημαντικές αλλαγές στις οικογενειακές επιχειρήσεις, παρατηρείται διαφορά μεταξύ των Ελλήνων ηγετών της νέας γενιάς και των ομολόγων τους από άλλες χώρες. Ενώ στις υπόλοιπες χώρες οι ενδεχόμενες μεταβολές στις σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας και το θέμα της διαδοχής στη διοίκηση έλαβαν μεγαλύτερη βαρύτητα, στην Ελλάδα επικράτησαν οι αλλαγές στην αγορά, καθώς και οι μεταβολές στο ιδιοκτησιακό καθεστώς των οικογενειακών επιχειρήσεων. Αυτή η διαφορά αντικατοπτρίζει τους ισχυρούς δεσμούς που διέπουν τις ελληνικές οικογένειες και βοηθούν στην εξομάλυνση τυχόν διαφορών μεταξύ των μελών τους, καθώς και το γεγονός ότι η αβεβαιότητα στην ελληνική οικονομία και αγορά συνεχίζει να είναι πιο έντονη σε σχέση με άλλες χώρες, όπως και την αυξημένη δραστηριότητα που σχετίζεται με εξαγορές και συγχωνεύσεις, τουλάχιστον σε επίπεδο συζητήσεων και διαπραγματεύσεων μεταξύ επενδυτών και ελληνικών επιχειρήσεων.

(Πηγή: Γ. Καββαθάς, naftemporiki.gr, στήλη οικονομία και αγορές/επιχειρήσεις, 29/05/2017 και εφημερίδα Liberal, στήλη οικονομία/επιχειρήσεις, 25/5/2017)

4.4 Οι νικητές και οι χαμένοι της οικονομικής κρίσης

Λόγω της οικονομικής κρίσης και της αστάθειας που βιώνει η χώρα μας τα τελευταία χρόνια πολλοί λίγοι ήταν οι επιχειρηματικοί κλάδοι που άντεξαν την παρατεταμένη ύφεση στην ελληνική οικονομία. Σχεδόν τρεις στους τέσσερις κλάδους εμφάνισαν αρνητικό πρόσημο κατά την περίοδο 2009-2014, ενώ περίπου ένας στους δύο κλάδους παρουσίασε κάμψη μεγαλύτερη από εκείνη του παρουσίασε το ΑΕΠ της χώρας. Αναλύοντας τα στοιχεία που έχουμε στη διάθεση βλέπουμε ότι αυτόματα γίνεται ένας διαχωρισμός σε αυτούς που άντεξαν την κρίση και βγήκαν νικητές και σε αυτούς που δυστυχώς βγήκαν να έχουν πληγεί περισσότερο. Στα διαγράμματα που ακολουθούν παρουσιάζονται ποιο κλάδοι τα κατάφεραν και ποιο όχι.

Διάγραμμα 4.3 Οι νικητές της οικονομικής κρίσης

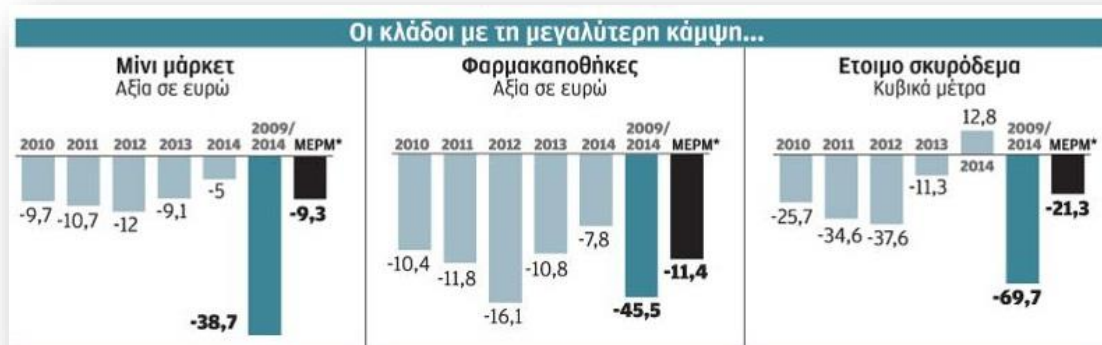

Παρατηρώντας το διάγραμμα 4.3 βλέπουμε ότι ο κλάδος των προϊόντων με ετικέτα, οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις και τα τουριστικά γραφεία είναι οι τρεις μεγάλοι νικητές που άντεξαν στη κρίση περισσότερο. Τα προϊόντα ιδιωτικής ετικέτας είναι ο κλάδος που διευρύνθηκε περισσότερο απ' οποιονδήποτε άλλο. Σχεδόν 50% έχει διευρυνθεί (σε αξία) στην 5ετία και πλέον, η ιδιωτική ετικέτα ξεπερνάει το 1/5 των πωλήσεων των σούπερ μάρκετ. Συγκεκριμένα, το μερίδιό τους στις πωλήσεις σούπερ μάρκετ έχει διευρυνθεί από 14% το 2009 στο 21% στο τέλος του 2014 στην κρίσιμη πενταετία. «Καλώς ή κακώς, όσο η κρίση εντείνεται, τόσο χάνεται η πίστη των καταναλωτών στα αποκαλούμενα branded προϊόντα», λέει ο κ. Ρεγκούζας. Η αύξηση της ζήτησης των προϊόντων αναμφίβολα κράτησε τα σούπερ μάρκετ σχεδόν ανέπαφα από την κρίση. Οι επιχειρήσεις τους είναι από τους κερδισμένους μέχρι σήμερα, καθώς εμφανίζουν οριακή μείωση (-4%) των δραστηριοτήτων τους μέσα στην κρίσιμη πενταετία. Και όπως επισημαίνουν τα στελέχη της «Στόχασις

Σύμβουλοι Επιχειρήσεων», οι αλυσίδες σούπερ μάρκετ ενίσχυσαν την ήδη εδραιωμένη θέση που κατέχουν στην προτίμηση των καταναλωτών.

Στους κερδισμένους ακόμη περιλαμβάνονται συγκεκριμένοι κλάδοι τροφίμων, όπως οι ιχθυοκαλλιέργειες και τα τυροκομικά. Ο κλάδος της ιχθυοκαλλιέργειας επηρεάζεται λιγότερο από την ελληνική ύφεση, λόγω κυρίως του έντονου εξαγωγικού του χαρακτήρα, αλλά και της στροφής των καταναλωτών από το ακριβό πελαγίσιο ψάρι στο προϊόν ιχθυοτροφείου. Από την άλλη πλευρά, η αγορά των τυροκομικών και γενικότερα των γαλακτοκομικών προϊόντων, παρουσιάζει σχετικά ανελαστική ζήτηση, καθώς θεωρούνται βασικό συστατικό της παραδοσιακής, καθημερινής διατροφής των Ελλήνων με μεγάλη θρεπτική αξία. Τέλος, αλλά περισσότερο αναμενόμενη, είναι και η θετική πορεία του τουριστικού κλάδου. Τόσο τα τουριστικά γραφεία όσο και οι ξενοδοχειακές μονάδες έχουν διευρυνθεί σε μέγεθος κυρίως λόγω της αύξησης των εισερχόμενων τουριστών. Ο τζίρος των τουριστικών γραφείων διευρύνθηκε κατά 10% στην πενταετία και των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων κατά 24% στην επίμαχη πενταετία. Το 2015 η Αθήνα μόνο φιλοξένησε πάνω από 2,8 εκατ. τουρίστες που έμειναν στην πρωτεύουσα για περισσότερο από 5 ημέρες. Η συνεχής αναβάθμιση του θαλάσσιου τουρισμού στην περιοχή της Αττικής συμβάλλει επίσης σε αυτή την ανάπτυξη, προσελκύοντας ικανό αριθμό επισκεπτών κάθε χρόνο. Όπως επισημαίνει και η NAI Hellas, που αντιπροσωπεύει τον αμερικανικό οίκο NAI Global, συμφερόντων του private equity C-III Capital Partners LLC, τα ποσοστά πληρότητας τόσο για τα 5 όσο και για τα 4 αστέρων ξενοδοχεία έχουν αυξηθεί τα τελευταία πέντε χρόνια, με τα ξενοδοχεία 5 αστέρων να εμφανίζουν αύξηση 15% και αυτά των 4 αστέρων 3%.

Διάγραμμα 4.4 Οι χαμένοι της οικονομικής κρίσης

Όπως συμβαίνει πάντα υπάρχουν οι κερδισμένοι και οι χαμένοι. Στο παραπάνω διάγραμμα 4.4 απεικονίζονται οι κλάδοι με τη μεγαλύτερη κάμψη οι οποίοι είναι τα μίνι μάρκετ, οι φαρμακαποθήκες και το έτοιμο σκυρόδεμα. Σύμφωνα με τα στοιχεία της «Στόχασις Σύμβουλοι Επιχειρήσεων», ο κλάδος του σκυροδέματος ήταν εκείνος που υπέστη τη μεγαλύτερη κάμψη μεταξύ 21 κλάδων της ελληνικής οικονομίας τουλάχιστον από το 2009. Το πλήγμα αποδίδεται αποκλειστικά στην κάμψη της οικοδομής, αλλά και των μεγάλων δημοσίων έργων. Η μέση ετήσια πτώση της ζήτησης την επίμαχη πενταετία ανήλθε σε περισσότερο από 20%, ενώ στο σύνολο της περιόδου η πτώση πλησιάζει το 70%. Τη δεύτερη μεγαλύτερη πτώση στους υπό εξέταση κλάδους σημείωσαν οι φαρμακαποθήκες. Εν γένει, όπως αναμενόταν, οι υπηρεσίες υγείας και η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη υποχωρούν ουσιαστικά μέσα στα χρόνια των Μνημονίων. Η μείωση του εισοδήματος, σε συνδυασμό με τη σημαντική συμπίεση του περιθωρίου κέρδους στο κύκλωμα του φαρμάκου, αναπόφευκτα έπληξαν σοβαρά τους κλάδους των φαρμακαποθηκών (-45%), των φαρμακευτικών επιχειρήσεων (-31%) και των ιδιωτικών υπηρεσιών υγείας (-31%).

Εντυπωσιακό είναι επίσης το γεγονός ότι από την κρίση βγαίνει σοβαρά «χτυπημένος» και ο κλάδος των μίνι μάρκετ/περιπτέρων. Η «λίστα» του καταναλωτή, αλλά και η επέκταση των μεγάλων αλυσίδων σούπερ μάρκετ, επηρέασαν την αγορά. Τέλος, ένας παράγοντας που συντελεί στη κάμψη του κλάδου των μικρών σημείων λιανικής είναι η θεαματική συμπίεση κέρδους στα καπνικά είδη, λόγω αύξησης της φορολογίας και του λαθρεμπορίου.

Στους βαριά πληγέντες συγκαταλέγεται επίσης και ο κλάδος των μισθώσεων αυτοκινήτων. Η πτώση εκεί αποδίδεται κυρίως στον υποκλάδο των μακροχρόνιων μισθώσεων, ο οποίος επλήγη αφενός μεν εξαιτίας των περικοπών των επιχειρήσεων να παρέχουν αυτοκίνητα στα στελέχη τους, αφετέρου δε στη φορολόγηση της χρήσης εταιρικών αυτοκινήτων από το 2010 και μετά. Αντίθετα, οι βραχυχρόνιες μισθώσεις δεν επλήγησαν τόσο. Τέλος, σημαντική πτώση παρουσιάζεται και στους κλάδους αναψυκτικών/χυμών, εξαιτίας της μείωσης του διαθέσιμου εισοδήματος. Συνολικά η αγορά υποχωρεί κατά 30% σε όγκο (η μέτρηση γίνεται σε χιλιόλιτρα), ενώ λίγο μεγαλύτερη είναι η κάμψη σε αξία (ευρώ). Προφανώς η μείωση της ζήτησης συμπιέζει τις τιμές και αυξάνει τον ανταγωνισμό. Αντίστοιχη είναι η κατάσταση και στον κλάδο του εμφιαλωμένου νερού, καθώς η μείωση του εισοδήματος ωθεί τους καταναλωτές στο νερό της βρύσης.

Έκπληξη ωστόσο προκαλεί το γεγονός ότι η πρωτογενής παραγωγή μειώνεται. Η «στροφή στο χωράφι» δείχνει να μην έχει συντελεστεί, αλλά αυτό είναι μόνον επιφανειακό.

(Πηγή: Βαγγέλης Μανδραβέλης, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, στήλη οικονομία, 28/06/2015 και Ηλίας Μπέλλος, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, στήλη οικονομία, 31/10/2016)

4.5 Το top 5 των λουκέτων στις επιχειρήσεις

Εδώ και αρκετά χρόνια όλοι οι πολίτες προσπαθούν να προσαρμοστούν στα νέα στοιχεία, κάνουν καλύτερη διαχείριση στους μισθούς και σε όποια άλλα εισοδήματα υπάρχουν, αγοράζουν μόνο τα απαραίτητα ενώ έχουν μειώσει αρκετά δευτερεύοντες ανάγκες όπως είναι η διασκέδαση και η ψυχαγωγία. Με βάση τα στοιχεία που έχει το Γενικό Εμπορικό Μητρώο από το 2010 και μετά οι καταναλωτικές τάσεις που έχουν δημιουργηθεί είναι να υπάρχει μικρότερη ζήτηση σε ψωμί και γάλα, να διακινούνται περισσότερα λαθραία τσιγάρα λόγω της υψηλής φορολογίας ή να γίνεται προσπάθεια να κοπεί το κάπνισμα, αλλά η επίσκεψη σε κάποιο κομμωτήριο να είναι αρκετά συχνή καθώς η εμφάνιση παίζει σημαντικό ρόλο στο να αισθανόμαστε καλύτερα.

Εμβαθύνοντας το θέμα μπορούμε να παρατηρήσουμε αναλυτικότερα τι μεταβολές υπάρχουν σε απλές καθημερινές συνήθειες και ανάγκες. Ξεκινώντας με το πιο απλό και το πιο καθημερινό που είναι η επίσκεψη στο φούρνο παρατηρείται ότι οι καταναλωτές δεν προμηθεύονται από τους φούρνους της γειτονιάς ούτε καν τα προϊόντα γάλακτος, προτιμώντας τις προσφορές που έχουν τη δυνατότητα να κάνουν τα σούπερ μάρκετ στα επώνυμα προϊόντα ή τα φθηνότερα γάλατα ιδιωτικής ετικέτας κάτι που οδήγησε σε δραστική συρρίκνωση των αρτοποιείων – ζαχαροπλασטיών. Έτσι, ενώ το 2012 ιδρύθηκαν 417 φούρνοι - ζαχαροπλαστεία, το 2016 οι συστάσεις ήταν μόλις 162, ενώ την ίδια χρονιά ήταν πολύ περισσότερα τα «λουκέτα» στην κατηγορία (226).

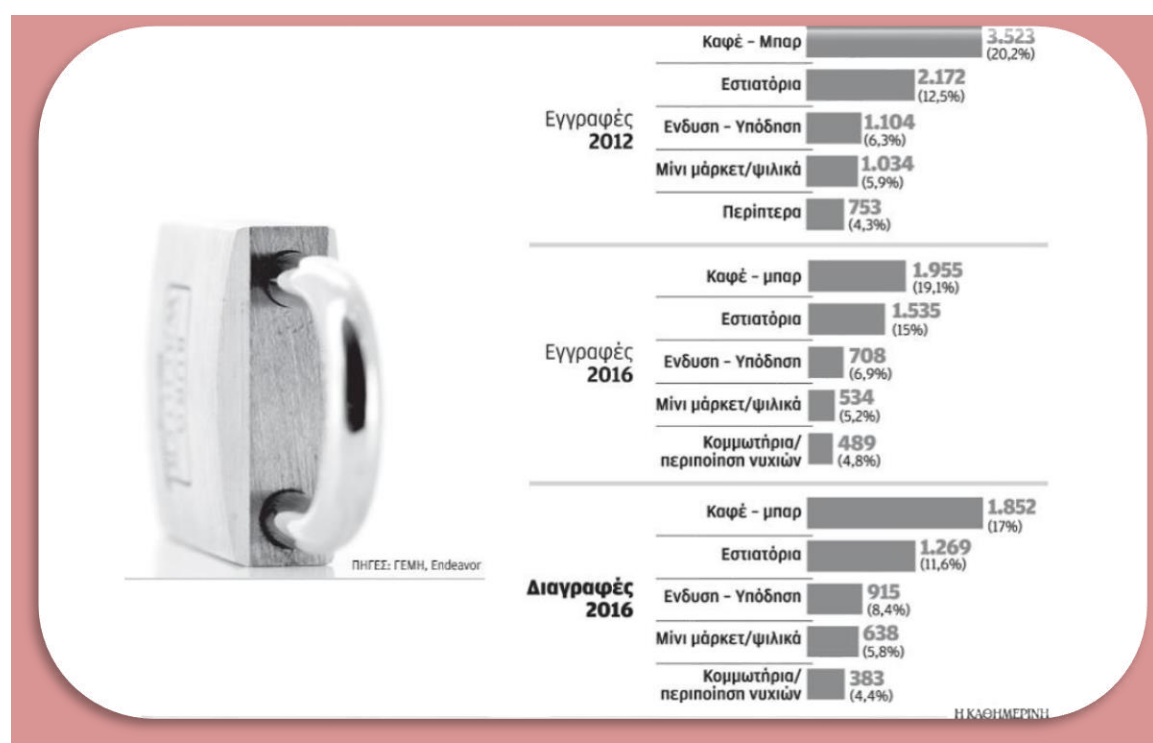
Θεαματική, επίσης, είναι η μείωση το 2016 σε σύγκριση με το 2012 της ίδρυσης νέων περιπτέρων. Ενώ το 2012 τα περίπτερα αποτελούσαν την κατηγορία λιανικής που βρισκόταν στην πέμπτη θέση από πλευράς νέων συστάσεων (753), το 2016 ιδρύθηκαν μόλις 242 νέα περίπτερα (μείωση 68%), ενώ την ίδια χρονιά έκλεισαν 383. Η υπερφορολόγηση των καπνικών προϊόντων οδήγησε στη μείωση των πωλήσεων νόμιμων ειδών της κατηγορίας, ενώ η κρίση προκάλεσε επίσης τη μείωση της αγοράς εφημερίδων και περιοδικών, αλλά και σοκολατοειδών - ζαχαρωτών που

αποτελούν τις λεγόμενες «αυθόρμητες αγορές». Τον κλάδο επηρέασαν και οι αλληπάλληλες αλλαγές στο καθεστώς αδειοδότησης με την απελευθέρωση αρχικά της χορήγησης αδειών το 2011, αλλά με μερική επαναρρύθμιση στη συνέχεια το 2014 και το 2015. Αξίζει επίσης να αναφερθεί πως η αύξηση της τιμής του πετρελαίου θέρμανσης που οδήγησε στο να θεωρείται το καλοριφέρ πολυτέλεια και τα ελληνικά νοικοκυριά να έχουν ως μοναδική πηγή θέρμανσης τα τζάκια ή τα αυτοσχέδια μαγκάλια προκάλεσε τα πρώτα χρόνια της κρίσης τη σύσταση σωρείας επιχειρήσεων που πωλούσαν καυσόξυλα. Ωστόσο, σε σύγκριση με το 2016 οι συστάσεις μειώθηκαν κατά 91%. Η μαζική δημιουργία επιχειρήσεων που είναι αποτέλεσμα πρόσκαιρων τάσεων οδηγεί βραχυπρόθεσμα και σε μαζικά λουκέτα, επισημαίνουν τα στελέχη της Endeavour Greece.

Επιπλέον η επιχειρηματικότητα ανάγκης που παρατηρείται στην Ελλάδα προ και εν μέσω κρίσης είναι εμφανής άλλωστε και στα ακόλουθα στοιχεία: το 2016, όπως και το 2012, την πρώτη θέση από πλευράς συστάσεων καταλαμβάνουν τα καφέ-μπαρ (1.955 επιχειρήσεις ή το 19,1% του συνόλου) και στη δεύτερη ακολουθεί η συναφής κατηγορία των εστιατορίων (1.535 επιχειρήσεις ή το 15% του συνόλου της λιανικής). Οι δύο αυτές κατηγορίες κατέχουν, όμως, την πρωτιά και στα «λουκέτα». Το 2016 διεγράφησαν από το ΓΕΜΗ 1.852 επιχειρήσεις καφέ-μπαρ και 1.269 εστιατόρια. Χωρίς, βεβαίως, το παραπάνω να σημαίνει ότι όλες οι περιπτώσεις δραστηριοποίησης στη μαζική εστίαση είναι ευκαιριακές. Ο καλλωπισμός, πάντως, εξακολουθεί να θεωρείται σημαντικός με συνέπεια τα κομμωτήρια - επιχειρήσεις περιποίησης νυχιών να βρεθούν το 2016 στην πρώτη πεντάδα των επιχειρήσεων με τις περισσότερες συστάσεις, αλλά και με τις περισσότερες διαγραφές, αν και το ισοζύγιο παραμένει θετικό.

Βασιζόμενοι σε αυτά που έχουν προαναφερθεί οδηγούμαστε στη δημιουργία του παρακάτω διαγράμματος 4.5 στο οποίο παρατηρείται, πως σε όλες τις κατηγορίες λιανικής το 2016 ιδρύθηκαν 10.228 νέες επιχειρήσεις, κατά 41% λιγότερες σε σύγκριση με το 2012. Το χειρότερο όμως είναι το αρνητικό ισοζύγιο για το 2016, καθώς οι διαγραφές ήταν 10.925, δηλαδή περισσότερες κατά 697 από τις συστάσεις.

Διάγραμμα 4.5 Το топ 5 των λουκέτων

(Πηγή: Δήμητρα Μανιφάβα, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, στήλη οικονομία, 13/03/2017)

4.6 Το μέλλον των επιχειρήσεων στην Ελλάδα

Το μέλλον των επιχειρήσεων στην Ελλάδα είναι ένα από τα φλέγοντα ζητήματα της καθημερινότητας τόσο από τη πλευρά των επιχειρήσεων όσο και από τη πλευρά της κυβέρνησης. Έχοντας υπόψη πως από το 2012 έως και τον Ιούλιο του 2017 περισσότερες από 196.118 επιχειρήσεις έχουν διαγραφεί από τα μητρώα του Γενικού Εμπορικού Μητρώου (ΓΕΜΗ) αποτελώντας πλέον τον μακρύ κατάλογο των θυμάτων της κρίσης αλλά και των ακολουθουμένων οικονομικών πολιτικών το μέλλον φαντάζει αβέβαιο καθώς οι εννέα στους δέκα εκτιμούν ότι η οικονομική κατάσταση της χώρας παραμένει άσχημη. Παράλληλα κρίνουν αποσπασματικές τις όποιες μεταρρυθμίσεις έχουν υλοποιηθεί και καυτηριάζουν ότι έχουν γίνει ασυντόνιστα, χωρίς τη συμμετοχή των άμεσα εμπλεκόμενων μερών και δίχως ένα συνεκτικό σχέδιο επίλυσης των προβλημάτων του επιχειρείν.

Ο προβληματισμός εντείνεται από το γεγονός ότι σύμφωνα με τα αποτελέσματα πρόσφατης μελέτης της Endeavor Greece, το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρήσεων που συστάθηκαν το 2016 εξακολουθούν να δραστηριοποιούνται σε κλάδους με προσανατολισμό την εγχώρια κατανάλωση, κατά κύριο λόγο αφορούν την εστίαση και τη διασκέδαση, και όχι σε κλάδους μεταποίησης ή υψηλού

τεχνολογικού περιεχομένου. Εξαίρεση συνιστά η θετική συμβολή των τουριστικών επιχειρήσεων, οι οποίες έχουν εξαγωγικό προσανατολισμό. Παράλληλα, το τελευταίο διάστημα παρατηρείται αυξανόμενη συμβολή νομικών μορφών που αφορούν κατά κύριο λόγο επιχειρήσεις μικρού μεγέθους (όπως ΙΚΕ και ατομικές επιχειρήσεις) και αντίστοιχη υποχώρηση της θετικής συμβολής των Α.Ε. (που συνήθως είναι μεγαλύτερου μεγέθους εταιρείες) στο σωρευτικό ισοζύγιο συστάσεων-διαγραφών. Το ζήτημα ωστόσο της εξαφάνισης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων δεν έχει διαφύγει την προσοχή της Τραπέζης της Ελλάδος, που κρούει τον κώδωνα του κινδύνου στην ενδιάμεση έκθεσή της. Εκεί υπογραμμίζεται πως, αν και το σωρευτικό ισοζύγιο συστάσεων-διαγραφών παραμένει θετικό, καταγράφει καθοδική πορεία από το φθινόπωρο του 2015 και έπειτα.

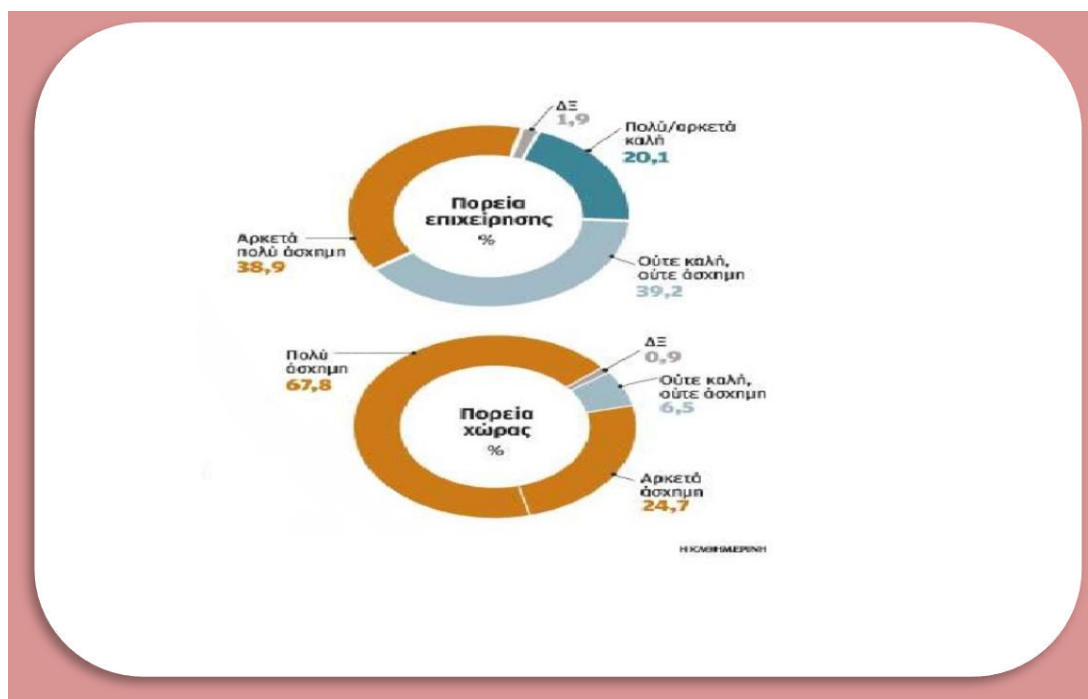
Με βάση τη πρώτη ετήσια μεγάλη έρευνα του Παρατηρητηρίου Επιχειρηματικού Περιβάλλοντος του ΣΕΒ, με τίτλο «Ο σφυγμός του επιχειρείν», η οποία πραγματοποιήθηκε σε αντιπροσωπευτικό δείγμα 706 επιχειρήσεων με τη συνδρομή της MRB το χρονικό διάστημα 22 Φεβρουαρίου με 12 Απριλίου, οι επιχειρήσεις εκφράζουν χαμηλή ικανοποίηση τόσο από την ποιότητα όσο και από τη διαφάνεια των υπηρεσιών του Δημοσίου και αξιολογούν με χαμηλό βαθμό την αποτελεσματικότητα των μεταρρυθμίσεων που έχουν εφαρμοστεί. Την ίδια ώρα, ζητούν την ένταση της μεταρρυθμιστικής προσπάθειας. Ενδεικτικά, το 69,3% των επιχειρήσεων θεωρεί μεν αναγκαίες τις μεταρρυθμίσεις στη φορολογική πολιτική και διοίκηση, όμως μόλις το 7,0% αξιολογεί θετικά αυτές που πραγματοποιήθηκαν. Από την άλλη πλευρά, καταγράφεται ότι, κατά την εκτίμηση των ελληνικών επιχειρήσεων, η αγορά αρχίζει μεν να σταθεροποιείται, χωρίς ωστόσο να υπάρχουν πειστικές ενδείξεις ότι η χώρα θα επιστρέψει σύντομα στην ανάπτυξη.

Μείζον θέμα αποτελούν και οι μεταρρυθμίσεις. Δυστυχώς οι περισσότεροι έχουν συνδέσει τον όρο αυτό με αύξηση φόρων και εισφορών, οριζόντιες περικοπές και περιορισμούς στη ρευστότητα ενώ πρέπει να το δούμε από τη θετική του πλευρά εστιάζοντας στις πολιτικές εκείνες που οδηγούν στην ανάπτυξη της οικονομίας, απελευθερώνουν αγορές προϊόντων και υπηρεσιών, καταργούν ειδικά προνόμια, βελτιώνουν την αποτελεσματικότητα του κράτους και χτίζουν σχέσεις εμπιστοσύνης με την παγκόσμια επενδυτική. Δεν πρέπει να ξεχνάμε πως η ολοκλήρωση της δεύτερης αξιολόγησης μας επιτρέπει να σχεδιάσουμε με μεγαλύτερη βεβαιότητα το μέλλον, καθώς αφαιρεί ένα σύννεφο ανασφάλειας που βρισκόταν πάνω από την ελληνική οικονομία για μεγάλο χρονικό διάστημα. Είναι εξαιρετικά σημαντικό για

τους Έλληνες επιχειρηματίες ότι πλέον η πλειονότητα των πολιτικών κομμάτων υποστηρίζει τη θέση της χώρας στον πυρήνα της Ευρωζώνης, καθώς και ότι σε συνεργασία με τους εταίρους μας έχει συμφωνηθεί ένα ξεκάθαρο μονοπάτι που μπορεί να μας οδηγήσει με σχετική ασφάλεια ξανά στις αγορές, ίσως νωρίτερα από το 2018. Μπορούμε δηλαδή να δείξουμε ότι η Ελλάδα μπορεί να είναι ξανά αξιόπιστη.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, και όπως παρατηρούμε και στο παρακάτω διάγραμμα 4.6 η σημερινή οικονομική κατάσταση της χώρας καταγράφεται κατά την άποψη των επιχειρήσεων (92,5%) ως δυσμενής. Την ίδια ώρα, ωστόσο, η εκτίμηση των επιχειρήσεων για τη δική τους πορεία είναι αισθητά καλύτερη από εκείνη της χώρας, καθώς σχεδόν 6 στις 10 επιχειρήσεις (59,3%) την αξιολογούν πολύ έως αρκετά καλή και σταθερή.

Διάγραμμα 4.6 Αξιολόγηση της οικονομικής κατάστασης της χώρας και των επιχειρήσεων

Η κρίση ωστόσο δημιούργησε επιχειρήσεις πολλών διαφορετικών ταχυτήτων. Οι έξι στις δέκα παλεύουν για την επιβίωσή τους, ενώ από τις άλλες τέσσερις, μόλις οι δύο εμφανίζονται πραγματικά ισχυρές. Διαφορετικές «φυλές» μέσα στην ίδια αγορά. Με βάση την κατηγοριοποίησή τους στην έρευνα του Παρατηρητηρίου Επιχειρηματικού Περιβάλλοντος του ΣΕΒ «Ο σφυγμός του επιχειρείν», η κρίση αναδεικνύει μια νέα τυπολογία. Οι νέες αυτές «φυλές» του επιχειρείν στην Ελλάδα

είναι πέντε και τα χαρακτηριστικά τους αποτελούν σε μεγάλο βαθμό «φωτογραφία» της αγοράς σήμερα. Κατ' αρχάς, το μεγαλύτερο ποσοστό (40%) είναι οι «αδύναμες επιχειρήσεις που όμως αντέχουν». Ακολουθούν οι «ευάλωτοι που βρίσκονται σε κίνδυνο» (24,1%). Η τρίτη σε αριθμό επιχειρήσεων φυλή είναι οι «υγιείς με προοπτική» (15,7%) και ακολουθεί στην τέταρτη θέση η φυλή των «σταθερών αλλά επιφυλακτικών» (13,8%). Μόνον ποσοστό 6,4% είναι οι «δυνατοί και αισιόδοξοι»

Σε επίπεδο κλάδων τώρα, οι κατασκευές και το εμπόριο, καθώς έχουν πληγεί περισσότερο από την κρίση, εμφανίζονται ως οι κλάδοι με τη μεγαλύτερη απαισιοδοξία, ενώ η πρωτογενής παραγωγή, οι μεταφορές και ο τουρισμός αξιολογούν θετικά την υφιστάμενη οικονομική τους κατάσταση. Ακόμη, παρατηρείται ότι όσο μικρότερο είναι το μέγεθος των επιχειρήσεων, βάσει αριθμού εργαζομένων, τόσο μεγαλύτερες είναι οι οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν.

Επιπλέον παρατηρούνται διαφορετικές «ταχύτητες» και εντός των κλάδων. Ενδεικτικά παραδείγματα η μεταποίηση και ο τουρισμός, όπου οι οργανωμένες επιχειρήσεις δηλώνουν πιο αισιόδοξες για το μέλλον σε σχέση με τις πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις. Τέλος, οι επιχειρήσεις της Αττικής περισσότερο και των νησιών λιγότερο (χάρη στον τουρισμό, κυρίως) εμφανίζονται σε καλύτερη οικονομική κατάσταση, από τον μέσον όρο του συνόλου των επιχειρήσεων της χώρας. Στην έρευνα ζητήθηκε από τις επιχειρήσεις να επισημάνουν και τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν. Ως σημαντικότερα εμπόδια καταγράφονται οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές (83,8%), η πολιτική αστάθεια στη χώρα (65,7%), υπό την έννοια της συνεχούς αβεβαιότητας που προκαλούν οι εντάσεις γύρω από τις αξιολογήσεις των προγραμμάτων και οι συζητήσεις για Grexit, οι εγχώριες οικονομικές επιπτώσεις της ύφεσης και του προγράμματος προσαρμογής (60,0%) και η διαφθορά (40,3%).

Η βασική ερμηνεία των οικονομολόγων - συντακτών της έρευνας εστιάζεται αδυναμία των μεταρρυθμιστικών προσπαθειών σε αυτά τα πεδία να επιφέρουν ουσιαστικά αποτελέσματα στη λειτουργία των επιχειρήσεων ή στην προσέλκυση επενδύσεων. Επίσης εκτιμάται πως η αγορά έχει αποκτήσει την ευελιξία να λειτουργεί σε μορφές οργάνωσης επιχειρήσεων, οι οποίες όλα αυτά τα χρόνια επιβίωναν παρά την ύπαρξη αυτών των προβλημάτων.

Ανακεφαλαιώνοντας λοιπόν βλέπουμε ότι όλα είναι μια σειρά από κρίκους που φτιάχνουν μια αλυσίδα. Αν λοιπόν αλλάξουμε κάποιο κρίκο θα αλλάξει και η δομή όλης της αλυσίδας. Τροποποιώντας δηλαδή κάποιο νόμο στο εργασιακό για παράδειγμα ταυτόχρονα αυτό φέρει αλλαγές και στο ασφαλιστικό αλλά και στη

σωστή λειτουργία των επιχειρήσεων. Η Ελλάδα είναι μια χώρα η οποία έχει υποστεί αρκετές δυσκολίες, πολέμους, διχόνοιες κλπ αλλά πάντα κατάφερνε και έβγαινε ζωντανή από όλα αυτά. Το ίδιο πρέπει να γίνει και τώρα. Πρέπει να μπουν στην άκρη οι εγωισμοί και τα συμφέροντα και να κυριέψει η λογική για το συμφέρον της χώρας μας για ένα καλύτερο αύριο και για ένα καλύτερο μέλλον για τη νέα γενιά.

(Πηγή: capital.gr, στήλη οικονομία, 07//08/2017 και Ηλίας Μπέλλος, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, στήλη οικονομία, 10/07/2017)

Βιβλιογραφία

- Γεώργιος Κουφάρης,(2010),«Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές». Περιοδικό Χρήμα, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2010
- Καρλ Μαρξ,(1982),«Θεωρίες για την Υπεραξία», Μέρος 2ο, Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 1982, σελ.575
- European Commission, (2009), «Economic and Financial Affairs: Economic crisis in Europe: Causes, consequences and responses». European Economy, Brussels. σελ.1-87
- Φορολογία Εισοδήματος Φυσικών και Νομικών Προσώπων, 2017
- Άρθρο Wikipedia.com, Ιστοσελίδα:
https://el.wikibooks.org/wiki/Η_βαθιά_οικονομική_κρίση_που_μαστιξίζει_την_Ελλάδα_την_τελευταία_5ετία
- ΆρθροWikipedia.com, Ιστοσελίδα:
https://el.wikibooks.org/wiki/%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7.%CE%91%CE%B9%CF%84%CE%AF%CE%B5%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%B1%CF%80%CE%BF%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%AD%CF%83%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1
- Άρθρο Wikipedia.com, Ιστοσελίδα:
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7_%CF%87%CF%81%CE%AD%CE%BF%CF%85%CF%82_2009-%CF%83%CE%AE%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B1
- Γιάννης Γραμματίδης, Τα αίτια της οικονομικής κρίσης, οι συνέπειες και η διέξοδος. Μύθοι και πραγματικότητα, Liberal, 12/04/2017, Ιστοσελίδα:<http://www.liberal.gr/arthro/41761/apopsi/arthra/ta-aitia-tis-oikonomikis-krisis-oi-sunepeies-kai-i-diexodos-muthoi-kai-pragmatikotita.html>
- Μαλλιαρού Μαρία, Σαράφης Παύλος, Το Βήμα του Ασκληπιού 11ος Τόμος, 1ο Τεύχος, Ιανουάριος – Μάρτιος 2012, Ιστοσελίδα: http://www.vima-asklipiou.gr/volumes/2012/VOLUME%2002_12/VA_REV_5_11_02_12.pdf

- Ερευνητική εργασία μαθητών, 2013 – 2014, 2^ο Πρότυπο Πειραματικό ΓΕΛ Αθηνών, Ιστοσελίδα: <http://blogs.sch.gr/2oppgelathprojectsb/files/2014/06/BEE-B3-2.pdf>
- Προκόπης Χατζηνικολάου, 31,3% η «πραγματική» ανεργία στην Ελλάδα εκτιμά η ΕΚΤ, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 07/07/2017, Ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/917280/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/313-h-pragmatikh-anergia-sthn-ellada-ektima-h-ekt>
- Πηγή: Καθημερινή, 427.000 Έλληνες έφυγαν στο εξωτερικό από την αρχή της κρίσης, αυτοδιοίκηση.gr, 02/07/2016, Ιστοσελίδα: <http://www.aftodioikisi.gr/koinonia/427-000-ellines-efigan-sto-exoteriko-apo-tin-arxi-tis-krisis/>
- ΠΟΥ: Τα ποσοστά των ανθρώπων με κατάθλιψη αυξήθηκαν κατά 18% μέσα σε μία δεκαετία, HuffPost Greece , Newsroom, 30/03/2017, Ιστοσελίδα: http://www.huffingtonpost.gr/2017/03/30/-ygeia-pososta-anthropon-me-katathlipsi-auksithikan-se-mia-dekaetia- n_15707006.html
- Αυξήθηκαν από το 2015 οι θάνατοι από ναρκωτικά στην Ελλάδα, ΤΟ ΒΗΜΑ, στήλη κοινωνία, 06/06/2017, Ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=884005>
- Το χρονικό της ελληνικής κρίσης – Από την παραίτηση Τσίπρα στο πρώτο μνημόνιο, LeMonde, 24/08/2015, Ιστοσελίδα: <http://newpost.gr/politiki/482117/le-monde-to-xroniko-ths-ellhnikhs-krishs-ndash-apo-thn-paraitshsh-tsipra-sto-prwto-mnhmonio>
- Diogenis Dimitrakopoulos, Οι μηχανισμοί στήριξης και η περίπτωση της Ελλάδας, Ιστοσελίδα: <http://dialoggers.eu/%CE%BF%CE%B9-%CE%BC%CE%B7%CF%87%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CE%AF-%CF%83%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%BE%CE%B7%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%AF%CF%80%CF%84%CF%89%CF%83-2/>
- Μιράντα Ξαφά, Το πρώτο Μνημόνιο, 2010-2011, 11/07/2017, HuffPost Greece, Ιστοσελίδα: http://www.huffingtonpost.gr/miranda-xafa/-20102011_b_17406156.html

- Δήμητρας Καδδά, Δύο χρόνια Μνημόνιο Τσίπρα: Μέτρα 17 δις., χαμένα κέρδη 4,3 δις. και 64.000 λουκέτα, capital.gr, στήλη οικονομία, 13/08/2017, Ιστοσελίδα: <http://www.capital.gr/oikonomia/3232651/duo-xronia-mnimonio-tsipra-metra-17-dis-xamena-kerdi-4-3-dis-kai-64-000-louketa>
- ΘΑΝΟΣ ΚΑΤΣΑΜΠΑΣ, Πέντε μύθοι και πέντε αλήθειες για την ελληνική οικονομική κρίση, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, στήλη πολιτική, 13/03/2016, Ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/852855/opinion/epikairothta/politikh/pente-mythoi-kai-pente-alhtheies-gia-thn-ellhnikh-oikonomikh-krish>
- Ειρήνη Χρυσολώρα, Σε ύφεση η οικονομία το 2016, ασθενής η ανάπτυξη το 2017, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 18/10/2017, Ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/931101/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/se-yfesh-h-oikonomia-to-2016-asdenhs-h-anapty3h-to-2017>
- Γεωργακόπουλος, Θεόδωρος, Πάσχος, Παναγιώτης, «Εισαγωγή στη Φορολογία», Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα 2003
- Εφαρμογές Φορολογικής Λογιστικής Γκινόγλου Δημήτριος, Κεφάλαιο:1, Ιστοσελίδα: http://www.uom.gr/media/docs/lxr/forologiki_logistiki.pdf
- ΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ Α. ΑΝΤΩΝΙΟΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΟΣ – ΦΟΡΟΤΕΧΝΙΚΟΣ, Το ζήτημα της φοροαποφυγής και της φοροδιαφυγής, TAXHEAVEN, 29/07/2016, Ιστοσελίδα: <https://www.taxheaven.gr/laws/circular/view/id/24275>
- Προκόπης Χατζηνικολάου, Χρύσα Λιαγού, Σε πενήντα μήνες έγιναν αλλαγές στο φορολογικό καθεστώς με 82 νόμους, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, στήλη οικονομία, 02/10/2017, Ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/928785/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/se-penhnta-mhnes-eginan-allages-sto-forologiko-ka8estws-me-82-nomous>
- Επιστημονική ομάδα TAXHEAVEN, Τι αλλάζει αναλυτικά στην φορολογία με το νέο νομοσχέδιο - Σύγκριση παλαιών και νέων διατάξεων, TAXHEAVEN, 20/04/2016, Ιστοσελίδα: <https://www.taxheaven.gr/news/news/view/id/28806#>
- Ασφαλιστικό σύστημα – πυλώνες, ΣΕΒ, Σεπτέμβριος 2015, Ιστοσελίδα: <http://www.sev.org.gr/tomeis-draseon/ergasia-anthropino-kefalaio/koinoniki-asfalisi-2/asfalistiko-systima-pylones/>

- Άρθρο Ναυτικό Απομαχικό Ταμείο, Wikipedia.com, Ιστοσελίδα:
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9D%CE%B1%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C_%CE%91%CF%80%CE%BF%CE%BC%CE%B1%CF%87%CE%B9%CE%BA%CF%8C_%CE%A4%CE%B1%CE%BC%CE%B5%CE%AF%CE%BF
- Άρθρο Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Wikipedia.com, Ιστοσελίδα:
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%8A%CE%B4%CF%81%CF%85%CE%BC%CE%B1_%CE%9A%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD_%CE%91%CF%83%CF%86%CE%B1%CE%BB%CE%AF%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD
- Άρθρο Οργανισμός Ασφάλισης Ελεύθερων Επαγγελματιών, Wikipedia.com, Ιστοσελίδα:
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82_%CE%91%CF%83%CF%86%CE%AC%CE%BB%CE%B9%CF%83%CE%B7%CF%82_%CE%95%CE%BB%CE%B5%CF%8D%CE%B8%CE%B5%CF%81%CF%89%CE%BD_%CE%95%CF%80%CE%B1%CE%B3%CE%B3%CE%B5%CE%BB%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CF%8E%CE%BD
- Άρθρο Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων, Wikipedia.com, Ιστοσελίδα:
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82_%CE%93%CE%B5%CF%89%CF%81%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD_%CE%91%CF%83%CF%86%CE%B1%CE%BB%CE%AF%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD
- ΝΟΜΟΣ ΑΡΙΘ. 3029 Μεταρρύθμιση Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης, TAXHEAVEN, Ιστοσελίδα:
<https://www.taxheaven.gr/laws/law/index/law/128>
- Γιώργος Στρατόπουλος, Η ακτινογραφία του Ασφαλιστικού, Protagon.gr, στήλη οικονομία, 11/04/2016, Ιστοσελίδα:
http://www.protagon.gr/epikairoτητα/asfalistiko-systima_test-44341084670
- Ρούλα Σαλούρου, Ασφαλιστικό: Όλες οι αλλαγές για συντάξεις, εισφορές και επικουρικές, EURO2day, 19/09/2017, Ιστοσελίδα:
<http://www.euro2day.gr/news/economy/article/1566865/asfalistiko-oles-oi-allages-gia-syntaxeis-eisfores.html>

- Οι 9+12 αλλαγές στον νόμο Κατρούγκαλου, capital.gr, 18/09/2017, Ιστοσελίδα: <http://www.capital.gr/oikonomia/3240702/oi-9-12-allages-ston-nomo-katrougkalou>
- Στέλιος Παπαπέτρου, Τι αλλάζει σε εργασιακό – ασφαλιστικό, naftemporiki.gr, 30/08/2017, Ιστοσελίδα: <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/1271212/ti-allazei-se-ergasiako-asfalistiko>
- Δημήτρης Κατσαγάνης, Ποια είναι η τελική μορφή του νέου νόμου για το εργασιακό-ασφαλιστικό, capital.gr, στήλη οικονομία, 09/09/2017, Ιστοσελίδα: <http://www.capital.gr/oikonomia/3238484/poia-einai-i-teliki-morfi-tou-neou-nomou-gia-to-ergasiako-asfalistiko>
- Ηλίας Μπέλλος, Αργεί η ανάκαμψη της οικονομίας, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, στήλη οικονομία, 10/07/2017, Ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/917570/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/arpei-h-anakamyh-ths-oikonomias>
- Συνεχίζεται ο «θάνατος» των ελληνικών ΜμΕ, capital.gr, στήλη οικονομία, 07/08/2017, Ιστοσελίδα: <http://www.capital.gr/oikonomia/3231558/sunexizetai-o-thanatos-ton-ellinikon-mme>
- Deloitte: Οι οικογενειακές επιχειρήσεις στην Ελλάδα ανησυχούν για τις αλλαγές στην αγορά, εφημερίδα liberal, στήλη οικονομία/επιχειρήσεις, 25/05/2017, Ιστοσελίδα: <http://www.liberal.gr/arthro/140373/oikonomia/epicheiriseis/Deloitte-oi-oikogeneiak-es-epicheiriseis-stin-ellada-anisuchoun-gia-tis-allages-stin-agera.html>
- Βασίλης Κορκίδης, ΕΣΕΕ: Επτά μεγάλα προβλήματα των ΜμΕ, naftemporiki.gr, στήλη κοινωνία, 27/11/2013, Ιστοσελίδα: <http://www.naftemporiki.gr/story/735281/mikromesaies-epixeiriseis-epita-megala-problimata-entopizei-i-esee>
- Δήμητρα Μανιφάβα, Εστίαση, κομμωτήρια, καφέ, πρωταθλητές στα εγκαίνια, πρωταθλητές και στα λουκέτα, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, στήλη οικονομία, 13/03/2017, Ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/900026/article/oikonomia/ellhnikh->

[oikonomia/estiash-kommwthria-kafe-prwta8lhtes-sta-egkainia-prwta8lhtes-kai-sta-loyketa](http://www.oikonomia/estiash-kommwthria-kafe-prwta8lhtes-sta-egkainia-prwta8lhtes-kai-sta-loyketa)

- ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ, IntelligentDeepAnalysis, Νοέμβριος 2013, Ιστοσελίδα: <http://www.indeepanalysis.gr/analyseis/arthra/mikromesaies-epicheirhseis-sthn-ellada-kai-oikonomikh-krish>
- Ηλίας Μπέλλος, Παρά την κρίση επεκτείνεται η αγορά των ξενοδοχείων, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, στήλη οικονομία, 31/10/2016, Ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/881232/article/oikonomia/epixeirhseis/para-thn-krish-epekteinetai-h-agera-twn-zenodoxeiwn>
- Βαγγέλης Μανδραβέλης, Ποιοι κλάδοι χτυπήθηκαν περισσότερο από την οικονομική κρίση στην Ελλάδα, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, στήλη οικονομία/ επιχειρήσεις, 28/06/2015, Ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/821201/article/oikonomia/epixeirhseis/poioi-kladoi-xyph8hkan-perissotero--apo-thn-oikonomikh-krish-sthn-ellada>
- Νικόλαος Παπαβασιλείου, ΑΠΟΥΗ : Η επιχείρηση στην οικονομική κρίση, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, στήλη οικονομία/ επιχειρήσεις, 05/11/2011, Ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/441711/article/oikonomia/epixeirhseis/apoyh--h-epixeirhsh-sthn-oikonomikh-krish>
- Το περιβάλλον των ελληνικών επιχειρήσεων μέσα στην κρίση, OptimumTrust, Απρίλιος 2016, Ιστοσελίδα: <http://e-espa.gr/%CE%BD%CE%B5%CE%B1/item/110-%CF%84%CE%BF-%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B2%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%BF%CE%BD-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%87%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%AE%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD-%CE%BC%CE%AD%CF%83%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7>

